ВІСТІ КОМБАТАНТА

1

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1991

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1991 Торонто - Нью Йорк - Ч. 1 (171)

ЗМІСТ

ВІСТІ КОМБАТАНТА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc, Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:

VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:

Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція
застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1991 РІК:

В Канаді річна передплата 25.00 дол. В США і інших країнах 23.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC – H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

або:

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:

Mr. Bojczuk Lew
7 Yorkshire St. Unit 4
Grange, S.A.
5022
AUSTRALIA

Коментарі

Мирослав Малецький

ДЕМОНТАЖ ІМПЕРІЇ

Чи справді демонтаж імперії? Може тільки монтаж "відремонтованої"? Про це варто помислити.

Читаючи історію, ніде на її сторінках не знайдете, що принаймні одна імперія - а було їх багато - пережила довго поза свою старість. Розвиток та упадок імперій проходили різно, різними шляхами часу і простору, з різних причин вони могутніли й зникали в мрячному минулому. Відходили деякі спокійно, інші розпадались, звільнюючи місце молодим народам, а ще інші топилися в крові революційних дій та громадських воєн.

Нинішній світ, зайнятий війною у Перській затоці, не перестає спостерігати за розвитком небуденних подій в Радянському Союзі. Кривава неділя (13 січня) у Литві викликала швидку реакцію на Заході. New York Times з 23 січня помістив есей п.н. "Радянський Союз перестав існувати". Погоджуємося з цією опінією, додаючи, що цей факт, як і суверенітети республік, ще не здійснився.

Наперід треба пригадати декілька фактів, що відносяться до теперішніх подій в Радянському Союзі. На Заході поширена думка, що Російська імперія вже в 1917 році дозріла до свого розкладу. Несподівано врятував її більшовицький переворот. При допомозі скрайньо демагогічних гасел (Грабуй награбане!), брехливих обіцянок (кожний по здібностям, кожному по потребі) та небувалого терору, більшовики відсунули на деякий час упадок імперії, обіцюючи створити "рай на землі". Щоб його осягнути, всі методи добрі (мета освячує ціль). За ці гасла надії та ілюзії прийшлось народам, що попали під більшовицьке панування, дорого заплатити мандрівками по таборах ґулаґу та життям мільйонів своїх громадян. Нові володарі імперії звели колись багаті народи до рівня нуждарів, неспроможних самих себе прохарчувати, затроїли та знищили природу, а з людей пробували створити послушних бездумних роботів. Більше, ніж сімдесят років продовжується існування цеї імперії, колись російської, а згодом тої самої, тільки в іншій формі.

Одначе все на світі міняється. Капіталістичний західній світ не завалився під впливом "внутрішніх суперечностей"; навпаки, завдяки розвиткові точних наук він осягнув високий життєвий рівень для всього народу. Радянський Союз, що мав його "дігнати й перегнати", залишився далеко позаду так, що на Заході дехто називає радянську суперпотугу

країною Третього світу, яка тільки різниться тим, що має ядерну зброю.

Настав час та потреба негайних реформ заскорузлої політичної і економічної систем. З приходом до влади Горбачова в березні 1985 року почалися спроби реформ з популярними назвами "гласности" і "перебудови".

На Заході кола, завжди прихильні російській чи теперішній імперії, пробували й далі пробують з немалим успіхом зробити з Горбачова великого миролюбця (отримав нагороду Нобеля в 1990 році) та реформатора. Такі самі голоси були в самому Союзі. Однак не Горбачов і його кліка, але конечність рятувати майже збанкрутовану економіку держави, були поштовхом не до кінця продуманих реформ. Нові правителі кидали гасла демократизації системи, впровадження вільного ринку, деякої більшої свободи слова і організації, йшла мова про більші права для республік і навіть про їх суверенність. Дозволялося критикувати події доби Сталіна й Брежнєва. (Ленін далі залишився ідолом). Треба визнати, що за час горбачовської революції зайшло багато змін. Відійшли від імперії країни загарбані під час 2-ї світової війни. Ці европейські держави-супутники визволились з-під впливів Кремля і знайшли власну дорогу до демократизації та перебудови.

В імперії народи пробудилися. Вони почали користуватися відносною свободою слова, постали нові організації та неформальні політичні угрупування. Проводилися ніби то демократичні вибори (частково вільні, бо більшість кандидатів в депутати до всесоюзних і республіканських політичних інституцій призначалася і вибиралася під наглядом комуністичних партій). Притихло всевладство КҐБ і комуністичної партії. Союзні республіки проголосили декларацію про суверенітет, а Литва проголосила свою незалежність. Неначе з ящика Пандори, висунулися десятками років замкнені й наболілі та придушувані проблеми, які творила політична постановка партії та її катастрофічне господарування.

Майже шести-річна горбачовська перебудова не вдалася і не могла мати успіху, бо її не трактовано серйозно. Півзаходи не дають успіху. А такими півзаходами послуговувалася верхівка Горбачова. Її бажання було економічно дігнати, тобто, досягти рівня продукції капіталістичних економік та затримуючи рівночасно центральне плянування і контроль. Далі, вона хотіла примусити союзні республіки до підписання нового союзного договору, в якому центр далі мав би повну контроль над ними у всіх важливіших ділянках політичного й економічного життя. Саме такі пів-і-ніби засоби реформувати спричинили хаос - забракло товарів першої потреби, спорожніли крамниці, всього врожаю, який був добрим минулого року, не вдалося зібрати через брак робочої сили та саботаж комуністичної бюрократії, на широку скалю почав діяти чорний ринок, зросло число кримінальних злочинів.

Серед реакційної частини союзних суспільств, до яких зачислюють

себе тверді комуністи, КҐБ, військові, вищі чини, Російська Православна Церква, постала паніка. Вони побачили загрозу існуванню "єдиної неділимої" Росії. У висліді відійшли найближчі співробітники Горбачова, в першу міру ті, які хотіли провести реформи. Зрештою між реакційними елементами та переконаними реформаторами велася тиха боротьба від самого початку перебудови. Тимчасово перемагають реакціонери, а це великий скок на дорозі до упадку імперії. Існують познаки, що в Кремлі відбувся в тихий переворот, владу перебрали військові і КҐБ. Горбачов ще очолює державу, але не відомо, чи він у своїй хамелеонській вдачі прибрав нову чи дотепер спритно ховану постать (нагадується вислів Громика, що в Горбачова приємний усміх, але зуби із сталі), чи, впоєний леґально неограниченою владою, став знаряддям кліки КҐБ і генералів.

New York Times у вищезгаданій статті стверджує, що наїзд на Литву й Латвію, хоч означає кінець горбачовської реформаторської перебудови, ще не означає повернення до старих методів. Певні політичні зміни в Радянському Союзі заіснували. Хвора економіка держави може призвести до повного банкруцтва СРСР. Сама репресія не розв'язка на ці проблеми, Лондонський тижневик Economist (1 лютого), коментуючи про невдачу економічних реформ в Радянському Союзі, пише: Якщо хтось хотів би вбити надію на можливості ринкової реформи в СРСР, то міг би пробувати деякі із таких засобів: заатакувати приватні підприємства, захитати віру в карбованець, підкопати віру до банкової системи та скріпити переконання, що уряд прямує до повного ожебрачення населення. Це все осягнув теперішній реакційний уряд Горбачова одним своїм декретом конфіскації в людей грошей, несподівано й нагло відтягаючи з обігу банкноти 50 і 100 карбованців.

Політика твердої руки до союзних республік може і матиме далекосяглі й небезпечні наслідки. Горбачов думав, що республіки приймуть новий союзний договір, який залишає за центром контроль і рішення у важливіших державних справах. Досі сім республік відмовилося підписати цей договір. Республіки знову зазнають відомих сталінських методів. Сценарій починається від творення "комітетів", які "спонтанно" проголошують, шо діють "в імені і для добра робітничої кляси". Твориться хаос, страйки та демонстрації -все на те, щоб "легалізувати" інтервенцію Червоної Армії, яка, очевидно, заведе порядок. На черзі контроль над медіями, яким наказують звітувати на орвеллівський спосіб, тобто, брехати, як влада каже. Сценарій кінчиться загальними репресіями та тоталітарною диктатурою.

У вищезгаданому есе New York Times пригадує подію з недавно минулого й стверджує, що економіка СРСР буде далі підупадати й можна сподіватися польської версії кризи з 1981 року. Генерал Ярузельський проголосив вийнятковий стан і на протязі кількох років пробував без політичної лібералізації провести економічні реформи.

Остаточно він мусів признатися до невдачі.

Приймаючи майже певну можливість розпаду Радянського Союзу, західні медії, зокрема серйозна преса, рекомендує обережність та стриманість західніх урядів щодо теперішньої Горбачова політики репресій та наглядного повороту до сталінських і брежнівських метод правління.

Холодне прийняття нового міністра закордонних справ Безсмертниха в Вашінґтоні, здається, знайшло свій відгомін у відтягненні деяких військових частин з Литви та обіцюванні нових переговорів. Боротьба між центром і республіками не закінчиться в Прибалтиці. Тепер вже кожному повинно стати зрозумілим, що демократія може заіснувати в Радянському Союзі тільки при допомозі боротьби народів проти імперії. Західні держави зроблять багато і для себе, якщо нав'яжуть безпосердні економічні й дипломатичні зв'язки з республіками з метою заплянування швидкодіючих реформ.

Громадяни України та українці на поселеннях затурбовані подіями в Кремлі. Вже ніяк не хочеться пролиття крови (бо скільки її вже пролито) своєї і чужої. В Україні влада ще комуністичної більшости, хоч не всі вони запеклі комуністи. Мабуть, багато з них сидять на "плоті" і чекають котра візьме. Надіємося, що в більшість з них зрозуміє де інтереси своєї держави, хоч в нашому народі не бракує небезпечних яничарів.

Про них згадує в різдвяним слові Олесь Гончар:

Звісно, є ще в житті чимало збайдужілих, спримітивлених душ, як ото кажуть, "оболванених", ще й досі очманілих від догматичного чаду, але ж не за ними майбутнє...

...Адже стільки жахіть пережито, стільки сатаниських зусиль докладалося. щоб сплюндрувати цю ненависну режимниками, все ще волелюбну Україну. Адже стількож запроданців було наплоджено, щоб їхніми руками руйнували отецькі храми, винищувати саму пам'ять про козацьку республіку, суцільно фальшувати нашу національну історію, серед білого дня палити багатющі книгозбірні, позбавляючи нас найдорожчих святинь, намагаючись заглушити і в дорослих, і в дітях саме звучання рідного заповітного слова...

Україна, гадаю, давно вже була б суверенною, якби вдалося їй позбутись тяжкої традиційної вади, що в широкім ужитку зветься національним самоїдством. Як соромно буває перед людьми інших національностей, коли цей наш синдром самовпевнено демонструється і з високих трибун країни...

Всежтаки в Україні в минулих шістьох роках багато дечого змінилося накраще:

Пише наш визначний письменник:

Одначе, і в нашому сьогоденні чи все таке вже суцільно похмуре? Адже незаперечним фактом стає духовне відродження України. Цей оновлюючий процес дедалі відчутніше заторкує народне життя, сягаючи в глибини,

єднаючи і західні, і східні регіони республіки. Хіба не відрадні ось хоч би й такі прикмети нового: десь у південному, наскрізь зросійщеному місті відкривається січовий колегіум; у бібліотеках України нарешті можна вільно отримати книжки, які ще недавно піддавались анафеми: так і тут виникають незалежні газети; з далекого Мурманська озиваються до Києва рідним словом моряки-українці; дедалі міцнішають контакти наукових закладів республіки з нашою роботящою розсіяною по світах діаспорою, – хіба ж такі факти не є свідченням того, що, незважаючи на колосальні втрати, корені національного життя – вони є, не все вбито морозами тоталітаризму. Хай де скромніше, а де яскравіше, та все ж щодалі помітніше рясніє Україна весняною прорістю живої думки, національної гідності, щодалі повнішим стає наснажливе дихання свободи.

Прихід в Кремлі до влади реакційних сил не ворожить покращання долі народу. Надіємося що цей час буде коротким. Влада "твердих" - це остання спроба рятувати імперію, однак, демонтаж імперії неминучий. Нам треба пам'ятати, що наша перша й найважливіша мета - це самостійність української держави.

Торонто, 3 лютого 1991 р.

Цитати з "Літературної України" з 10 січня 1991 р.

Іван Кедрин

ЦІКАВІ І ПРИКРІ ЧАСИ

Як тільки автор цих рядків, який живе недалеко Нью Йорку у Джерзі Ситі, почує у телефоні голос д-ра Мирослава Малецького з Торонта - він знає, що йдеться про статтю до найближчого числа "Вістей Комбатанта". Д-р Мирослав Малецький, голова Головної Управи Братства кол. вояків І-ої Української Дивізії УНА, є насправді головним редактором цього журналу і я щиро подивляю його, як він уміє при нашій сучасній бідності на - в журналістичному жаргоні - "грамотні" сили - редаґувати кожне число журналу з таким багатим змістом. Я назвав його в нашій останній телефонічній розмові "чародієм", призвавши, що я із своєю округло 70-тилітньою журналістичною і округло 50-тирічною редакторською практикою такої штуки не втяв би. По суті наші короткі телефонічні розмови з д-ром М. Малецьким крутяться довкола найважливіших ділових справ: на яку тему писати і який остаточний термін прислання статті. Тема - це для кожного журналіста найперша проблема. "Вісті Комбатанта" засновані колишніми українськими військовиками і це зазначено у назві журналу. Покійний д-р Володимир Ґалан прагнув мати "військовий журнал", з військовою тематикою.

Здійснити це у практиці було неможливо. Сучасна військова наука так розрослась, що й існуючі військові академії мають пристосований до теперішньої дійсности зовсім змінений плян навчальних предметів. Нічого вже говорити про новітню стратегію і тактику, коли у теперішній війні проти Іраку пілоти американських і британських бомбардувальників користуються комп'ютерами, а преважливу ролю відіграють протиракетні ракети типу "Патріот", що їх почали продукувати в Америці за минулого президента Роналда Реґена. Тому включено до тематики нашого журналу громадські й політичні проблеми. Все одно - це одинокий у світі український комбатантський журнал.

Згадано вже про існуючу в обширі Перської затоки війну. Не тільки колишні військовики стежать з найбільшим зацікавленням за ходом подій на Близькому Сході (американські неправильно пишуть "Середній Схід"). Цікавляться, хвилюються, болюче переживають мільйони осіб усіх рас, віровизнань і національної приналежности. Війна проти Іраку унікальна в історії всіх воєн. Тому, що й тут треба говорити про людину, бо всі речі роблять люди і події не стаються "самі від себе", то сучасну війну можна порівняти з Другою світовою війною: Адольф Гітлер, Йосиф Сталін і Саддам Гуссейн мають те спільне, жо кожний із них був психопатом, людиною ненормальною. Саддам Гуссейн оставив позаду названих двох психопатів, що розпутали були катастрофу Другої світової війни, бо він перший знасилував природу: щоби зробити пакість Савдійській Арабії випустив у Кувейті мільйони тонн нафти до Арабської затоки, завдаючи великої шкоди природі. Гітлер проголосив був теорію вищої раси і винущував солов'ян, жидів, циган, а фаворизував навіть "фольксдойчів", тих, які мали краплину німецької крови. Саддам Гуссейн представляє себе, як оборонець мусульманської віри але не цурався вжити отруйливу газову зброю восьмирічній війні проти сусіднього мусульманського Ірану і завів брутальний режим в окупованому мусульманському Кувейті.

Коли у перших двох днях воєнних дій настала в американському суспільстві, як висловився президент Джордж Буш - "евфорія" - захоплення, що ось війна триватиме кілька днів і закінчиться розторощенням Іраку - Буш рішуче проходолив ті настрої. Мовляв, війна буде довга, принесе й поразки треба мати терпець і вірити, що Америка і її союзники досягнуть ціль: очистити від окупанта Кувейт, привернути там легальну владу, сприяти тамошній демократизації й після війни встановити такий новий лад у світі, щоби держава не могла нападати на слабшого сусіда.

У давніших наших міркуваннях у цьому журналі стверджувано вже, що вся увага українських людей зосереджується на двох пунктах земного ґлобу: Близький Схід і Україна. Від ходу й висліду війни проти Іраку залежить економіка буквально всього світу. Коливання вартости

акцій на біржах у Нью Йорку, Лондоні й Токіо залежатиме від добрих чи поганих вісток з воєнного фронту. Завмер туристичний рух не тільки в Америці - також в усіх західніх країнах. Завмерли купно-продаж нерухомостей. Зростає число банкрутств і зростає число безробітних. Все воно логічне і зрозуміле явище: люди не знають, що принесе завтрашній день. Саддам Гуссейн звернувся до всього мусульманського світу, щоби вони повели террористичні атаки проти всіх, які приступили до коаліції проти Іраку. Заклик Саддама до "святої війни" проти Америки не вдався -арабський світ розколовся і найбільшими ворогами Саддама стали єгипетський президент Госні Мубарак та сирійський президент Гафез Ассад - обидва мусульмани. Терористичних актів не буде на масову мірку, а змобілізовані органи безпеки в усіх країнах зменшили ту загрозу. Проте люди настрашилися і бояться рухатися з дому. Зменшився торговельний оборот на внутрішньому ринку і в міжнародному масштабі. Ось, наприклад, раптово зменшилося купно-продаж автомобілів: люди зацукуються з видаткуванням готівки. Знаємо із щоденного досвіду, що атмосфера - це таке абстрактне поняття, яке має величезну і реальну силу: у родинному, громадському і міжнародному житті. Настала напружена, нездорова атмосфера. Державно-політичні лідери, духовники з проповідниць, педагоги й відповідальна поважна різномовна преса закликала: хай кожний і кожна діє на свому пості, у родині, підприємстві чи на відповідальних публічних становищах - як діяли перед війною. Хай ніхто не панікується: хай ніхто не піддається воєнній психозі. Це заклики мудрі, але люди є тільки людьми і не завжди доходить до їх умів і сердець розумне слово.

Живемо у дуже цікавих часах, але й часах прикрих. Демократичний світ може похвалитися поважними лідерами, хоч не з усіма ходами кожного з них можна погодитися і хоча кожний із них має також опозицію. Але опозиція є невділучною частиною демократичної системи, так само, як у суді однакове значення має прокуратор і оборонець. Але прикрий теперішній час, бо багато погані у світі і така доба, що зло намагається перемогти добро. Ми завжди були, є і будемо найбільш зацікавлені тим, що діється в Україні. Українська діяспора має свої власні турботи і свої власні цілі, але ширення у широкому світі правди про Україну і творення тривких культурних цінноців - найважливіші завдання діяспори - це таки на першому місці України. Ми раділи у минулому у ще попередньому році, що в Україні "рушилось". Почався процес національного відродження, який ступав стомилевими кроками і дійшов уже до боротьби за відновлення втраченої у 1920-му році рідної держави. Було згори відомо, що це буде довгий і страшенне трудний та важкий змаг. І на цьому місці сказано вже нераз, що ні одна людина не всилі відгадати, коли цей український свободолюбний процес переможно закінчиться. Цей рік розпочався під поганим знаком. Виявилося, що володар імперії на Кремлі, Міхаіл Ґорбачов, якому

признали нагороду Нобеля як ніби промоторові демократизації і тому, який не перешкодив усамостійненню шістьох комуністичних сателітських країн, - людина насправді малого формату. Страшенне амбітний, еґоцентрик, зручний тактик у відсуванні геть своїх партійних противників і ласний на титули та щораз більші права й компетенції. Дістав диктаторські права і почав використувати їх на приборкування військом КҐБ самостійницьких рухів. Коли комунізм довів до руїни економіку у Совєтському Союзі - як це робить скрізь, де заводить свою владу - не вмів і далі не вміє ладнати господарські справи і в останньому часі викликав тут на поміч - КҐБ. Це небувале і нечуване у світі явище, що диктатор послуговується тайною політичною поліцією для санування економічної скрути. Очевидно, він у цьому програє.

Не можна правити військом і поліцією на велетенському простолі від Балтики по Тихий океан і від Білого по Чорне море і не можна під кінець 20-го сторіччя нехтувати волею народів в імперії, яка стала зліпком 15-ти колишніх країн, самостійних народів із власною мовою, культурою, традицією. Відродився у цьому процесі національного відродження патріотизм не тільки українського, але й інших народів, також московський патріотизм, але - на диво - не в реакційній неділимській і русифікаторській формі, а на плятформі децентралізацій влади в імперії і її демократизації. Борис Єлцин показався куди поважнішим політиком і державним мужем, як Ґорбачов, бо не тягнеться за подіями і не наслідує анахронічні методи царської Росії з її ганебною "охраною", а має відвагу проголошувати цікаві концепції. Приїхав до Києва і підписав із Леонідом Кравчуком (яким, до речі, ніхто з нас не захоплюється) договір про співпрацю. Два тижні тому міжнародної слави американська журналістка, Барбара Волтерс, переводила з Єлцином інтерв'ю і запитала його: "Що буде, як розвалиться совєтська імперія. Єлцин відповів: "Як постане союз самостійних держав Росії, України і Білорусі, то це буде слов'янська держава і буде добре". Ми не є слав'янофіли, слав'янофільство збанкротувало, бувши модним за часів Шевченка і його Кирило-Методіївського Братства. Але таки цікава концепція нового державно-політичного ладу на Сході Европи - створення могутнього бльоку трьох дійсно самостійних держав - корінної Московщини, України і Білорусі.

Можна грубо сумніватися, чи до цього дійде, але всі познаки вказують, що теперішня імперія в її монструальних кордонах не втримається. І ніхто інший, а сам Ґорбачов спричинюється до її розвалу. Бо неписаний закон історії твердить, що не можна завертати назад вказівки на історичному годиннику. Останні події в Совєтському Союзі потверджують здогад, що доля України буде вирішуватися не на її території, а в розгрі сил на Кремлі і в комуністичній партії СССР. Міхаіл Ґорбачов все ще зберігає свій титул генерального секретаря компартії

Совєтського Союза. Він ще вірить у "відродження" комунізму. Це найбільший доказ, який малий формат тієї людини. Він формально погодився на перехід економічної системи з контрольованої на вільний ринок, але все ще заперечує право власности на землю, все не касує колгоспної системи. Військом і "осбими аторядами" КҐБ тих проблем не розв'яже.

Це сумний і прикрий час, бо замість цікавитися і захоплювати новими здобутками людського духа - люди в всьому світі цікавляться трійливими газами й бактеріями на послугах масового вбивства. Замість цікавитися великими письменниками й мистцями мусимо цікавитися такими неґативними типами, як Саддам Гуссейн чи Ґорбачов. Серед так мовити хатніх проблем на першому місці стоять боротьба проти злочинства наркоманії, коли ж мова про школи і молодь то автоматично насувається проблема масового явища вагітности малолітніх дівчат. Славити Господа, Українська діяспора й Україна консервативніші. Правда, нема зла, в якому не було б якогось добра. Українська прадавня народня мудрість каже "Коли тривога - то до Бога". В Америці ліберальний Верховний Суд рішив був, що навіть добровільна і тиха молитва у публічних школах "протиконституційна", бо обов'язує розподіл Церкви від держави. (Тепер відношення сил у Верховному Суді вже покращало, але справа молитов все ще не поладнана). У своїй промові "Про стан Унії" президент Буш звернув увагу, що всі святині всіх вировизнань повні вірних бо всі моляться за пів мільйона мужчин і жінок у військових уніформах на воєнному фронті, моляться за мир і якнайшвидший кінець війни. Зло американського (і міжнародного) лібералізму проявилося у демонстраціях проти війни з докорами на адресу Буша, а не Саддама Гуссейна, але водночас всі опити виявили, що таки патріотизм сильніший за лібералізм. Цікаво в історії Америки не було ніколи такого запотребування на прапори з американськими трьома кольорами як від часу вибуху війни.

Коментатор політичних подій не може бавитися у ворожбитство. Ворожбицтво прикметне політиками, які "все знають", те, що тепер діється і що станеться в майбутньому. Позитивний чи негативинй підхід до подій залежить не тільки від хисту розмежування тих подій на важливі, історичні, й другорядні, проминальні, - але також від людської вдачі, від вдачі коментатора, який теж є тільки людиною. Люди діляться на оптимістів і песимістів, на ідеалістів і матерялістів, на скептиків і циників. Зарахуймо себе до оптимістів щодо дальшого розвитку подій і на Близькому Сході і в Совєтському Союзі та в Україні, не тому, що ми так хочемо ("побожне бажання"), але на базі деякого знання всесвітньої історії і так званих неписаних історичних законів. Не можна було передбачити революції проти комунізму, яка буревієм перекотилася по Центральній Европі у 1989-му році, але одним з отаких неписаних законів історії є істина, що "несподіванка є реальним чинником у

політиці". Це був несподіваний, але логічний і природний процес, бо ніщо неприродне і злочинне не може втриматися вічно. А комунізм є неприродним і злочинним винаходом, який створив найбільшу катастрофу новітньої доби й коштував людство мільйони жертв. І те, що тепер діється чи в Іраку чи в Совєтському Союзі - неприродне, злочинне. Тому мусить згинути. Час в історії дуже простяжне поняття, Від Жовтневої революції у Москві в листопаді 1917 року минуло дотепер 74 роки. Чи це довго чи коротко - річ суб'єктивного погляду. Мільйони невинних жертв проковтнув терор большевизму. Деяких наслідувачів Сталіна навістила гірша доля, як Йосипа Вісаріоновіча: Ніколася Чеушеску в Румунії розстріляли, Еріха Гонекера у Східній Німеччині ще судитимуть. Протикомуністична революція ще не скінчилася. Тепер ми є свідками трагічного парадоксу, що комунізм у Совєтському Союзі став знову силою, найбільш реакційною. Борис Єлцин виступив з компартії, але Ґорбачов тримається неї і тепер ділиться владою з маршалом Димітрієм Язовим. Може не всі ми, засновники "Вістей Комбатанта" та їх наступники, співробітники й читачі, доживуть тієї хвилини, але для історії, для людства це важне. Важне те, що і Саддам Гуссейні і Міхаіл Ґорбачов проваляться. Може дехто здивується, як можна на одну дошку класти Саддама Гуссейна і Міхаіла Ґорбачова. Можна, бо теперішній Ґорбачов не той, шо був ним 5 літ тому, він став звеличником "сильної руки" і наблизився до Саддама Гуссейна у розв'язуванні всіх проблем-силою.

Будьмо оптимістами тому, шо й найвидатніші наші земляки в Україні, керівники тамошнього визвольного здвигу є оптимістами. Автор цих рядків познайомився і розмовляв з усіма найвидатнішими таможніми активними діячами які приїжджали до Америки, Не стрінув ні одного, який не вірив би у перемогу українського здвигу. Цей український визвольний здвиг - це тиха, вперта війна. Вона, як тепер на Близькому Сході, може тривати довше або коротше може приносити й прогри окремих боїв, але мають принести остаточну перемогу.

Це не є ворожбитство, це є закон природи й закон історії - мусить виграти Правда.

Шановні читачі!

Хто з вас має інформації про долю дивізійника з Бережан, Романа Кулебу - просимо писати до адміністрації В.К. Його пошукує сестра Франка.

У "В.К." ч. 3/1990 на сторінках 2-гій та 103-тій помилково подано прізвище померлого. Має бути: Св.п. Іван Смігуровський-Снігур. Перепрошуємо Родину за зроблену прикрість деформуючи прізвище Покійного.

Адміністрація В.К.

Василь Федорович

ІСТОРІЯ НЕ НАВЧИЛА...

В російському революційному журналі "Колокол" ("Дзвін"), ще виходив у Лондоні в роках 1857 - 1867, появилася в січні 1859 р. стаття Олександра Герцена1 п.з. "Росія і Польща". В ній автор заторкує теж українське питання.

Автор - російський патріот і гордиться своєю великою імперією. Росія - на його думку - в протилежності, нпр., до тодішньої Австрії, являє собою органічну цілість, народну одність по крові, по духу, по мові, за вийнятком хіба деяких "окраїн". "Русский человек" вважає себе частиною держави і, де б він не був - чи то в Прибалтиці чи над Тихим океаном - він завжди готовий на поклик Москви боронити її перед ворогом (нпр. похід Наполеона на Москву в 1812 р.). Герцен солідаризується всеціло з народом, він виступає тільки проти царського режиму. Царі (особливо Микола І) хочуть осягнути все терором; звідси заборона подорожувати, писати та критикувати владу. Не заборонено тільки, - з кпинами каже Герцен, - думати й тому частина поступової революційної інтеліґенції користає з того привілею.

Як противник політики царату, Герцен знаходить деяке зрозуміння для інших національностей в Росії. Якщо мова про Польщу, то він беззастережно визнає за нею право на незалежність - Польща повинна мати свою державу. Росія не має ніяких прав на Польщу, вона загарбала її силою і тепер повинна направити те лихо, яке їй заподіяла. Інша річ, Польща як самостійна держава, може добровільно об'єднатися з Росією. Але якщо вона того не захоче, то росіяни можуть тільки жалувати, але не можуть з тим не годитися. Все-таки автор вірить, що коли в Росії буде проведена відповідна демократична реформа, народ стане вільний, буде скасоване кріпацтво, а селяни дістануть земельні наділи, то Польща може тоді разом з Росією йти одним спільним шляхом до нового свобідного життя.

Щодо України - то Герцен більш здержливий і обережний. Він твердить, що історія України тісно пов'язана з Польщею і Росією; навіть нема між ними природних кордонів: ані гірських ланцюгів, ані більших рік. Тому треба шукати різниць в самому побуті й житті народу. Тому, де народ визнає православ'я, говорить мовою більш зближеною до російської, ніж польської, там він правдоподібно буде тяготіти до Росії. А з другого боку, де народ визнає католицизм або унію, там він більше

зв'язаний з Польщею і, мабуть, піде за нею. Але якшо український народ, пам'ятаючи, з одного боку, московські утиски, рекрутчину, грабіж, всяке безправ'я, а з другого боку, не забуваючи свого життя під Польщею з її шляхтою, коронними урядовцями та військами, не захоче належати ані до Росії, ані до Польщі, то тоді одна розв'язка: визнати Україну окремою назалежною державою. Українці, щоравда, пригноблені рабством, але не настільки, щоб затратили почуття народности; навпаки - національна свідоміість у них сильно розвинена і вони знають, чого хочуть. Бо яке ж це буде освободження, якщо, знімаючи московські кайдани, їм скажуть, що вони мають належати до Польщі? Тут Герцен відважно каже: Роз'яжіть їм руки і язик, нехай вони самі скажуть, чого хочуть.

При огляді історії України Герцен поминає княжу і литовсько-руську добу, а починає її від половини 17 ст., коли Андрусівським договором (1667) Україну поділено між Польщу і Росію або, - як каже автор, - коли "Червону Русь приєднано до Польщі, а Україну до Росії". Той поділ України попередив період козацьких воєн проти Польщі, що завершилися всенародним повстанням Хмельницького, який вкінці "не з любови до Москви, а з ненависти до Польщі" заключив Переяславський договір (1654). Москва обманула Україну й заставила її ненавидіти москалів.

Дехто хоче боронити право Росії до України тим, що вона вже довго під її володінням. На те Герцен відповідає, що давність володіння нічого не доказує, бо завоювання - це факт, а не право. Останній загарбник буде володіти так довго, доки друга більша сила не усуне його.

Герцен - противник централізму, бо він жертвує самобутністю поодиноких народів, вбиває всяку індивідуальність та окремішність і допроваджує до абсолютизму. З тієї причини він є за федералізмом, де союзні частини є об'єднані спільним ділом, незалежні одна від одної, де ніхто нікому не належить. Але все ж він переконаний, що Росія таки скасує кріпацтво й наділить селян землею, а тоді Україна зрезиґнує зі своїх самостійницьких ідеалів і не схоче відділюватися від Росії. Коли ж Росія залишиться на давних позиціях під поліцейським батогом, без справедливого судівництва та рівноправности, то тоді не тільки Польща, але й Україна не матимуть потреби належати до такої держави; тоді Україна повинна "об'єнатися з Польщею і йти спільно на Москву, щоб знищити її рабські інституції".

Такі погляди Герцена подиктовані його опозицією до царського режиму, а заразом турботою про збереження великої неділимої Росії. Він подібно, як усі російські патріоти, не хоче розподілу імперії на національні держави і, хоч формально визнає право Польщі й України на державну незалежність, він глибоко переконаний, що оба ті народи таки залишаться в складі Росії.

Стаття Герцена спонукала історика Миколу Костомарова[2] вислати до редакції "Колокола" окрему довідку про Україну. Костомаров

вдячний Герценові за його прихильне ставлення до української справи та похвалює його відвагу говорити публічно про такі "єретичні" справи, як незалежність Польщі й України, а одночасно доповнює його думки своїми заввагами. Він зазначує, що більшість російського суспільства не признає за українцями елементів самобутнього життя, сумнівається в існуванні окремої української мови та її придатности до літератури, взагалі ставить українські національні відмінності на рівні провінційних відтінків польської чи російської національностей. Такий помилковий погляд виник з того, що від південноруської, тобто української національности, відпало все, що мало в собі відбиток панства і шляхетських привілеїв. Дворян-українців нема, за вийнатком небагатьох одиниць, які, одначе, в останньому часі, враз із усвідомленням безпідставности дворянської інституції, вертаються до народного джерела. Дворяни для українців чужі, хоч походили з українського роду, вони раніше називали себе поляками, а потім великоросами. "Малоросійська народність" - як її привикли називати з легкої руки дяки царя Олексія Михайловича - була наслiддям довгого гніту, "скропленого потом і кров'ю".

Ті самі польські і російські кола часто запитують: Чи можна мужиків називати народом? Чи їм давати право на самостійне існування? Цікаво, що так говорять не тільки відсталі консервати, але й ліберали. Поляки, і то навіть ті поступові, твердять, що не може бути сумніву щодо приналежности Волині й Поділля до Польщі, а то тому, що весь освічений елемент на тих теренах - це поляки, що тілом і душею тягнуть до Польщі. А якщо мова про суцільну масу "чорного народу", то, - на думку тих лібералів, - з ним нема потреби говорити про політику, бо він невіглас в державних справах. Російські ліберали, привикли вважати націями тільки ті народи, що мали королів чи царів, королівські двори, дипломатів. Тому вони з легкої руки віддають полякам українські землі або, керуючись великоруським патріотизмом, вважають безспірною власністю Росії, Отже, питання про державну приналежність українських земель є спірним пунктом між поляками й росіянами. А тут справа зовсім проста: ті землі не належать ні одним ні другим, вони належать тому народові, який споконвіку їх заселював і досі там живе й ті землі обробляє.

Україна (росіяни називають її південною Росією) має свою довгу й повчальну історію. Не входячи в сумерки удільного періоду, коли Київська Русь силою княжого роду об'єднувала північ, а потім після звільнення від татар, за посередництвом литовського князя Ґедиміна (1320), повернула до свого окремого життя, - треба звернути особливу увагу на епоху козаччини, коли почалася нова доба в історії українського народу. Значення козацтва загально відоме, воно було носієм свободи і захисником проти подвійного деспотизму: з одного боку - зовнішнього півдикого східньо-мусульманського, а з другого боку - внутрішнього,

аристократичного, цивілізованого, що розвинувся в Польщі під впливом старих римських понять. Це довело при кінці 16 ст. до козацьких повстань проти польської шляхти.

Тому що Польщу непокоїли турецько-татарські набіги, вона потребувала збройної сили для оборони свого пограниччя. Такою силою могли бути тільки козаки, випробувані в боях з дикими ордами. Щоб їх притягнути до пограничної служби, Польща мусіла признати їм права і привілеї свобідних людей. Вона надавала ті права обмеженій кількості козаків (около 7,000) вписаних до реєстру, а решта народу мусіла працювати на панщині в королівських і шляхетських добрах. Ані козаки-реєстровики, ані панщизняники не були вдоволені з такого стану речей. Народ хотів користуватися правами вільних людей, а козаки це розуміли й радо приймали в свої ряди добровольців, не раз втроє більше ніж було дозволено реєстром. Козаки часто піднімали зброю в обороні всього народу. Ота спільність інтересів козаків і поневолених селян давала народові силу для дальшої боротьби за свободу. Якраз в тій солідарності видно різницю між українцями і поляками, 17 ст. Тоді, як поляки, під західньоевропейським впливом, вважали себе "шляхетними людьми" і з погордою дивилися на своїх слуг, хлопів та взагалі на людей "підлого стану", то українці не звертали увагу на окремі привілеї і різні вивищення, а домагалися прав і вольностей не для окремих кляс, але для цілого народу. Правда, поляки зуміли перетягнути на свій бік частину "недоляшків", які для "панства великого і лакімства лукавого" зрадили свій нарід. Проте основні маси козацтва були вірні народові і в часі повстання Хмельницького навіть реєстрові козаки переходили на бік повстанців і воювали за всенародну свободу.

На жаль, серед людей, що керували повстанням і стояли вище народніх мас, були одиниці, що засвоїли собі шляхетські звичаї і привілеї та відгородилися від народу. Навіть Хмельницький після перемоги під Зборовом (1649) заключив з поляками договір, згідно з яким тільки 40.000 козаків дістали козацькі привілеї, а решта тих, що воювали, мали вертатися на панщину. З уваги на загальне невдоволення, Хмельницький через рік зажадав від поляків скасування панщини. Очевидно, для поляків це було немислиме й тому прийшло до нової війни зі змінним щастям, що привело вкінці до Переяславського договору.

Спільні козацько-московські успіхи заставили Польщу - на випадок смерти короля - віддати польську корону московському цареві Олексієві Михайловичеві. Московський двір, захоплений тією пропозицією, дозволив собі на першу несправедливість супроти України, а саме відступити її Польщі після одержання польської корони. Хмельницький з журби помер.

Щоб забезпечити Україні належне місце в новій політичній ситуації, заключено в 1658 р. Гадяцький договір, згідно з яким Україна, як Велике Князівство Руське, зберігаючи свою окремішність, власне

внутрішнє управління, судочинство, фінанси, 30-тисячну армію, об'єднувалася з Польщею і Литвою в одну федеративну Річ Посполиту. На Україні мали бути засновні два університети, школи, друкарні. З різних причин договору не здійснено.

Народ довго боровся за зовнішню і внутрішню рівноправність. Польща і Москва, свідомі того, що не справляться з цілим народом, постановили поділити Україну на дві частини. На підставі Андрусівського договору (1667) Правобережжя, без Києва, припало Польщі, а Лівобережжя і Київ дісталися Росії. Запорізька Січ перейшла під спільну протекцію Польщі і Росії. Україна весь час боролася за свою незалежність і мусіла воювати одночасно проти Польщі і Росії. Але надармо. Не поміг очайдушний виступ Дорошенка, що покликав на поміч Туреччину. Мешканці Поділля і Київщини, втікаючи перед польським гнітом, покидали свої землі й поселювалися в нинішній Харківщині, Курщині, Вороніжчині, а інші пристали до Донських козаків.

При кінці 18 ст. ціла Правобережна Україна й більша частина Польщі дісталися під панування Росії (Поділи Польщі). Лівобережна Україна, зберігаючи якийсь час козацький устрій, стогнала в московських кайданах. Катерина II знищила козацьку верству, запровадила кріпацтво й поневолила свободолюбний народ. З того часу Україна мовчала. Її народність була виставлена на кпини. Українців стали звати "хохлами", що вважалося синонімом дурака. Українська мова стала предметом погорди і насмішок. Часто самі українці-малороси червоніли, коли в їхній російській мові завважувалося південну, тобто, українську вимову. Українська історія була заборонена або представлена в неправдивому світлі.

Пробудження слов'янських народів швидко відбилося в Україні й підняло з летаргічного сну народну думку й почування. Зродилося бажання відродити завмерлу народність і створити самобутню літературу. Ідея панславізму принялася в Україні в іншій формі, ніж в Москві, де залишилося бажання величати старомосковську Русь враз з царським престолом, якому мала коритися Україна. На Україні та ідея прибрала світлу форму союзу слов'ян, де кожна нація мала зберігати свої властивості при загальній особистій і соціяльній свободі. Це мала бути єдина дорога до освободження України. Молодь Харківського університету захопилася тими ідеями і заснувала Кирило-Методіївське Братство, яке на жаль, внаслідок доносу, поліція розв'язала, а братчиків покарала тюрмою і засланнями.

Костомаров кінчає свої розважання заввагою: Нехай ані велико-роси ані поляки не вважають своїми землі заселені українським народом.[3]

Стільки з минулого.

Від появи статтей Герцена і Костомарова минуло більше, ніж 130 років. За той час в Україні наступили великі зміни: з хохлів, малоросів і галицьких русинів оформилася українська нація.

Перша світова війна викликала на сході Европи незвичайні потрясення: упадок царату в Росії, більшовицька революція з гаслом "самовизначення народів", незалежність Польщі і Балтійських держав, проголошення незалежности України, невдалі визвольні змагання. В періоді між двома світовими війнами (1920 - 1939) - посилена діяльність самостійницьких кіл в Західній Україні, а одночасно сталінський терор на східно-українських землях. Під час Другої світової війни - криваве жниво сталінсько-гітлерівського терору і продовження підпільної боротьби за українську державність. Після закінчення Другої світової війни - для форми членство УРСР в об"єднаних Націях і соборність під одним окупантом, а внутрі продовження сталінського терору, безпощадна боротьба з "буржуазним українським націоналізмом", тюрми, психушки, заслання, розстріли "ворогів народу", потім коротка відлига після смерти Сталіна, проблиск відродження в 1960-их роках і знову поворот до репресій за Брежнєва, а вкінці Горбачовська перебудова і гласність з демократичними кличами і великими обіцянками, в зв'язку з тим небувалий підйом на Україні і серйозні кроки в напрямі державного будівинцтва (Рух, закон про мову, деклярацію про суверенітет України, власні гроші, власні військові сили та багато інших заходів для відродження української державности включно з виходом з Союзу). Коротко - великі пляни і сподівання... Але тут далі зловісна тінь Москви і небезпека повороту до сталінізму. Приклад: криваві розправи з балтійськими і кавказькими країнами.

Кажуть, що історія є вчителькою життя. На жаль, деякі учні ледачі й нічого не навчилися.

Навіть ідеаліст-революціонер Герцен, що обіцяв свободу Польщі й Україні, в серці таки мріяв про їх об'єднання з Росією, щоб таким чином втримати велику імперію. Він був тоді такий великодушний, бо жив - так би мовити - в підпіллі і не займав ніякого посту в державному правлінні. Можна сміло твердити, що коли б він був прийшов до влади в Росії, то не був би такий щедрий.

Після більшовицької революції Ленін, спираючись на принцип самовизначення народі "вплоть до отделения", давав усім поневоленим націям можливість організувати власне державне життя. Але коли революція закріпилася, той самий Ленін вислав Червону Армію на підбій України.

Подібно теж Горбачов, спершу виступив як великий демократ,

обіцюючи всім республікам суверенність, навіть з правом сецесії. Коли ж Балтійські держави, користаючи з анулювання пакту Ріббентропа-Молотова, проголосили свою незалежність і бажання вийти з Союзу, Горбачов ужив кривавих заходів для здавлення їх самостійницьких аспірацій. Виходить з того, що влада засліплює людину й вона забуває свої обіцянки. Тепер Горбачов - генеральний секретар збанкрутованої комуністичної партії і президент Союзу, який, до речі, також валиться. Є здогади, що Горбачов - сам великий демократ і приклонник реформ - діє під тиском реакціонерів-сталіністів та що він на ділі є їх закладником. Якщо це правда, то він вірний своїм принципам міг би зрезиґнувати зі своїх високих постів і піти слідами свого міністра Едварда Шеварнадзе. Та він того не зробив, бо все таки він ще президент великої потуги, а влада солодка.

Це прикладово про поодиноких провідників. Проте є цілі народи, яких історія нічого не навчила. Росіяни, вроджені імперіялісти, досі не можуть чи не хочуть зрозуміти, що поневолені ними народи бажають свободи й державної незалежности окремо від Союзу, вони далі тримають їх під своєю владою, щоб тільки зберегти цілість імперії. Подібно з Польщею. Правда, уряд нововибраного президента Лєха Валенси декляруе готовість співпрацювати з Україною й обіцяє рівноправність для української меншости в Польщі, але широкі маси населення непоправні, вони далі мріють про Львів і "креси" аж по Збруч (вже зрезиґнували з кордонів з перед 1772 р.). Навіть Чехо-словаччина Вацлава Гавела зголошує претенсії до Закарпаття. Також мадяри хочуть взяти собі бодай частину Закарпатської области, а Румунія і Молдавія домагаються північної Буковини і Басарабії.

Гарні апетити. Але даремні сподівання.

Колеса історії не завернути.

Примітки:

1. Герцен, Олександер (1812 - 1870) - російський революціонер, письменник і публіцист, редактор журналу "Колокол", від 1847 р. жив за кордоном, помер у Парижі.

2. Костомаров, Микола (1817 - 1885) - український історик, публіцист і письменник, один із засновників Кирило-Методіївського Братства.

3. Стаття Костомарова появилася у французькому перекладі в журналі "Le Monde slave" з прихильним коментарем редакції.

УКРАЇНА -- НАРІЖНИЙ КАМІНЬ

Заходами франкомовного журналу "Ешанж" та Української Пресової Служби в Парижі появилася книжкою у французькому перекладі "Матеріяли Установчого З'їзду Народного Руху України", "Mouvement National d' Ucraine pour la restructuration - ROUKH - Materiaux du Congres Constitutif", preface d'Alan Besancon, Paric 1990, ст. 144. Вступне слово до цих документів написав Ален Безансон,професор Школи Вищих Студій, один із найкращих знавців політичних проблем Східної Европи, яке в українському перекладі помістила "Літературна Україна" з 13 грудня 1990 р. під вищеподаним наголовком. Передруковуємого його без змін.

("Вступне слово" подається з деякими скороченнями.)

Редакція

Публікуючи вступне слово французького науковця, ми прагнемо повнішої поінформованості наших читачів з певними системами поглядів на нашу перебудову з боку, так би мовити, людей сторонніх, представників зарубіжної культури і науки. Існують різні оцінки нинішньої ситуації, пропонуються інші можливості історичного вибору ("Как нам обустроить Россию" О. Солженіцина, скажімо) під кутом зору західної демократії. В більшості випадків кожна думка "звідти" - це щире бажання допомогти народам СРСР уникнути як близьких катаклізмів, так і подальших розчарувань і трагедій. Помилка у проектах нових державних структур та міждержавних уній боляче озветься у прийдешньому. Це розуміють усі. І тут, і там.

Ми певні, що це високе розуміння повною мірою притаманне наявним нині в Україні політичним угрупуванням, народним депутатам УРСР. Саме вони, переймаючись здоровим глуздом та спираючись на волевиявлення народу, мають закласти підвалини майбутньої незалежної України. Ніхто, крім нас, не розв'яже наших проблем. Ніхто за нас не зробить. Та, щоб робити, потрібно знати. Усе, або й більше. Сподіваємося, що сьогоднішня публікація прислужиться цій меті - знати.

Великий національний поет Тарас Шевченко часто порівнював Україну з наріжним каменем зі Святого Письма. З суто геополітичного погляду можна вважати, що українське питання справді становить наріжний камінь нового світу в риштованні.

Відомо, що в середині XVII століття Україна опинилася на роздоріжжі. Вона могла закріпити за собою самостійність, хоч це видавалося нелегким; піти на компроміс з Польщею, від якої Україна намагалася визволитися; шукати захисту від Порти, мабуть не найгірша розв'язка: беручи до уваги безсилля турецької імперії, цей шлях міг дати

виграш у часі і зберегти Україну; або піддатися московській автократії. Вибрано цей останній шлях, і Україна усвідомила колосальну історичну катастрофу, яка виникла з цього вибору.

Історія сьогодні знову зрушилася: Україна стоїть перед кількома можливостями, які на тривалий час визначатимуть її шлях. Вона може надіятися власними силами здобути повну незалежність, відтворити історичні кордони України, а то й повернути деякі території в Криму, Кубані, Білорусії та РРФСР, на які вона може мати історичні права. Після цілковитого досягнення самостійності Україна зможе також вирішити вступити в союз - у федеративній чи конфедеративній формі - з іншими народами, долю яких вона поділяла в минулому. Такий союз можливий з Польщею, Литвою та Білорусією проти Росії, як також з Росією та Білорусією проти Польщі та Литви. Солженіцин пропонує третій шлях, вважаючи, що Україні в майбутньому буде краще в союзі з Росією, - у формі поліпшеного переяславського договору.

Як француз і як західноевропеєць, не можу висловлюватися від імені українців, але вважаю, що доля Західної Европи великою мірою залежатиме від їхнього рішення. Якщо Україна справді вступить в союз з Росією, ця остання збереже або досягне статусу сили найбільшого масштабу. Своїми населенням, територією та багатством Росія-Україна переважатиме не тільки Німеччину, а й всю Західну Европу; вона вступила б в европейську спільноту тільки в домінуючій позиції. Більше того, структура вільного та демократичного народу неможлива в Росії-Україні, бо меншість буде на боці України, підкореної і надалі даремно прагнучої незалежності, а більшість - на боці Росії, домінантної і готової силою покорити Україну.

Проте, якщо Україна вступить у союз у цій чи іншій формі зі своїми західними сусідами (поляками, литовцями, румунами, білорусами), створиться сильне об'єднання у Східній Европі, досконала противага Росії, яка стане силою середнього масштабу, позбавленою імперських турбот, остаточно спроможною перейти процес демократизації, очищеною від комунізму. Мені здається, що така ситуація може бути сприятливою для всіх европейських народів і справді корисною для самого російського народу.

Але це зовсім не те, чого хоче Москва. Політика уряду - чи уряд представляє Лиґачов, Горбачов, Єльцин, Крючков чи будь-хто інший - має одну головну мету: втримати імперію, втримати єдність тої ж одиниці, яка зветься СРСР, утримати контроль Москви над усіма республіками, а насамперед над Україною. Треба визнати, що для цього уряд має у своєму розпорядженні кілька козирів, а саме:

1) Процес перетворення 50-мільйонного народу на свідому державу складний та повільний. Перехід до організованої держави неможливо здійснити так швидко, як, наприклад, у Литві, адже Україна поневолена понад три століття. Впродовж тих століть вона зазнала

нечуваних і систематичних спустошень, в першу чергу геноцид 1932-33 рр., як і безліч чисток, заслань, насильство.

2) Присутність на території України десяти мільйонів росіян, переважно на сході та в Донбасі, до яких слід додати багато українців, настільки примусово зрусифікованих, що вони втратили національну свідомість.

3) Релігійний поділ України на три конфесії: православ'я, залежне від московського патріархату, автокефальна православна церква, уніатська католицька церква. Тут зародки незгоди, яку Москва вміє майстерно використовувати.

4) Сила російського націоналізму. Для багатьох росіян єдина компенсація за пекельне життя, якого вони зазнали впродовж сімдесяти років, - це панування над народами і почуття належності до великої сили.

Перешкоди величезні. На жаль, навряд чи можна ждати, щоб Захід запропонував будь-яку активну допомогу Україні. Західна дипломатія звикла ставитися до російської імперії, або до СРСР як до однієї централізованої держави і не любить міняти своїх звичок. Вона переконана, що треба "допомогти Горбачову", і що найкращий спосіб, щоб він зміг виконати програму реформ, яку йому приписують, - це не вимагати у нього цієї програми. Усі ці аргументи - раціоналізація підставового боягузтва демократій.

Отже, Україні слід зважати передусім на свої власні сили. У політичній боротьбі, в яку тепер вступає Україна, розставлені тенета, які треба буде розірвати.

"Рух" не хотів стати партією, але згрупувати всі тенденції і всі партії, більшість з яких перебувають у процесі формування, за винятком комуністичної партії, до якої нема найменших підстав мати довір'я. Зараз більшість "народних фронтів", які створилися в неросійських республіках, страждають від систематичної інфільтрації комуністів, лояльність яких супроти тих же фронтів щонайменше підлягає сумніву. Солженіцин проголосив, що суть комунізму - брехня. Неважливо, яку програму чи політичну лінію приймає партія, бо вони застосовуються тільки як тактика, мета якої - обманути та розчавити ворога.

Ось два приклади.

Москва без протесту дозволила кільком республікам проголосити "суверенітет" саме тому, що існувала двозначність, яку можна було використати. У багатьох республіках парламенти, хоч комуністів у них немало, стали безперечною більшістю за самостійність. Але позиція урядів, де комуністична інфільтрація куди більш значна та вагома, невиразна. А російська республіка пропонує цим урядам надзвичайно обтяжливі і зобов'язуючі двосторонні договори, які вони охоче підписують, навіть коли опісля парламентам доводиться їх ратифікувати. Таким чином накреслюються підвалини майбутнього союзного договору, призначеного після поверхового перепланування, на

втримання радянської цілості. Крок за кроком йдеться до перевидання конституції 1936 р., яка також передбачала "вільне об'єднання" республік, проголошуючи їхнє право вийти із Союзу з відомими наслідками. Плани економічної та екологічної реформи виявляють ту ж саму двозначність. З боку московського уряду пропонуються програми, які нехтують національними границями, визначають цілі начебто спільні для всього Союзу, і які нібито не стосуються боротьби республік за незалежність; їхній намір - творити диверсію, втопити цю боротьбу або відхилити її від своєї мети. Очевидно, наприкінці не буде ніякої економічної реформи, ніякого поліпшення навколишнього середовища, а тільки творення з'єднуючих структур, які надалі підтримуватимуть імперію.

Ось кілька з пасток, яких слід уникати молодій політичній еліті України. Існують ще й інші, і їх існуватиме безліч, бо ставка стоїть дуже високо для Москви; російський і комуністичний імперіалізм вдасться до всіх засобів, щоб надалі втримати Україну в неволі.

Ален Безансон

Р.К.

ВІЙНА У ПЕРСЬКІЙ ЗАТОЦІ

Війна за Кувейт чи т.зв. Війна у Перській затоці, принесла багато нових інформацій з сучасної військової техніки. В час писання цього репортажу велася тільки повітряна війна на території Іраку й Кувейту. Ірак теж почав запускати свої ракети "Скад" на Савдійську Арабію та Ізраїль. Атака на Ізраїль, який не належить до коаліції проти Садама Гуссейна й не вступав у війну, мала на меті спровокувати його до відплатних акцій й тим самим вступити у війну проти Іраку, Це було б дало пропаґандивну "святу війну" проти Ізраїлю й його союзника США.

Причиною того, що Ізраїль не "відплатив" за нанесені шкоди від ракет "Скад", пояснюють, що, окрім політичного тиску США на Ізраїль не вступати у війну, американське командування не дало секретних кодів, потрібних для повітряних дій, і подруге, що ракети, як кажуть експерти, не мають технології перевозити гази й тим самим не нанесуть великої шкоди, що, очевидно, Ірак заперечив. Однак Ізраїль підкреслював , що він тільки тим часом не робить відплатних акцій.

Ракети "Скад", - це старого типу ракети, технології німецьких В-2 з 2-ої світової війни, тобто неточні, без націльного модерного приладдя, яке мають американські "мудрі бомби". "Скад" призначений в першій мірі для атомних бомб, які не потребують точного прицілу. Засяг 400 миль.

Американські "smart" бомби є різні.

Один тип має в головці вбудований фотографічний апарат. Коли така бомба зближається до цілі, вона показує на екрані літунові, де вона є, і літун у відповідному моменті натискає кнопку, щоб вона летіла в ціль.

Інший тип бомби має лазерний прицільний апарат. Літун пускає лазерний промінь на ціль, а відтак випускає бомбу, яка летить по траєкторії лазерного променя на ціль.

Найбільш передова - це бомба із своїм "розумом" Її запрограмовують наперед, відповідно до її траєкторії в терені, об'єкту прицілу і т. і.. Весь терен запрограмований у її комп'ютері, і після вистрілу вона знижується до к. 10 метрів над землею, "дивиться" на терен вниз й вбоки та відповідно "орієнтується" краще, ніж багато водіїв автомобілів на битих шляхах, поминаючи навіть телефонні стовпи. Зближившися до цілі вона не відразу насліпо летить і вибухає, але кружляє над своєю "жертвою" і вибирає точне місце найефективнішого прицілу - і щойно тоді летить і вибухає.

Фактично ці всі бомби - це ракети. Вони не нові винаходи, бо американці вже їх мали наприкінці В'єтнамської війни, але щойно тепер їх застосовують масово.

Великого розголосу набрали протиракетні ракети "Патріот". Вони вилітають проти "Скад" і майже на сто відсотків їх нищать у повітрі. Навіть цю ракети, що спричинила в Тель-Авіві три смерти й коло 100 поранень, була поцілена, але її вибухова голова не була знищена в повітрі, тому впала на землю й вибухла.

"Патріот" не нова технолігія. Америка має її вже від 1964 року, але під

час розбудови "Зоряної війни" її пристосовано до оборони проти ракет, замість проти літаків, як було її завданням перед тим. Ця ракета керована радарною системою; вона має дуже швидкі комп'ютери, які в десяточній частинці секунду обраховують потрібні дані, щоб шрапнелями під час вибуху її знищити. "Патріот" має великі успіхи проти ракети "Скад", бо "Скад" не має жодної електронної оборонної системи, а просто собі так летить. Сумніваються, чи "Патріот" був би такий ефективний проти модерних ракет.

Одною з найбільших проблем для американських збройних сил - це оцінити, яку шкоду завдало їхнє бомбардування Іракові. Вони із супутників фотографують бомбардовані об'єкти, і фахівці їх оглядають. Такі фотографії роблять тільки два рази на день, тому потрібно багато часу, щоб зібрати всі інформації, а до того теж треба доброї погоди, бо через хмари супутники не роблять знімок. Навіть якщо штаб знатиме більше про наслідки бомбардування, то не подасть таких інформацій до загального відома, щоб тим не поінформувати теж свого противника.

Ірак знову приготовився до такого роду війни. Під час 8-літньої війни з Іраном, він вкопався глибоко в землю, для літаків німецькі й французькі фірми збудували укріплені ганґари-сховища, які мають півтораметрові бетонові стіни, а спереду охоронну стіну, щоб у автоматичні двері не влетіла бомба чи ракета.

Ірак теж робить багато макетів, щоб змилити противника, а навіть вони пробують "поверховно" з дикти наново "відбудувати" збомбардовані об'єкти, щоб заманити американські літаки знову бомбардувати - тепер "дике поле". Такі методи застосовували німці проти бомбардування під час 2-ої світової войни, будуючи макети цілих заводів поблизу справжніх заводів.

Британські повітряні сили мають відповідні до нищення бетону ракети, і їхні літаки "Торнадо" дістали найважче завдання нищити аеродроми й робити їх непридатними до вжитку бодай на якийсь час, бо їх знову можна направити. Крім цього, британські літаки не мають такої модерної охорони в повітрі, як амеранські, тому їх відносно більше збиває протиповітряна оборона Іраку.

Іракські мобільні викидувачі ракет завдають найбільше турбот, бо їх просто не можна знайти. "Це так, як шукати голки в стирті сіна", - сказав американський головнокомандувач.

Ірак застосовує подібну стратегію, як у війні з Іраном. Він оминає повітряні боротьби, його літаки чекають на суходільну війну. Його війська сидять у міцно розбудованих лініях із головною лінію оборони, запасними й альтернативними лініями.

Американська стратегія теж юроста. Американці порівнюють іракську стратегію і тактику до збройних сил Радянського Союзу, проти яких американці розробили свої пляни. Війна в пустелі якраз до цього роду стратегії підходить. Альянтські збройні сили старатимуться кліщаним маневром відрізати сили противника і згодом їх знищити. Обі сторони вживатимуть концентрацію людей і техніки, головно танків і артилерії, у центрах бойових дій...

Американці наперед думають завдати найбільшої шкоди т.зв. республіканській ґвардії Іраку, елітарним частинам, які найкраще озброєні, вишколені й мають високий рівень мотивації та посвяти. Їх начислюють коло 150 тисяч. Вони стоять у резерві поза головними лініями оборони,

розпорошені на великому просторі й добре вкопані й замасковані.

Хоч офіційна мета цієї війни є освободити Кувейт, проте нема сумніву, що знищення збройних сил Саддама Гуссейна, який загрожує "балянсові сил" в тому обширі й існувані Ізраїлю. з яким США має двосторонні договори безпеки, - це основна мета. Можна б навіть перефразувати відому мудрість: " Як не тепер, то пізніше з ще гіршими наслідками".

Не можна теж поминути значення покладів нафти. Для інформації подаємо обчислені головні запаси нафти в мільярдах бочок у тому районі: Іран - 94,9; Ірак - 100; Кувейт - 97,1; Сполучені арабські емірати - 98,1; Савдійська Арабія - 257,6; Єгипет - 4,5; Сирія - 1,7; решта має тільки мільйони бочок запасу.

Наприкінці варто згадати проповідь одного литовського священика, який, нав'язуючи до подій у Прибалтиці й Перській затоці, сказав: "Захід обороняє демократію тільки тих держав, які мають великі запаси нафти".

Андрій Коморовський

УКРАЇНА - 90

1990 рік в Україні позначився унікальними подіями: живий ланцюг з нагоди Дня Соборности Української Народної Республіки та святкування днів козацької слави з нагоди 500-річчя Українського Козацтва. У кожній з цих двох подій брало участь близько пів мільйона людей з усієї України. А із скількома мільйонами учасники цих подій поділились своїми враженнями повернувшися домів?

Цього року демонстрації у Києві прибирають на потужності і виноситься враження, що Київ вже не поступається Львовові, ба навіть понад будинком міської Ради замаяв синьо-жовтий прапор. Та вершком всіх демонстрацій була двотижнева голодівка українських студентів Києва і інших міст, які вибороли у Верховній Раді обіт на виконання їхніх вимог, включно з негайним звільненням В. Масола з голови Ради Міністрів, що й здійснено.

У Києві відбуваються величаві З'їзди Народного Руху України, Товариства української мови "Просвіта" та багато інших політичних та громадських установ. Тут мають місце міжнародні наукові симпозіюми, вистави, фестивалі тощо. Київ відвідують голови та представники держав. Іншими словами, Київ у 1990 році набирає престижу метрополії.

Не можна не згадати і подій в УКЦ та УАПЦ, зокрема завершення цеї останньої патріярхатом.

Однак, найважливішою історичною подією стало проголошення Декляраціі про державний суверенітет України. Скептики вважають її тільки папером, але, за словами народного депутата України, голови опозиції академіка І. Юхновського: "...проголошення відрізняється від усіх проголошень, які були в історії України, адже за Деклярацією голосували всі бльоки і всі течії парляменту практично-одностайно. Отже, вже цим вона

набирає чинности закону".

Тут на місці буде згадати, як ця Декларація зродилась. На початку 1990 року в Україні йшла підготовка до виборів, а в Прибалтійських республіках і в Азербайджанській РСР схвалено нові конституції, що й причинилося до створення специфічної політичної атмосфери в Україні. Мабуть, це й було причиною покликання, ще в квітні, колишньою Президією Верховної Ради спеціяльної групи юристів для випрацювання проєкту Деклярації про державний суверенітет України.

Цей проєкт Деклярації т.зв. "офіційний", до речі дуже половинчастий, став предметом незвичайно гострих та бурхливих дебат у першій сесії новоскликаного парлямену. До цього причинилася головно парляментарна опозиція - Народна Рада, яка під проводом академіка Ігора Юхновського, випрацювала альтернативний проєкт Деклярації, доречі альтернативних проєктів було дев'ять.

Під час постатейного голосування часто-густо відбувались запеклі баталії, які лагодились у переговорах між Народною Радою та бльоком "239". Найтяжчу баталію проведено при обговоренні розділу Деклярації про збройні сили.

16-го липня 1990 на майдані перед будинком велика кількість людей скандувала "Незалежність", а в залі, при співучасті журналістів і запрошених гостей, в урочистій атмосфері, поіменним голосуванням прийнято Деклярацію про державний суверенітет України. Стоячи, бурхливими оплесками вітали всі присутні цю знаменну подію. Хвилиною мовчання вшановано пам'ять тих, хто протягом всієї історії України боровся за її волю. Депутатів, які виходили з будинку, вітали трояндами, до речі, всіх - і "лівих" і "правих" та потужним "слава!"

Якже ж це сталося? Невже відтепер депутати керуватимуться одним критерієм - що є добре для нашого народу! На думку Леся Танюка, народного депутата України: "Всі ми за час роботи сесії дуже змінились", і правдоподібно, він каже, "Вірю, що група "239" розпадеться, бо вона захищає хибні консервативні позиції".

Тут хочемо пригадати, що офіційна опозиція у Верховній Раді нараховує близько 140 чоловіків, серед них є десять колишніх в'язнів сумління. Є там і так звана "група 239". В її числі є чимало проґресивних людей, але заправляє ними ядро приблизно із ста осіб партійних функціонерів старого типу.

Очікується, що в третій сесії Верховної Ради, від 1-го лютого до 28 червня 1991 року, Деклярація набуде чинности конституційного закону. А в міжчасі Деклярація, в сполуці з документом Економічна самостійність України, усамостійнює політику України в Союзі, що виявляється головно у виступах голови Верховної Ради Л. Кравчука, навіть коли вони йдуть в розріз з настановою Центру чи ЦК КПУ, як це недавно мало місце у випадку Литви. Кравчук є м.ін. ініціятором проєкту Союзу чотирьох найбільших республік - Білорусі, Казахстану, Росії й України. Недавно Україна завершила підписання торговельних і культурних договорів з всіма республіками.

Від проголошення Деклярації помітною є також активізація українських представників у закордонній політиці.

На початку лютого ц.р. представник України, київський проф. В. Василенко, виступав перед Женевською комісією ООН з питань прав

людини, якої членом Україна стала недавно. Аґенство АП повідомило що його виступ був саме першим таким різким відокремленням в закордонній політиці від центральних позицій. У Давос, Швайцарія, в тому самому часі перебував голова Верховної Ради Л. Кравчук. Він брав участь у всесвітньому економічному форумі.

При кінці минулого року на Конференції з питань безпеки і співробітництва в Европі Україна не була представлена в офіційній делеґації СРСР, натомість до Парижа прибула, за згодою голови Верховної Ради, українська парляментарна делеґація в особах Д. Павличко, І. Драч і Б. Горинь.

Із сусідніми державами Україна нав'язує договори, такі вже підписано з Польщею і Угорщиною.

(Радіо Свобода). У Швайцарії голова Ради УРСР зустрівся з президентом країни і членами уряду. Під час зустрічі український лідер наголосив на тому, що республіка має намір активізувати зусилля для інтеґрації у европейське світове співтовариство. Він заявив, що Україна обрала шлях державного суверенітету і не зверне з нього. За словами Кравчука, парлямент республіки виступає за економічне співробітництво між республіками нового союзу, але на засадах справедливости і еквівалентного обміну продукцією.

Доля Деклярації про суверенітет республік виключно за самими республіками. Центр на четвертому з'їзді народних депутатів СРСР 25-го грудня відкинув поіменним голосуванням визнання Деклярацій про суверенітет: "за" 419, "проти" 933. Сумне але правдиве: з числа 249 народних депутатів від України голосувало "за" 49, і "проти" '120"а інші утрималися, не голосували чи були відсутні.

КОНФЕРЕНЦІЯ "КОНЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ"

На початку лютого в Києві бідбулася науково-практична конференція. "Зовнішня і внутрішня безпека України. Концепція української армії та пошуки шляхів її створення. Ініціяторами конференції стали Народний Рух України, Народна Рада, Асоціяція демократичних рад та бльоків у Радах України та Комітет за відродження збройних сил України. Організаційний Комітет очолив народний депутат Ігор Деркач, голова СНУМ. У конференції брали також участь голова УРП Левко Лук'яненко та голова Міжпартійної Асамблеї Юрій Шухевич а також військові службовці представники штабу київської військової округи, та група офіцерів-українців з ґен. штабу збройних сил СРСР.

Про доцільність скликання конференції висловився представник київської військової округи полк. Валерій В. Кривоборський ось так: "Думаю, що такі конференції потрібні. Бо коли питання в суспільстві виникло і не знімається, значить треба це питання вирішувати спільно для того, щоб разом шукати якийсь вихід, шукати якийсь шлях, аби це не стало потім конфронтаційним і не перетворилось в проблему..."

Серед арґументів про потребу створення українських збройних сил наведу один, який без сумніву віддзеркалює думку більшости: "...останні, події, які відбуваються у тому конґломераті, який сьогодні ще називається Союзом РСР, показують, щоб відстояти реальну суверенність будь-якої республіки, захистити права громадян республіки, ми можемо лише, маючи свою національну армію."

Представник парляментарної більшости Александер Мороз, сказав щодо питання української армії: "... депутатська більшість висловила своє відношення до цього питання, проголосувавши за Декларацією про державний суверенітет". Все ж таки він не рекомендує поспішати, "...якщо будемо занадто прискорювати цей процес (творення української армії, - А.К.), - то закінчиться трагічно. Цього не можна допускати і я вважаю, що Верховна Рада повинна якраз на цьому стояти".

Конференція випрацювала звернення до військовослужбовців, які служать в Україні, і до Верховної Ради. У зверненні до Верховної Ради м.ін. говориться про прийняття рішення про відновлення міністерства оборони УРСР, про статус військ СРСР на території України, розробку пакету законів УРСР про оборону республіки і розроблення проєкту про конверсію підприємств військово-промислового комплексу СРСР на Україні.

На Конференції покликано до життя Військову Колеґію, головою якої став колишній капітан В. Чечило. Її основна задача, каже Чечило, консолідувати всі сили офіцерів, які проходять службу на Україні й поза її межами, в питанні створення Української Національної Армії.

У плянах на майбутнє передбачується м.ін. підготовка до 4-го з'їзду українських солдатів і офіцерів десь приблизно до року. (Три перші Всеукраїнські Військові З'їзди відбулися 1917 року).

А.К.

В. Ґоцький

СУЧАСНИЙ ПОЛЯК ПРО СХІДНУ ПОЛІТИКУ ПОЛЬЩІ

Д-р Фрішке опублікував 2 червня 1989 р. у тижневнику "Тиґодніка Солідарності" дускусійну статтю, в якій з'ясовує заложення відносно майбутньої Східної Політики. Його виводам протиставився, чи радше насвітлив їх з іншого боку М. Потоцький. Свій допис почав Потоцький моттом:

"Поляки та українці безперервно йшли в Сибір..."

Й. Єнджеєвіч.

М. Потоцький пропонує, заки приступити до розгляду проблеми польської східної політики, познайомитися з поглядом українців на ці справи, подруге, не ставити жодних передумов для другої сторони. Отже: "1. Наших східніх сусідів треба визнати як рівнорядних партнерів, і, найважливіше, визнати право на існування їх незалежної держави. Без тих передумов ніякий політичний діялог не можливий. 2. Мусимо самі собі усвідомити, що від Балтицького моря до Молдавії в минулому ми були, -- говорячи сучасною мовою, -- окупантом, з яким всі ті народи постійно боролись, хоч не завжди збройно. Факт, що ці землі частинно дісталися нам в руки без війни, що нині наше місце зайняв інший окупант -- справи зовсім не міняє. Також те, що частина тих земель попала нам шляхом міжнародних договорів -- теж нічого не міняє. Бож всі розбори Польщі були теж затверджені міжнародними договорами."

Дальше Потоцький розумує так: "Вповні здаю собі справу, що того роду підхід до справи для більшости поляків є "перворордним гріхом, але хтось мусить той гріх зробити, якщо діялог з нашими східними сусідами має бути успішним, а відносини кращими. А такими мусить стати, бо це основа нашого національного буття. Знаю, що прийняти таку вихідну точку для нас дуже тяжко, бо ще у 1940 році (по упадку Польщі) заявляв Сікорський, що народ такий кріпкий та життєдайний як поляки мусить мати свої колонії. Навіть мін. Раковський пригадує нам, що навіть мала Бельгія свій добробут завдячує своїм колоніям... Тож трудно нам, заколисуваним мріям про наші колонії в Інфлянтах, в "польській Литві",

в "польській Білорусі" чи "польській Україні" тих мрій збутись".

Дехто з тверезих політиків стане доказувати, що це не були наші колонії, але просто краї Речіпосполитої. Справді, у нас так ті справи називалося, але в дійсності це були наші колонії, та ще до того дуже нездарно адміністровані. Використовуючи їх багатство, ми зовсім не подбали про місцеве населення, ми не з'єднали собі їх прихильности. Д-р Фрішке пише: "Львів був польським містом, оточеним українськими селами. Віленщина була польським острівцем, оточеним зі сходу білорусами, а з заходу чисто литовським населенням". Потоцький додає від себе, що ані Львів, ані Вільно ніколи не були вповні польськими, а був теж час, коли нас там взагалі не було!

На підтвердження колоніяльности на східних теренах передвоєнної Польщі автор наводить відому заяву Ґрабського, державного мужа передвоєнної Польщі: "Сувереном польської держави є польський народ, а не загал мешканців..."(див. "Національна держава, "1929, стор., 154.). Ці колоніяльні традиції ми донині плекаємо. Досить піти на збори котрогонебудь Товариства любителів Вільна, Ґродна чи Львова. Вистачить теж послухати радіові авдиції про "наші східні землі". Зрештою, пан Фрішке теж б'є поклони тим мріям, бо, в одному з наступних чисел, "Тиґодніка Солідарності" пише дослівно: "Українці не мали ніякого права творити своєї державности у Львові, бо там жили теж поляки та жиди..." А чи ми мали право творити там польську державність, хоч там мешкали українці та жиди?...

Колоніяльні держави -- Франція, Англія, Голляндія -- зліквідували свої імперіяльні держави, хоч з тим були пов'язані немалі клопоти... А ми втратили колонії, а при тому напитали собі ворогів. Тамті колонії заступлено "комновелтами", складеними з приятельських визволених народів. Шукаємо тепер союзників на сході, але чи панове з Товариства любителів Львова не сторпедують навіть тих спізнених пошуків?

Ми донині не усвідомили собі історичної правди, що скільки разів ми брали участь в поваленні сусідніх держав, стільки разів така сама доля спадала й на нашу хату. Згадаймо роки 1667, 1919-21, 1938-39. Чи не найвищий час змінити спосіб нашого думання та поступування? У нас часто люди оцінюють справи категоріями своєї місцевости, свого повіту, а політик не сміє спинятись на деталях, але мусить дивитись на цілість справ та проблем в історичній перспективі. Тому розгляньмо цей історичний аспект.

В 1917 році, коли ще війна тривала, українці проголосили свою державність -- Українську Народну Республіку (УНР)

Одним з перших державних актів (січень 1919) були ґарантовані державні права меншостям. Поляки та жиди в державній раді мали по 20 послів.

В Державному українському університеті в Кам'янці-Подільському відкрито катедри польоністики та юдаїзму.

Польські добровільні з'єднання не мали ніяких перешкод на терені УНР, хоча стояли на позиціях приналежности до Речіпосполитої. Польська рада реґенційна 26.10.1918 визнала державність України та вислала до Києва свого посла С. Ваньковича.

Армія УНР брала участь в обороні Варшави проти Тугачевського та Будьонного на південному крилі фронту.

А ми?

Збройною силою прилучили землі ЗУНР до Польщі. Зліквідували Український університет у Львові. В Галичині арештували понад 45 тисяч українців, не згадуючи про полонених УГА. Посадили за дроти рештки Армії УНР, яка до останньої хвилі боролась рам'я в рам'я з нами. Очевидно, мені скажуть що це були вимоги польської державної рації й міжнародної політики. А чи вони такої самої рації не мали? Прийшов 1939 рік. Українці та білоруси докінця виконували свій військовий обов'язок. Цікаве, що з числа всіх вбитих українці мали 22%, як у Польщі українці творили ледве 15% населення. А потім вони гинули поруч нас і під Монте Касіно, й в Катиню. Цікаво, що під час Варшавського повстання, до повстанців перебігло з Червоної армії вдвічі більше українців, ніж поляків. Але про це у нас мовчать. Згадую про це, бо про це не напишуть ані наші політики, ані науковці, і тому наша публічна опінія є фальшива. А як було в 1943-45? Чи лилась виключно польська кров, а українська не лилась? Не згадуймо про це, але краще признаймося й вдармося в груди самі.

Ще одне цікаве й вимовне. В 1988 Польська Католицька Церква й Українська Католицька Церква довершили символічного акту поєднання й вибачення. І хоч у Римі він був свого роду врочистістю, то в Польщі пройшов без жадного відгомону. Навіть ксьондзи в костьолах про це не згадували.

В Польщі визнано права всім церквам, навіть таким, що не мають багато вірних?

Визнано право Російській Православній Церкві, яку названо чомусь "польською", що в нічому не змінило її російського духа. Але не зроблено нічого для православних білорусів, українців чи для українців греко-католиків, хоч їхні спільноти в Польщі начисляють по кілька сот тисяч вірних та вони постійно домагаються визнання.

А вже просто правною ломиголовкою є ухвала з 17 травня 1989 року, якою вповні позбавлено права на власність Українську Католицьку Церкву, навіть без права відклику! Це історичні факти.

Не зважаючи на це все, якщо нас денебудь у світі трактують ще по-людському, по-приятельському -- саме в Україні й українці!

Можемо обвинувачувати наших східних сусідів у всяких прогріхах супроти нас. Арґументи завжди знайдуться, тим більше, що протилежна сторона донині ще не має свого повного голосу. Але чи це можна назвати діялогом? Діялогом політичним?

Згадуючи Европейську Спільноту, треба пам'ятати, що вона, не без клопотів й болів, створила культурно-господарську й частково політичну спільноту. Але в тій спільноті беруть участь суверенні народи, які рішають по своїй волі. А тим часом народи Східної Европи наразі ще не мають ані свободи дій, ані державної суверенности. Тому цей момент теж треба мати постійно на увазі.

Тому треба вже нині знайти плятформу наших взаємин із східними сусідами, плятформу, яка була б сприємлива так само їм, як і нам.

Після появи статті М. Потоцького заіснувало чимало подій, які до певної міри є спробою шукання такої спільної плятформи. Маю на увазі декларацію "Солідарности", участь її представників на зборах РУХ-у, зустріч польських та українських парляментаристів у Яблонній та дискусію науковців обох сторін на сторінках "віднови" та польськомовних "Зустрічей".

Вони внесли багато ясности щодо цих проблем, спростували багато фальшивих тверджень. Одначе це мозольна праця гурта ентузіястів ідеї зближення, яка ще не дійшла до масової свідомости обох суспільств. Ба, що більше. Слова залишаться тільки словами, доки за ними не слідуватимуть конкретні дії. Поєднання в Христі і взаємне пробачення наших церковних проводів -- це теж може й історичної ваги жест, але лише жест. А де діла? Де наше перемиське епископство з усім майном? Де юрисдикції нашої УКЦ в Польщі? Де наша епископська катедра?

Це саме можна сказати про шкільництво. На ділі щось в тій ділянці робиться. Але коли щось робить гора, то долина нівечить. Коли ж врешті дійде до згоди на місцях, то вулиця й публічна опінія не допустить до її реалізації.

Є ще одно психологічно-соціологічне явище, яке треба мати на увазі. Поляки були аґресивним та експанзивним народом. Тому комуніст Ярузельський під час відвідин у Львові кинув фразу: "Де залишились сліди польського духа -- там є духовна Польща".

Українці пасивні, неаґресивні, на польські землі не зазіхали, а навіть не завжди виступали в обороні власної землі. Радо приймали чужинців й трактували їх як своїх співгромадян. Для українця домовлення -- це свята річ. Для поляка -- це тимчасова поступка. Для українця шанування людини та її прав -- це річ природна. Для поляка, людина доти корисна, доки зміцнює його посідання. Коли ж їм протиставитися, тоді Домбє, Тухоля, Бересть, Береза чи Явожно -- це державнотворчі установи. Й тут слова нічого не змінять, бо факти їх заперечать. Ще добре не присохло чорнило на Варшавській угоді Петлюри і Пілсудського, як вже поляки підписували Риський мир з тими самим більшовиками, з яким спільно з Петлюрою вели криваву війну. Для поляків державний інтерес на першому місці, у нас державні умови, міжнародна опінія -- це речі важливіші за власну державну підметність. Ми поклоняємось всяким "із-мам" й трактуємо їх як щось ненарушиме, а для поляків різні

політичні програми -- це шлях до своєї державности. Ми ісповідуємо "в єдності сила народу", а поляки в свойому роз'єднанні знаходять державно-творчу силу, бо різні політичні програми -- це лиш засіб для осягнення найважливішого, всіма засобами й за всяку ціну! Плятформа до зговорення -- це одне, а шлях до цієї плятформи, як у них, так і в нас — дуже відмінні.

НОВИЙ СОЮЗНИЙ ДОГОВІР - НОВЕ ЯРМО
КОЛОНІЯ У ЦЕНТРІ ЕВРОПИ

Статтю під таким наголовком помістив народний часопис "За вільну Україну" що його видає Львівська обласна Рада народних депутатів, 12 лютого 1991 р. У статті народного депутата України Дмитра Чобота подаються факти про колоніяльне становище України, яке новий проєкт союзного договору хоче не тільки затримати, але ще більше звузити навіть дотеперішні теоретичні "права", наприклад, "право на вихід республіки з союзу".

У статті м.і. пишеться:

(..) Через 68 років після проголошення цих принципів ми можемо підбити підсумки і вияснити, чи досягнуто цілей, які були визначальними в 1922 році. Чи була гарантована зовнішня і внутрішня безпека народів, об'єднаних в єдину державу? Якщо взяти до уваги, що у війнах, які вів Радянський Союз, за офіційними радянськими даними, загинуло понад 30 мільйонів чоловік, то цілком закономірним є висновок, що мета забезпечення зовнішньої безпеки не була досягнута як і внутрішня безпека, оскільки від створеної і очолюваної комуністичною партією тоталітарної системи загинуло і було репресовано 70 мільйонів співвітчизників, з них 30 мільйонів - на Україні. Про другу ціль -господарське процвітання - і говорити не варто, бо саме створення СССР та його самоізоляція від зовнішнього світу прирекли країну на безнадійне відставання в усіх галузях суспільних відносин, сільського господарства, техніки, науки, освіти, культури, і як наслідок, - поставили життєвий рівень населення Союзу на останнє місце в Европі, якщо, звичайно, не брати до уваги Албанії.

(...) Наш народ має гіркий досвід подібних договорів. На час свого першого договору у 1654 році Україна мала всі атрибути суверенности: свою державу, свій уряд, власні економіку і збройні сили, зовнішні зносини, незалежну церкву. Та внаслідок договору все це було втрачено, а натомість одержано найжорстокішу в Европі феодально-кріпосницьку

Цей малюнок прислав в редакцію наш читач з Києва Валерій Роговий. Смішного тут мало, і, мабуть, варто задуматись, чи не досить нам жити за "принципами" цієї "товаришки", і 17 березня обрати інший шлях.

систему, нещадну експлуатацію народу і природних ресурсів, національний гніт та відверту русифікацію. Другий союзний договір 1922 року теж позбавив Україну перед тим здобутої у такій нелегкій борні суверенности і перетворив її на звичайну колонію у центрі Европи. Цей договір не тільки не забезпечив Україні зовнішньої безпеки, навпаки - імперський центр без будь-якої згоди народу України торгував його споконвічними землями, поблажливо і легковажно передаючи їх сусідам - Польщі, Білорусії і Росії. Прямим наслідком договору 1922 року стала економічна, технічна і культурна відсталість та цілковите зубожіння населення.

Відстоюваний президентом проєкт союзного договору по суті не несе нічого нового, за винятком хіба що абревіятури. "Союз Радянських Соціялістичних Республік", пропонує змінити "Союз Суверенних Радянських Республік". Однак і це "новшество" було відкинуте IВ з'їздом народних депутатів СССР, який висловився за стару і звичну назву. Проєкт передбачає залишити непорушною імперську суть держави і колоніяльну структуру влади. Він несумісний з Деклярацією про суверенітет України, тому повинен бути рішуче відкинутий як такий, що не відповідає життєвим інтересам народу України.

(..) Це не означає, що потрібно, як дехто лякає народ, рвати економічні, культурні й родинні зв'язки. Навпаки, їх потрібно всілякою

розвивати, але рівноправно, по-партнерськи і з взаємною вигодою. Співробітництво з іншими республіками і країнами повинно йти в руслі договорів у різних сферах без будь-якого посередництва центру, владні функції якого безнадійно застаріли.

Враховуючи те, що підписання союзного договору може мати надзвичайні наслідки для майбутнього розвитку Української держави та життя її народу, Верховна Рада республіки може приймати рішення з цього питання лише після того, як отримає вотум, довір'я на загальноукраїнському референдумі, рішення про проведення якого парлямент прийняв у жовтні 1990 року. Це перше. Друге. Верховна Рада України визначила, що до прийняття Конституції України, яка законодавчо закріпить суверенітет республіки, не може бути мови про підписання союзного договору. (...)

На цій сторінці теж поміщено таблицю про виробництво України й малюнок В. Рогового.

А може, не пропадемо?!

Кремль вважає, що без Союзу Україна пропаде. Чи відповідає це дійсності!

Прочитайте наведені нижче дані і зробіть власний висновок.

ВИРОБНИЦТВО
НАЙВАЖЛИВІШИХ ВИДІВ ПРОМИСЛОВОСТІ
І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ДУШУ НАСЕЛЕННЯ
В 1989 РОЦІ

Країна. продукт	Велико-британія	Італія	Франція	ФРН	Україна	Місце
Електроенергія квт-рік	5383	3650	7431	7215	5706	3
Нафта, включ. газ. конден. кг	1486	78	64	57	104	2
Газ природ. куб. м	846	302	59	26	607	2
Вугіл. товар. кг	1757	24	239	3970	3475	1
Заліз. руда кг.	4	—	167	2,0	2128	1
Сталь	329	436	344	691	1060	1
Цемент кг	245	690	469	489	454	4
Зерно і зернобобові кг	405	295	1058	445	1033	2
Картопля кг.	121	42	85	118	378	1
М'ясо кг	66*	63*	112*	96*	86	3
Молоко кг	262*	204*	519*	450*	469	2
Цукор кг	22*	28*	67*	50*	118,6	1
Масло кг	2,5*	1,3*	9,2*	6,9*	8,5	2

* — дані на 1988 рік.

Чому такий рівень виробництва ніяк не позначається на нашому добробуті! Чи не тому, що більшість нашої продукції йде до центру!

То кому потрібен союзний договір!

Е. Рен

БІЙ ЗА БРОДИ У 1919 і 1944 рр.

Нав'язуючи до споминів Лева Шанковського про Чортківську офензиву УГА у 1919 р. в попередніх числах нашого журналу, бажаю поділитися із шановними читачами, як учасник тих боїв, деякими моїми заввагами.

Наступ поляків на Чортків розпочався 30 квітня 1919 силою 84.000 людей, в тому 60.000 баґнетів і шабель, понад 1000 скорострілів, около 350 гармат 10 панцерних поїздів і 8 летунських ескадриль. Польська армія була добре забезпечена піхотною і артилерійською амуніцією, ліками, харчами і одягом; тоді як УГА начислювала найбільше 35.000 баґнетів, 600 шабель, 400 скорострілів, біля 200 гармат, 5 панцерних поїздів і 20 зужитих літаків. Крім цього бракувало амуніції, одягу і ліків. Сили зовсім непропорційні. 30 квітня поляки вдарили на північне крило нашого фронту, і хоч УГА відбила біля Жовкви 9 польських наступів, відступ був неминучий під переважаючими ударами ворога, тим більше, що з півдня, з Румунії, рушила на Покуття дивізія ген. Желіґовського. Відступаючи в боях, Начальна Команда УГА опинилася в Борцеві. Звідсіля вона видала наказ 7 червня до протинаступу. І так, в неділю на Зелені Свята, 8 червня, захоплено Ягольницю і Чортків, здобуто 6 гармат, 52 кулемети й 60.000 набоїв. Того ж 8 червня на іншому відтинку І Корпус УГА здобув Копичинці та звів важкий бій за Теребовлю. В наступі брали участь - 5-та, та 10-та бриґади УГА. 1-ший Корпус здобув 17 червня Оліїв, 18 червня - Зборів, 21 червня - Плугів і Підкамінь, 22 червня - Золочів і врешті 24 червня - Броди, викинувши звідтіля групу полк. Мінкевіча та розбивши групу ген. Єнджеєвського та примушуючи до відступу 2 дивізії: Сікорського і т.зв. "Львівську".

Через брак амуніції фронт не вдержався. 16 липня УГА зібралася у призначених районах над Збручем і в четвер, 1 серпня почався відступ за Збруч, що його перейшов 1-ий Корпус з Гусятина, 2-гий зі Скали, а 3-ій з Курдинець.

Чому Броди мають стратеґічне значення?

Глянувши на мапу, побачимо, що це місто лежить в розгалуженні шляхів, які ведуть в різні сторони. Воно віддалене около 100 км від Львова і є на сході останнім більшим центром перед столицею Галичини.

Насувається деяке порівнання 24 червня 1919 УГА здобуває Броди від поляків -- в липні 1944 р. Українська дивізія зводить знову бій за

Броди з більшовиками. У 1919 р. вояки УГА ідуть у бій майже без набоїв і здобувають місто. Одначе через брак амуніції довелося 1919 р. опустити Броди в дорозі за Збруч. Вояки УГА були втомлені довгою війною, деякі вже від 1914 р. пройшли італійський і російський фронт, щоб вкінці в рядах УГА воювати за свою державу. І хоч був в них патріотизм, то недостатнє умундирування, брак амуніції, зброї, ліків а деколи й неналаднане прохарчування, змусило їх до відступу.

Один приклад: я служив тоді 18-річним добровольцем в артилерійській батерії поручника Кирила Годованця. Ми не мали амуніційних возів, критих бляхою, яка хоронила б їх перед вибухом. Нашу амуніцію возили сільські "форшпани", які при відступах перші зникали до своїх сіл, разом із деякими вояками, які хотіли "провідати" довколишню родину, а коли ворог зайняв їхню околицю, вони до коша більше не вернулися. І так демобілізувалася армія. У своїй книжці "Українська армія в боротбі за державність" (1958) Лев Шанковський подає на сторінці 159, що у 1919 р. в часі відступу за Збруч УГА начислювала 10.000 вояків. Насувається сумнів, чи ця цифра не применшена? Мабуть, не дуже, коли зважити, що після наступу з Румунії ген. Желіґовського під час Чортківської офензиви багато вояків відбитих від своїх частин перейшли через Карпати в Чехо-Словаччину, а багато здезертирувало, як згадані "форшпани".

Та все таки, Чортківська офензива була хоч на початку мілітарним успіхом знеможеної боями і недостатньо озброєної армії, яку заохочував до бою український командний склад.

Обставини боїв української дивізії були зовсім відмінні. Нею командували німці, які в запіллю руками ґестапо розстрілювали масово невинних людей, як, напр., у 1944 р. в селі Большівці біля Галича, де за вбивство двох німців розстріляли двісті мужчин враз із парохом села, моїм бл. п. братом. Ці злочини мали, на вояків від'ємний психологічний вплив. Дивізія попала в більшовицький котел із XIII-им армійським корпусом - і, тільки частині вояків вдалося пробитися з того кітла.

Документи минулого

Внизу друкуємо коментар генерала Віктора Курмановича, почесного голови Військової Управи, для передання «крізь хвилі етеру» українцям в Америці наприкінці 1944 року («18 місяців від створення дивізії»). У своїй радіпередачі ген. Курманович, одначе, не згадує про бої під Бродами. Чи ця передача відбулася і чи її хтось почув або записав в Америці (американці записували німецькі й італійські пропаґандивні передачі), не відомо. Друкуємо її без жодних змін.

Редакція

Ген. Віктор Курманович

ДОРОГІ УКРАЇНСЬКІ БРАТИ В АМЕРИЦІ!

Сьогодні припадає мені шана промовляти до Вас крізь хвилі етеру та порушити перед Вами деякі військові справи, актуальні на західно-українських землях та серед української еміґрації в Німеччині. Як почесний голова Військової Управи «Галичина» — говоритиму Вам про українську галицьку СС-дивізію, оту одинок нашу реґулярну військову частину, що стоїть на європейському суходолі в боротьбі за національні справи нашого народу.

Моє ім'я Вам певно відоме, — а головно тому поколінню, що пам'ятає недавні часи українських визвольних змагань у часі Першої світової війни. Може неодин з Вас, дорогі земляки за океаном, навіть ішов тоді під моєю командою в бій з ворогами нашої батьківщини. Неодин з Вас знає мене теж напевно з моєї діяльности після 1920 року та з моїх писань на військові теми.

Як старий український вояк, колишній генерал Української Галицької Армії, говоритиму до Вас словами простими і щирими, так, як я привик говорити колись до моїх вояків на фронті. Прохаю і Вас приняти мої слова так само щиро і зрозуміти їх так, як я їх розумію.

Дорогі земляки! Справа військової сили, до того ж у час світової війни, має першорядне значення в кожній державі, а тимбільше для народу, що змагається за свої права, з ворожим довкіллям. Після невдачі нашої визвольної боротьби в рр. 1918-20 ми опинилися без зброї під ворожою окупацією. Держави, що запанували над українськими землями, а головно ж совєтська унія і Польща, старались унеможливити українській молоді вивчення військового знання, закривали перед нею тайни нової військової техніки, на те, щоб вона колись не станула до боротьби за свій нарід. Українське громадянство розуміло добре цю ворожу нам політику і тому, коли тільки вибухла II світова війна та прийшло до зудару німецьких військ з большевицькими в 1941 р. — вони звернулись до німецької влади з проханням дозволити на створення і організацію української збройної сили. І відповідь на це прийшла на весну 1943 р., коли то галицький губернатор д-р Вехтер висловив на руки Провідника Українського Центрального Комітету проф. Кубійовича згоду влади зорганізувати першу українську дивізію в рамцях зброї СС-ів. Доцінюючи вагу справи Український Центральний Комітет взявся до діла і внедовзі Військова Управа «Галичина», що зайнялась організацією дивізії, яка дістала назву СС Стрілецька Дивізія «Галичина». Що український нарід Галичини

зрозумів важність цього діла, хай свідчить факт, що до цієї першої дивізії зголосилось понад 80.000 добровольців. Московський ворог знав, що це зачаток нової сили, яка може стати для нього небезпечна, і тому розпочав жахливу пропаганду проти дивізії, стараючись не допустити до її утворення. І ця ворожа пропаґанда, це найкращий доказ на велике значення і вартість дивізії для української справи.

В чому ж полягає її значення? Хочу коротко відповісти на це питання, бо я певний, що большевицька пропаґанда, яка має повний доступ на американську землю, старається представити Вам і владі держав, в яких Ви живете, зовсім фалшиво й тенденційно цей почин та обезцінити його в Ваших очах, ба навіть підсуває думку зради супроти української нації тих усіх, що взялись за це діло.

Перш усього ті українські провідні громадяни, що взялись за створення галицької дивізії, мали на увазі дати молодому українському поколінню можливість *навчитися* у довгому військовому вишколі *військової штуки,* чого ця молодь досі не мала. Давно минули ті часи, коли можна було боротись з ворогом мечами, списами чи рушницями. Сьогодні військова техніка поступила так вперед, що вивчення її вимагає довгого-довгого часу, а вишкіл не тільки старшин і підстаршин, але навіть звичайних стрільців — це справа скомплікована і трудна. Самому цієї штуки опанувати не можна, її треба навчитись від тих, що її вже опанували і довели до мистецтва. От і тому, коли прийшла нагода ввійти в таємниці модерної військової техніки, Український Центральний Комітет не завагався, щоб використати цю нагоду та післати українську молодь до тієї воєнної високої школи, якою являється дивізія. І сьогодні, після 18 місяців від створення дивізії, український нарід має вже пару десяток тисяч вишколених стрільців, пару тисяч своїх підстаршин та сотки старшин, що вже закінчили, або тепер кінчають свій вишкіл. І це вже реальний успіх, це конкретна фізична сила, що відограє напевно свою позитивну ролю в наших змаганнях за самостійне життя українського народу.

Далі, дорогі земляки в Америці, українська дивізія має теж і неабияке *моральне* значення. Коли десятки тисяч української молоді живуть разом одним спільним життям, серед тих самих трудів і змагань, для тієї самої ідеї — вони створюють одну духову *спільноту,* овіяну тими самими ідеалами боротьби за краще майбутнє. В них витворюється одна думка, один внутрішній закон, одна мрія, що цементує їх в одну українську родину, та робить з них таку єдність, якої не можна ні знищити ні зломити. І наші вороги це знають! Вони ж літами цілими старались *роз'єднати* український нарід на те, щоб його розбити на малі групи і партії, та таким способом унеможливити йому створити *один спільний фронт* проти ворога. І нічого так не боїться наш найбільший ворог — червона Москва — як тієї *єдности* українського народу. Бо єдність це сила, що перемагає навіть вдесятеро численішого ворога. Найкращий доказ це геройські змагання Фінляндії в 1940 році, що їм слушно дають назву «боротьби одного проти п'ятдесяти», і які, не зважаючи на таку численну перевагу ворога, закінчились успішно для фінців, бо в них була єдність: одна думка і один чин. Це лягло теж в ідейні основи української дивізії і її повстання: єдність думки і чину, єдність духова і фізична.

Третій мотив, чому Український Центральний Комітет взявся за діло створення галицької дивізії — це ідеал боротьби з найлютішим ворогом

України — большевиками. Двадцять літ панували вони жорстоко над східно-українськими землями, а два роки над західними. Коли приходили, обіцяли все: щасливе життя, свобідний національний релігійний і культурний розвиток, самостійне життя в самостійній українській совєтській республіці. Українським селянам обіцяли землю, українським робітникам добру працю, українській інтеліґенції — працю, права і почесті. Такі були їх слова. А дійсність? Вона виглядала зовсім інакше! Українське село закріпощено в страшних колгоспах, українських робітників використовувано при найважчих роботах, українську інтеліґенцію знищено, церкви зруйновано, духовенство зліквідовано. Про самостійне життя не було мови, українська культура мусіла включитися після перших літ розвою, в совєтську пропаганду червоного раю. Замість рівности й братерства, прийшла жахлива неволя, вивози на Сибір і в Казахстан, ліквідація всього думаючого українства та запроторення його в тюрми ГПУ чи НКВД на повільну мученичу смерть. Замість добробуту — був голод, що знищив пару мільйонів нашого народу. Самостійна українська національна ідея, була підпорядкована всеросійському червоному імперіялізмові. Від розстрілів свідомих українських патріотів здається не перестали гудіти ні на хвилину підземні тюремні льохи. — Ось білянс панування більшовиків в східній і західній Україні! І чи міг свідомий українець вагатися, коли прийшла нагода вивчитися воєнної штуки та зі зброєю в руках станути до боротьби з цим ворогом? І чи міг провід українського легального життя на терені Ґенеральної Ґубернії не використати нагоди створення зачатків української збройної сили? Чи можна було вагатись в обличчі ворога, що наступав із сходу та ніс нове знищення і нову неволю? Ні, дорогі земляки! Провід Українського Центрального Комітету не завагався, не зважаючи на те, що створення *одної* тільки української дивізії нас не вдовольняв і що за цим не йшли ніякі політичні потягнення ні концесії з боку німецької влади супроти українського народу. Провід Українського Центрального Комітету не завагався, бо був свідомий того, що одиноким найстрашнішим ворогом всього національно-думаючого українства є більшовики, та, що нам по дорозі тільки з тим, хто йде проти них. Ми могли опинитись лиш у протибільшовицькому таборі і в ньому ми є, бо бажаємо та маємо обов'язок причинитись і нашою жертвою до знищення більшовизму.

Вкінці остання причина, що спонукала нас до створення дивізії — це почуття національної чести. Український нарід від давна бореться за свою волю. А відомо, що всі народи, які змагали до самостійного життя і державности поносили великі жертви. Тому ми, якщо маємо осягнути нашу мету мусимо теж бути готові і на жертви. Ніщо в світі не приходить даром, а тимбільше воля. Чи ж маємо ми ждати, щоб нам хтось приніс її в дарунку? Ні, це не було б гідне нашої національної чести. Ми мусимо собі її вибороти, а вибороти її можемо тільки збройною силою та єдністю думки й чину.

Ось так, дорогі земляки за океаном, старався я представити Вам коротко справу української галицької дивізії та ідейні моменти, що лягли в основу її повстання. Наші задуми були чесні: боротьба з більшовизмом, що несе знищення нам і цілій Европі. Дивно нам тільки, що західні демократії, американська і англійська, які все і всюди голосили вольність усім націям і тепер ніби боряться в обороні прав народів Европи, ввійшли в союз з Москвою, якої одинокою ціллю є поневолення всіх народів Европи та знищення їх вікової культури. Большевизм не змінився і не зміниться, хоч у своїй елястич-

ній політиці він і розв'язує Комінтерн і ніби дає свободу Церкві, і багато іншого облудного обіцяє. Хто йому вірить, заплатить дорого за це. Українцям не лишається ніяка інша дорога, як тільки шлях боротьби з большевизмом. І на нього ми вступили, та віримо, що ним дійдемо до нашої мети.

Про автора пише ЕУ/2, том 4, стор. 1242:
Курманович Віктор (1876-1945), ген. штабу ген.-чотар УГА, в січні 1919 як командир групи «Жовква» відзначився успішними бойовими операціями проти поляків, згодом командир групи «Північ» і І Корпусу УГА; з лютого начальник штабу Начальної Команди УГА і секретар Військ. Справ ЗОУНР, після переходу УГА за Збруч ген.-кватирмайстер Штабу Гол. Отамана об'єднаних укр. армій; на еміґрації жив у Бадені під Віднем, де його захопили більшовики; помер у тюрмі в Одесі.

Література

Віталій Бендер

ВОЯЦЬКЕ ЩАСТЯ

(Спомини-роздум)

Найбільше вояцьке щастя — це вийти з війни живим. Але поки війна триває, поки вирок долі визріває десь там за горами, кожний несподіваний проблиск, всяка полегша в щоденній фізичній і нервовій напрузі розцінюються воякам як раптова знахідка глечика із скарбом. Тоді він забуває все на світі і поглинає подаровану йому втіху з вухами, будь то нагода добряче виспатись, потрапезувати, забутися в скороминучому романсі. Тоді він спішить жити, бо ніхто не знає, коли й де обірветься твоє життя, можливо й завтра.

Коли в 1954 році вийшла друком моя повість «Марш молодости», присвячена останньому, і можливо найтяжчому, епізоду війни в досвіді одного гурту дивізіонерів, появилося багато рецензій, близько тридцяти. Переважали похвальні, але й були ґостро критичні. Ті, що стосувалися моєї літературної незграбности, я сприйняв спокійно. Але один церковний журнал розгромив мою книгу як аморальну. Для автора рецензії, молодого священика, в моїй повісті знайшлося забагато «вояцьких вольностей». Він бичував мене за романси дивізіонерів з чужими жінками, за вояцьку мовну нестриманість, за ліберальні погляди старшин на статеві взаємини й інші «погрішності». Ту

рецензію я прочитав кільканадцять разів і кожного разу вона розпікала мене до червоного. Хотілося написати лайливого, просто брутального листа до редакції журналу. Але здоровий глузд переміг, я стримався, і поступово той інцидент забувся. Спокій загніздився в душі, коли я спробував дивитися на речі очима рецензента. Людині, яка в окопах не тремтіла, яка не прощалася із світом при кожному густому бомбардуванні, яка не маршувала надголодь безкінчені кілометри по болотах, глибоких снігах, якій не врізалися в тіло наплечники, кріси, запасова амуніція, яка взагалі не зазнала пекла на побоєвищах, всі оті короткотривалі вояцькі втіхи, що інколи спадали з вічно захмареного неба, видаватимуться гріхами й були. Тільки ж не треба забувати, яким невимірним гріхом була і є сама війна. Ось чому військові капеляни до вояка ставляться поблажливіше, не так прискіпливо, і на деякі його огріхи теж дивляться як на вояцьке щастя.

Ні, я не намірений перечислювати на цьому місці всі приклади чи зразки вояцького щастя. Про це треба б писати цілу монографію. Хотів би в формі легкого спомину розповісти, в який земний рай я й інші дивізіонери попали наприкінці 1944 року в Словаччині. Після двох місяців суцільної каторги у вишкільній сотні, нас нарешті стали розвозити більшими й меншими групами до бойових полків. Я опинився в групі — десь з двадцятеро стрільців — що була приділена до 8-ої сотні 31-го полку.

Сніги впали рано. Потяг зупинився на невеликій, засипаній снігом станції. Назва станції на довгій дошці теж заліплена мокрим снігом, але ми й так знаємо, що приїхали в Тепліци Штубнянські. Разом із супроводжуючим підстаршиною ступаємо на перон. Швиденько вилаштовуємося в кольону і намагаємося скоса схопити постаті молоденьких словачок, які чекають на свої потяги, і які зовсім не скупляться на привітну усмішку, Словаки, а особливо жінки, переважно русяві й біляві, а тому їхні обличчя якісь світло-ніжні, привабливі. Взагалі ж, згідно моїх власних спостережнь, чорняво-смуглаві люди серед народів середущої Европи є дещо суворіші, вимогливіші, але й надійніші. Світло-русявий тип серед них — більш податливий, схильний до товариськости і скромніший. Кажуть, що всі вікінґи й їхні нащадки є бльнодини, але щодо податливости... Ну, то Скандинавія, там ґенофонд формувався, мабуть, інакше.

Вступаємо в місто, властиво в містечко. Вулиця широка, рівна, на ній людно. По обидвох сторонах кількаповерхові білі будівлі приємної архітектури. Нормально працюють крамниці, бари, минаємо кінотеатр, обліплений афішами, з яких спокусливо споглядає те саме вродливе личко якоїсь німецької кіноактриси. Хоч ми й захекались під тяжким наплечниками, але весь цей вид бурхливого цивільного життя звеселяє душу.

Круто звертаємо з вулиці і опинюємося на, мабуть, вранці заметеному майдані, який вже знову встиг вкритися тоненькою пеленою

снігу. З трьох сторін майдан оточений високими продовгуватими будівлями, які, як виглядає, обернуто в касарні, бо по майдану раз-пораз шмигають військові з галицьким левом на рукавах. З одних дверей вийшли молодий хорунжий і бунчужний («шпіц»). Наблизилися до нас. Лунає команда «Струнко!», підстаршина щось рапортує хорунжому, потім «Спочинь!» і ми вдоволено відпружуємося.

Я не зводжу очей з хорунжого. Дуже вже він хвацько зодягнутий. Він без шинелі. Кашкет, піджак, бриджі й чоботи так взірцево підпасовані до його постаті, що, здається, перед тобою не людина, а славетним майстром виліплена фіґура. Це я вперше угледів українського старшину. У вишкільній сотні не було жодного офіцера, ні німецького, ні українського, бабуватість з нас витрясали крикливі підстаршини. А тут старшина у всіх, так би сказати, реґаліях. Високий, поставний, дещо ривкий, з таким чеканячим голосом. Добре зодягнутий, підтягнутий старшина здатний вже одним своїм видом підняти мораль вояка.

Новоприбулих розділили по чотах і повели в касарню. Все. Прибули на останню зупинку. Відтепер, аж поки «зловимо»» кулю в бою чи з ласки милостивої долі переживаємо війну, 8-ма сотня буде нашою спільною хатою, таким невеликим «курінем».

Вслід за нашим провожатим вступаємо до середини й ніяковіємо. Широкий, простірний вестюбель, обставлений м'якими кріслами й диванами, збоку прилавок, а на цьому — дзвінок. Все виглядає як готель, тільки швайцарів не видно. По широких сходах підіймаємося на третій поверх. Коридор широкий, а по обидва боки — двері, двері, двері, всі пронумеровані. Підлога давненько не мита, але охайно заметена.

Провожатий стрілець, відчиняє одні двері і тикає на нас пальцем:

Ти, ти, ти і ти — туди, — і показує рукою, куди нам ступати, а з іншою чвіркою відмаршовує далі.

В чотирьох ми заходимо до покою. Шафи в стіні, туалетний стіл з двома дзеркалами, широке вікно, ліжка металеві, дещо ширші, ніж звикло на одну особу. Товсті матраци, а на них справжні вовняні одіяла. На кожному ліжку пухка подушка. Простирал на матрацах нема, але хто там за ними журиться. Попід стінами — батереї водяного опалення, в покої тепло, затишно.

Стоїмо, як вкопані, й очам не віримо. Ще вчора ми спали майже на холодній підлозі в театрі, не знаючи, як зігрітися під єдиним тоненьким одіялом із штучної вовни, тремтіли, як від малярії. А тут — справжній земний рай! Краплина вояцького щастя!

Ех, дівчат би ще сюди! — хтось вигукує.

Що ж, не зашкодила б і така прикраса, але не треба бути аж такими загребущими, Бог таких не любить. Будь вдячний і за цю розкіш.

Знову входить провожатий стрілець.

— Ну, як, розташувалися? Жалоб нема? Прекрасно. Сотня повернеться із навчальних стрільбищ під вечір. Ходіть, я покажу вам,

де кухня, а вечером вас чекають ще й інші несподіванки. Після вечері, як повернеться сотня.

Інші несподіванки? Чи не забагато на один день? Чи не достатньо того, що ми розквартирувалися в справжньому готелі?

Повернувшись назад в покій, заглядаю в порожні шафи, що й досі злегка пахнуть жіночими парфумами, підсідаю до дзеркал, обмацую матрац на ліжку. Господи Боже, та на такому матраці я і вдома ніколи не спав. Та це не військова частина, а справжній курорт!

А вечером вияснилося, що розквартирувалися ми в бувшому курорті. Тепліці Штубнянські славилися на всю Словаччину як неперевершений цілюще-водяний курорт. Містечко стояло на місцині, з надр якої безперервно били безліч гарячих мінеральних ключів. Ще недавно тут «підковувала» своє здоров'я вся словацька знать. Під кожною з отих багатоповерхових білих будівель, що були нічим іншим, а готелями, знаходилися теплиці, тобто круглі басейни, десь так метрів з сім у діяметрі. Під кожним готелем парували п'ять і більше таких басейнів, з яких, особливо взимку, не вилазили словацькі багатії.

І ось після вечері стрільці-кадровики, наперед порадивши нам, новакам, прихопити рушники, провадять нас по сходах вниз. Ми гадали, що йдемо до якоїсь комунальної вмивальні, а опинилися у вибіленому, вдекорованому, прибраному підвалі. Під стелею електричні жарівки, дещо захльостані парою, із стелі звисають бруньки сконденсованої пари, а біля наших ніг — басейн, повний прозоро-чистої води, з якої здіймалися пара й тепло.

Аж не вірилося. Приглядалися Шевченкові слова: «Рай, та й годі!» Довкруги, не так уже й далеко, палахкотіла полум'ям земля, стікало кров'ю вояцтво обох таборів, рятувалися, як могли, цивільні люди, проливали армадами літаки, що встиляли все внизу бомбовими килимами, а нам, ніби із примхів, Доля кинула такий казковий жеребок — справжній земний рай! Так що й воякові деколи таланить.

На той час всі сотні були укомплектовані чисельно до норми, але не було зброї. В чеканні на неї наші дні минали в чисельних гартувальних маршах, в пластунських повзаннях по снігу, деколи в розчищаннях заметів на залізниці, у розчищаннях хідників і майдану — і все це на пекучому морозі. Змерзлі й вичерпані, ми виглядали вечора як спасіння. А повечерявши, навалом бігли «вниз», на ходу скидаючи піджаки й сорочки. Я взяв «вниз» в лапки, бо це слово для нас стало рівнозначником теплиць.

— Чи не пора податися вниз?

— А як там внизу, вода не захолола?

Залізши в теплінь басейнів, ми не вилазили до самого відбою, до 11-ої години вечора. Що то були за краса й блаженство! Та мінеральна вода мала якісь цілющі властивості. Вона була корисною і для зверхнього тіла, й для нутра. Тому ми прихоплювали й кухлі. Перед

тим, як шубовснути в басейн, годилося випити кухлик чи два. Одночасно ми і службу несли, й підліковувалися.

В сотенній канцелярії був патефон і колекція платівок з усіх країн. Все це разом курсувало поміж чотами. І коли, випадала наша черга втішатися ним, ми обов'язково брали його вниз з собою і, парячись в мінералах, ще й насолоджувалися тодішніми легкожанровими шляґерами.

Щовечора скривдженими почувалися ті стрільці, яким випадало йти на нічну варту. Цих «вниз» не пускали ні за яку ціну. І розумно робили. Бо розпарившись в гарячій воді, а потім опинившись вночі на морозній свіжині, вояки легко простуджувалися і по кілька днів не могли викашлятися. А один стрілець ледве не помер від запалення легень. Тому, якщо варта, про «низ» і не думай.

Війна поволі приближалася й до тих теренів, в тихі морозні ночі глухо докончувалися перекати артилерійських поєдників. А в Словаччині текло нормальне життя. Ніякої карткової системи. В крамницях купуй скільки хочеш хліба, ковбас, сиру, паприкованого сала, солодощів. Круглоденно працювали винні склепи й бари, в які й ми деколи заходили на кухоль пива. Все було, не було тільки грошей. Платню ми діставали німецькими марками, і лише невеличку її частку — словацькими кронами, які й були єдиною ходовою грошевою одиницею. Ми берегли їх ревніше, ніж власну голову. Вечорами робили складки (збірки), купкували кілька пляшок пива і, купаючись в басейні, час-від-часу до них пригублювалися, «причащалися». Незрівняна насолода — хмельне питво в гарячій воді морозного вечора!..

Скільки ми в тих басейнах проспівали пісень, скільки вислухали всяких історій, жартів, смішних бувальщин, давніх і недавніх романсів, фронтових пригод! Якщо щось підходило під вираз «вояцьке щастя», то якраз оте наше перебування в Тепліцах Штубнянських.

Ця милість Божа осенювала нас десь із місяць. Потім прибула зброя. В повній бойовій вистачальності всі сотні полку було передислоковано поближче одна від одної, щоб при потребі вони миттю могли діяти полком. Наша сотня осіла в селі близько Хиліни, де знаходився полковий штаб. Теж гарненьке, милодивне, привітне село, але не то, що о Тепліці Штубнянські.

Опісля на маршах і в боях, виснажені, голодні, обідрані, замурзані, ми нераз благаюче зводили свої очі до неба, в думках вимолюючи у Всевишнього хоч краплину благодаті, отого «вояцького щастя», але на той час ми вже, мабуть, встигли його чимось прогнівати. А можливо, що Вищі Сили устійнили давно-давно: щоб людина не зазнавалася й не бундючилася, добротою її треба наділяти коли-неколи і в малих порціях…

Англія, 1962

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЕЛЬНІ ГЕРБИ

Українська геральдика й досі залишається галуззю історичних знань, що утворює значні прогалини в обширі гуманітарних пошуків. Надмірна ідеологізація науки призвела до майже повного розриву з ґрунтовними розвідками українських істориків дожовтневого періоду.

Перші герби, наближені до клясичних канонів геральдики, поширюються в Західній Европі під час хрестових походів XII ст., дещо пізніше в Польщі і, нарешті, з XIV ст. фіксуються на терені України.

Попри зовнішню функціональну та образну подібність гербів европейського Заходу і Сходу між ними існувала суттєва відмінність щодо семантичних витоків геральдичної символіки, про що свідчить сама етимологія слова "герб". Якщо в країнах Західної Европи поняття "герб" походить від слова "зброя" (французька, німецька, італійська, еспанська, англійська мова, що розумілося як особиста відзнака певного лицаря, закутого в панцир, то в слов'янських землях цей термін у кореневій основі має слово "спадщина" (Чехія, Польща), що засвідчує про родинні відносини власників герба, природну сув'язь між пращурами та нащадками, єдність роду в поколіннях.

Поступово виробилися суворі геральдичні принципи гербоутворення. У гербі немає нічого випадкового. Кожна його частина, фігура, символ чітко визначені і відповідно розміщені, вони не можуть бути порушені.

Під час складання герба використовувався обмежений набір фарб, числом сім, а саме: т.з. "метали" -- золото (жовтий) і срібло (білий), надто рідко залізо; фініфті, або ж емалі -- червлень (червоний), лазурь (синій, блакитний), пурпур, зелень і чернь. Проте, іноді використовувались і деякі інші природні кольори.

У забарвленні гербів дотримувалися правила про неприпустимість накладання металу на метал або фініфті на фініфть.

Кожна з барв за доби середньовіччя несла певне змістове навантаження, мала власне символічне наповнення:

золото (жовтий колір) -- щедрість Божа велич, шана, багатство;
срібло (білий) -- цнота, мудрість, тиха радість;
червоний -- право, сила, мужність, любов, хоробрість;
синій -- слава, честь, вірність, щирість, мир, безпека, злагода;
пурпур --гідність, верховенство, влада;
зелений -- свобода, надія, сподівання, милість Божа, здоров'я;
чорний -- постійність, скромність, спокій, смерть.

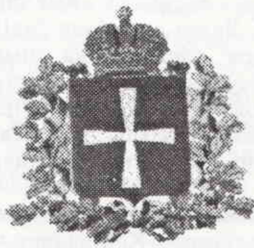
Таким чином, у самому поєднанні синьо-жовтих кольорів (навколо яких останнім часом зламано чимало списів) немає нічого ганебного чи негідного, адже вони провіщають щедрість Божу, велич, шану, добробут і закликають до слави, чести, вірности, миру, безпеки.

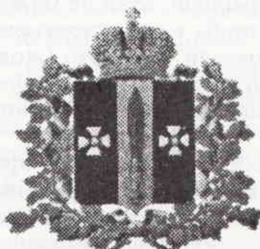
Земельний герб -- явище соціяльне, адже зародився він у феодальному суспільстві і як звичаєво-культурна ознака приховує в собі

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЕЛЬНІ ГЕРБИ

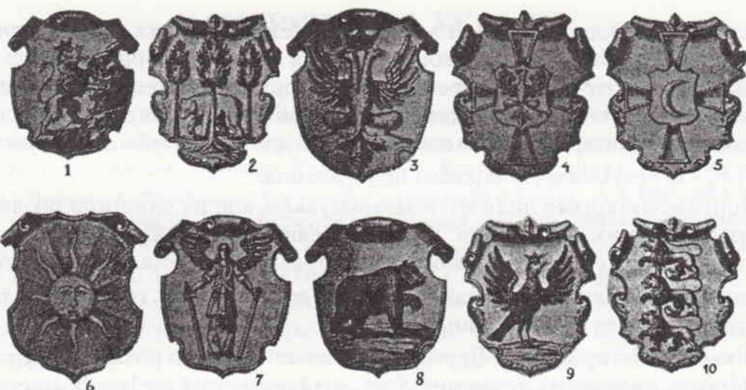

Зліва направо:
Таврический, Полтавський, Подільський, Херсонський, Волинський, Київський, Єкатеринославський, Єлисаветпольський, Чернігівський

юридично-правовий зміст -- символ місцевого і державного суверенітету, автономії чи самоврядування.

Українська геральдика не виникла на голому місці. Вона увібрала усе найкраще, вироблене в попередні часи. Ще за доби Київської Русі з'являються певні емблеми, котрі можна визначити як протогерби, бо їхні функції ще не були чітко визначені.

Усі знаки династії Рюриковича (з Х ст. аж до монголо-татарської навали в середині XIII ст.) мали спільну основу котрою був двозуб чи тризуб,

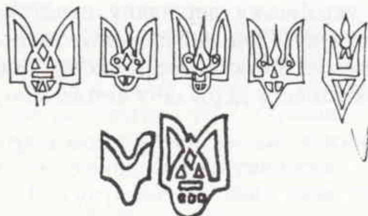

1. Львівське воєводство
2. Холмська земля
3. Перемишльська земля
4. Волинське воєводство
5. Брацлавське воєводство
6. Подільське воєводство
7. Київське воєводство
8. Зворотний бік Київського герба
9. Галицька земля
10. Жидачівська земля
11. Харківський герб

Знак Ярослава Мудрого

Знак Володимира Мономаха

Знаки Володимира Святославича

З археологічних знахідок у Подніпров'ї (VI—VIII ст.)

спочатку як знак роду, а опісля і власности. Дехто з учених вважає тризуб зображенням сокола -- тотемічного знака, як гадають, перших київських князів-варягів. Проте немає потреби шукати коріння цього символу десь по чужих землях. Археологи знаходять на території розселення древніх русичів у Середньому Подніпров'ї речі із зображенням дво-чи трузуба, які датуються VI-VIII ст., і є, безумовно, місцевого походження.

Монголо-татарське лихоліття загальмувало, але не знищило розвитку місцевих земельних емблем на Україні. Деякі стародавні особисті знаки князів і князівств стають основою для справжніх гербів. Це стосується особистого знака галицьких князів -- лева, що став у XIV ст., гербом Руського воєводства -- Львова і Львівщини.

Цікавою є історія герба Чернігівської землі. Під час розколок кургану Чорна Могила в княжому похованні X ст., знайдено турій ріг із зображенням чорного орла, який, як відомо, був земельною емблемою Чернігівської землі. Отже витоки її сягають сивої давнини і мають багатовікову традицію.

З XII ст. архангел Михаїл вважався покровителем Київщини, а пізніше й усієї України. Не випадково ж козаки зображували архистратига на своїх бойових корогвах і категорично спростували твердження російських бояр про те, що на прапорах, мовляв зображений Грегорій Побідоносець. У руці архангела -- меч, що означає готовність до оборони та захисту землі і народу. Це зображення стає гербом Києва і Київщини.

У 1410 р. під час Грюнвальдської битви "сонячні корогви" майоріли над загонами подільських воїнів, що схрестили свої харалужні мечі з німецькими хрестоносцями. Не дивно, що зображення пломеніючого сонця стає гербовим символом Поділля.

Політичні пристрасті знаходили своє відбиття і в гербових знаках. Коли після Люблинської унії 1569 р. українські землі анексувала шляхетська Польща, древній герб Волині -- православний хрест на червоному тлі -- був осквернений польським державним гербом з білим орлом. А після того, як на Україну наклалли важку руку московські царі, двоголовий хижий орел -- символ Російської імперії -- зручно вмостився на верхів'ї українських гербів. У 1765 р. під час затвердження печатки Малоросійської губерні, що мала поглинути традиційний територіяльно-адміністративний полковий устрій України, царський уряд заборонив стару українську державну печатку. Мовляв, "бывшая казацкая вовсе не приличествует". Тоді ж було заборонено виготовляти і застосовувати власні гербові печатки Війську Запорізькому. Так здійснювався навальний наступ царату на українську державну автономію, котра остаточно була знищена в 1783 р.

"Сільські обрії", Но 8
серпень 1990 р.

Юрій Джеджула,
кандидат історичних наук,
Володимир Замлинський,
доктор історичних наук

МАНДРІВКА ПО УКРАЇНІ

Три тижні в місяці липні ц.р. мандруємо з хором «Бурлака» по Україні. Перед нами простягається шлях від міста Ужгороду аж по Чернігів. Відвідуємо Ужгород, Сколє, Івано-Франківське, Львів, Луцьк, Рівне, Житомир, Київ, Чернігів, і врешті «Мекку України» — Канів. На полях України колоситься стільки багатства, що вистачило б годувати півсвіту. А в харчових крамницях порожні полиці! Напочатку здається вам, що ця земля благословенна самим Богом. Це так тільки здається: перед нашим автобусом мчить машина, на якій бачимо двох малих «лисих» дітей. Подорожні інформують нас, що це є «чернівецькі» діти, ще цього самого дня довідуюся від членів української національної партії ще про одну «дитину» — Юрка Шухевича, котрий просидів довгі роки в темних казематах і там пропав його зір.

Київ для мене це найкраще місто під сонцем. Там можна стрінути туристів із цілого світу. На жаль, на стінах собору св. Софії в Києві ще досі можна побачити образливу для нас плиту з написом: «У цьому соборі 17-19 (27-29) січня, 1654 р. кияни одностайно схвалили історичне рішення Переяславської ради про возз'єднання України з Росією і склали присягу на вірність Росії». Подібну неправдиву пропаґанду можна побачити також і на стінах князівського собору в Чернігові.

Майже кожного дня в Києві я відвідував інформаційний центр РУХ-у. Праця там кипить, неначе в улику: постійні телефонічні розмови, постійні відвідини за порадою з усіх закутків України. Там я довідався «як шахтарі Гуренка виганяли». А 25 липня делеґація страйкових комітетів Донбасу прибула до Києва на переговори з урядом України. Зустріч проходила в клюбі Ради Міністрів. Були депутати Верховної Ради від Донеччини, був Масол, був його заступник Фокін, був секретар КПУ Гуренко. Як зайшли утрьох до залі, то Масол звернувся до шахтарів: «Вы не возражаете, если мы пройдем в президиум?» І пішли, сіли в президії. Залею прокотився шумок. Підвівся співголова страйкового Донецького комітету Волинко, та й каже: «В цьому нема необхідності». І ще дечого додали — шахтарського. Похнюпився перший секретар ЦК КПУ та й пішов собі геть...»

Кожного дня на хідниках біля інформаційного центру РУХ-у молоді люди переводили реєстрацію громадян України. На моїх очах зареєструвався в громадян молодий батько з двома малими синами, що приїхали аж з Кубані.

На стінах мурів, в околицях Литовського замку, можна було бачити всякі цікаві написи, подібні до «Готов у Канаду, ще сьогодні».

Були й цікаві зустрічі з киянами. В Музею Народної Архітектури, де зібрано експонати з усієї України, я познайомився з проф. В. Погребенником, котрий монтує торговельні зв'язки з Америкою. Хата Погребенників — це зразок української гостинности.

В. Погребенник завіз мене до хати-музею І. Гончара. Довелося нам «штурмом» брати Гончареву твердиню, бо цього ранку наш мистець був у сердитому настрою. Вкінці він таки запросив нас у хату, де провели ми цікаву розмову. З п. Гончаром ще стрічалися ми під час вивішення українського прапора в Києві, коли він фотографувався з київськими та івано-франківськими «Січовими Стрільцями». Відвідали ми також і його мистецьку ви-

ставку в приміщеннях Печерської Лаври. Тут приступив до нас молодий чоловік і дуже охоче інформував нас про перебіг голосування в парляменті за суверенітет України. Він говорив нам таке: проти суверенітету голосували: пан Причкін — другий секретар Запорізької області, Романов — директор Астрофізичної обсерваторії і пан Цеков із Криму.

Місто Чернігів і Чернігівщина ще борються за своє українське обличчя, не зважаючи на це, що тут є багато історичних пам'яток нашої історичної долі: будинок гетьмана Полуботка, Лизогубова канцелярія, Спаський собор із одинадцятого століття, Борисо-Глібський собор, Троїцький собор і т.п. Тут навіть є ще живі леґенди про гетьмана Івана Мазепу. З Чернігова РУХ організує часті походи по селах области та вперто пробує піднімати з колін байдужих громадян. Розуміється, що місцева влада ставить цим акціям РУХ-у діявольський опір.

В Чернігові є музей присвячений життю та творчості М. Коцюбинського. Пропам'ятна дошка інформує нас, що тут перебував Юрко Коцюбинський, якого нагородили, «червоні царі» (за вірну службу) кулею в потилицю.

Дуже важливі події відбуваються на релігійному фронті. В Києві є тільки одна церква УАПЦ, і то не в місті, але в Музею Народної Архітектури, й привезена сюди, мабуть, з Гуцульщини. Тут хор «Бурлака» відспівав Богослуження.

Я відвідав церкву в селі Колодрібці, Заліщицького району. Я був дуже здивований почути на кожному кроці від молодого й старого християнське поздоровлення «Слава, Ісусу Христу». І перед церквою всі прохожі хрестяться три рази. Перед церквою висить наш синьо-жовтий прапор. До церкви приходить жіноцтво в прекрасних вишитих строях.

В мойому рідному селі Соколівці, Буського району, церква ще в руках, «православних», хоч їх і в селі немає. Церква міститься в кол. польському костьолі, бо велика соколівська церква згоріла в часі боїв під Бродами в липні 1944. В церкві є дуже гарний іконостас. Всі Богослуження відбуваються у староцерковній мові. Питаю місцевого священика, коли він верне Соколівці батьківську віру. Каже мені, що існують ще великі перешкоди.

Цей священик належить, мабуть, до «обережних» людей. В кінці липня в Соколівці зорганізовано станицю РУХ-у.

На всіх шляхах України українізуються написи на дороговказах: Миролюбовка чи Ровне тепер називається Миролюбівкою та Рівним. Навколо букви «о» ще навіть не висохла фарба.

І ще треба згадати про характер українських людей. В Чернігові, вже під час концерту, один із таксівкарів приніс мені фотоапарат «Мінолта» що її у таксі забув хтось із туристів. Який я був гордий із цього чоловіка! І розказувала мені бубуся з Колодрібки: «Півстоліття вчили мене комунарі брехати й красти. І це їм не вдалося!»

Дуже турбує мене доля української жінки. Сотні разів я бачив власними очима спрацьовані, поранені руки жінок. І хотілось мені плакати й брала чоловіка злість до тих «спасителів» людства, що за сімдесят років зуміли, так спотворити богоподібне створіння.

В. Сірський

Василь Сірський

"Високії ті могили де лягло спочити
козацькеє біле тіло в китайку повите".

Т. Шевченко

МОГИЛИ, МОГИЛИ, МОГИЛИ...

Останньої осени майже один місяць я мандрував містами й селами Західньої України, почавши від міста Броди аж по Коломию. І що ж впадає у вічі будь-якому туристові? При в'їзді до будь-якої місцевости можна побачити свіжо насипані могили-кургани в пошану до тих, що життя своє віддали за Батьківщину, або тих, кого закатував червоний окупант.

На шляху, що провадить вас у місто Зборів виросла недавно дуже висока могила-курган із білим камінним хрестом у честь запорожців, що загинули смертю хоробрих у 1649 р. в пам'ятній Зборівській битві. У підніжжі кургану стоїть пропам'ятний камінь із написом:

Подорожний! Зупинись на хвилину і в смутку й пошані замри.
У вдячній та щирій молитві ти голову низько схили.
Тут сплять вічним сном запорожці,
Які разом з Хмелом ішли,
І в Зборівській битві жорстокій,
За Неньку-Україну лягли.

Відновлено року Божого 1990, місяця серпня на пам'ять вічну про тих, хто поліг у Зборівській битві 1649 року.

На початку місяця жовтня 1990 р., в селі Лешневі біля Бродів, відбулося урочисте посвячення могили-кургану, на якому поміщено напис: "Шана і честь синам України, які віддали своє життя за її волю, 1945-1950 р". Далі слідують імена героїв: Горбатюк, М.В., Шульський, С.М., Миколюк, Б.Т., Мигаль, С.Д., Шульський, М.М., Небожинський, В., Карпець, Ф., Войтович, І., Максимків, Й.А., Торубка, І.В., Гачок, П., Мигаль, С.І., Горбатюк, І.С., Хміляр, І.М., Мигаль, Д., Шамрило, В., Микитюк, І.А., Гузь, В. та багато інших. Вічна їм пам'ять!

В лісах за селом Гутиськом (15 км, на північ від містечка Соколівки Львівської обл.) виросла висока могила з хрестом у пам'ять бійців УПА, що полягли в нерівнім бою, прикриваючи відступ свойого відділу. Кажуть люди, що їх було аж сімдесят вісім бійців.

Якщо колись завітаєте до міста Золочева, то зайдіть на місцевий цвинтар. Там поклонитися тіням бійців Української Галицької Армії, що спочивають під стрілецькими безіменними хрестами, бо дикі варвари виклювали цим хрестам написи-очі. А в сусідстві цих безіменних хрестів побачите братську могилу в пам'ять членів ОУН і УПА, які загинули в бою за волю України - мешканці с. Хильчиці, Бонишин: Токар Ф.І., Закорчений Є.В. 1923 р.н., Ляхович Я.Я. 1922 р.н. Федишин В.І. 1925 р.н., Сюрко Я.П. 1928 р.н., Третяк С.П. 1912 р.н., Захарчук Ю.П. 1923 р.н., Городильовський П.Р. 1925, також ще 7 невідомих осіб. Героям Слава!"

Вже, мабуть, на другий рік, на найвищому горбі села Ясенева, Брідського району, стоятиме ще один пам'ятник у честь поляглих у Брідських боях дивізійників, що його різьбить у мармурі Валерій Потюк.

Розуміється, що ще не зникли з лиця землі "радянські пам'ятники", подібні до пам'ятника в Соколівці з написом: "Вічна слава односельчанам, що загинули на фронтах Великої вітчизняної війни та від рук українських буржуазних націоналістів". Перед моїм від'їздом із Соколівки цей напис хтось замалював чорною фарбою. В селі Колодрібці, Заліщицького району, також є подібний до соколівського пам'ятника, але вже з іменами сорок шістьох людей, що "загинули від рук буржуазних націоналістів". Як бачимо, є могили, що в них спочивають сном героїв сини України, а є й могили, що служать окупантові за відділ фальшивої пропаґанди.

ПРИЧИНОК ДО ДОЛІ ДИВІЗІЙНИКІВ У СОВ'ЄТСЬКОМУ ПОЛОНІ

При темі «совєтський полон дивізійників» розуміють звичайно всього полон від липня 1944 р. після брідської битви. А майже невідомою, залишається доля відприсків І УД після капітуляції Німеччини (8.V.1945).

Щоб ознайомити нашу читацьку громаду і з нею, майже невисвітленою, проблемою, подаємо уривки з листів тих щасливців, що їм пощастило вижити.

В.В. пише 12.X.1990; «В 2-гій половині січня 1945 р. я виїхав з групою 120 вояків ІД УНА з міста Чадца на Словаччині на вишкіл протипанцерних стрільців («Пак»), який мав проходити в околицях Растенберґу в Східній Прусії, але тому що наближувався фронт, нас із м. Франкфурту над Одрою повезли на поліґон на Чехії бл. м. Бенешова й там ми проходили вишкіл у селі Великі Кновіце недалеко м. Зедельчане. Але тодішні неуспіхи на фронтах враз із т.зв. «фюреровим наказом» (про першість оборонних зусиль) не дали нам змоги повністю закінчити вишколу. Десь у половині лютого нас як піхотну частину (гармати ми залишили, бо при них кінчили вишкіл латвійські добровольці) завантажено в залізничні вагони й ми почерез міста Табор і Будейовіце прибули до м. Лінцу в Австрії. Звідти ми вирушили в напрямі Відня; десь в околиці м. Кремсу нашу групу розділено на дві частини й приділили до двох окремих полків Дивізії «Тотенкоф». Я попав до полку «Теодор Айке» та з ним після коротких фронтових пригод ми 10-го травня 1945 р. в с. Нойкірху, що положене 20-25 км на схід від Лінцу, піддалися американцям, а ті нас після трьох днів передали відділам Совєтської армії. Наша група, що її передали американці большевикам, налічувала бл. 18.000 вояків, серед яких можна було зустріти вояків з різних німецьких дивізій, що виходили до складу VI-ої армії, якою командував фельдмаршал Шернер. Після видачі нас американцями частинам Совєтської армії почалася моя одіссея: у залізничних вагонах почерез Словаччину, Мадярщину, Румунію, Чорне море до м. Симферополю на Криму. Роками прийшлося з іншим прізвищем удавати німця-шльонзака, якого село й сім'ю виселено на Захід і так туди згодом звільнитися».

Інакша доля зустріла Є.М., що пише: «Після капітуляції Німеччини я попав з фронту в Тироль у французький полон і там мене репатріяційна комісія повернула «на батьківщину» — в Московську область, звідки після півтора року пощастило вернутися додому, та не надовго: бо в 1947 р. я був заарештований, засуджений на 10 р. та вивезений у Сибір у Заполяр'я в «виправно-трудові табори» крайньої Півночі. Дотерміновою я був весною 1955 р. звільнений враз зі справою т.зв. «німецьких леґіонів» і щасливо повернувся додому. Від 1980 р. живу на пенсії».

Про інші такі долі дивізійників подамо іншим разом. (О.Г.)

Ро-Ко

БО ВІЙНА, ВІЙНОЮ

Казав колись старий генерал Мекартур: Ветерани не вмирають, вони тільки старіються і стають забудькуваті, чекаючи ма нову війну.

Що ж, дочекалися...

Однак це не те, що було. Тепер вони можуть спокійно голоситися обороняти свою демократію від нового диктатора, і з чистою совістю лягати спати, що їх не покличуть, хоч вони в поборовому віці – туди, де зорі світять.

Та це не все. Ця війна небуденна, хоч відбувається за тисячі кілометрів від нашої діяспори. Вона й підозріла.

Поперше, Горбачов, який схвалив резолюцію ООН, щоб вживати силу проти Іраку, якщо зайде конечна потреба, мабуть, мав на увазі свій "Ірак" у Прибалтиці, де випробував свої сили. Тому він перепросив – набив і перепросив! Зате Саддам Гуссейн не хотів перепрошувати.

Подруге, для українців ця війна має національно-інтернаціональне значення. Гуссейн закидує Ізраїль ракетами. Дехто з того навіть тішиться – є і такі – забуваючи, що в Ізраїлю перебуває Іван Дем'янюк. А ракети "Скад" то так літають, як в нас когути – підлетить, але не знати, на який стовп плоту сяде, і так той "Скад" може впасти там, де не треба.

Думаючи про Ірак Америки й "Ірак" Горбачова, прийшло мені до голови, що кожний має свій "Ірак" – чи то держава, чи родина, чи організація. Казали навіть колись: "То в найкращій родині може трапитися", а тепер навіть таке не кажуть, бо це так часто трапляється. Братство дивізійників, хоч як не старається про мир – не виняток. Воно має свій "Ірак" під Нью-Йорком, і як тільки його війська займуть вихідні становища під могилою на "Верховині", почнеться офензива. І навіть найбільшим знавцям – консультантам не відомий кінець тої баталії, а ще тяжче буде вирішити, хто кому має наложити санкції і хто кого має перепрошувати.

Щось я розписався, якби хотів вести якусь пропаганду. Про такі справи тяжко писати, і треба завжди мати на увазі пораду ред. Івана Кедрина, що тільки один Бог відає, на чому це все скінчиться.

Мушу ще похвалитися, що ця війна дала мені нагоду заграти ролю командира – хай і тільки фотелевого. Коли на телебаченні почали велику конференцію міністер оборони і начальник з'єднаного Головного штабу Америки, то я з увагою слідкував за бойовими діями і голосно видавав розпорядження – в хаті нікого не було. Я так захопився своєю ролею "командира", я аж заплющив очі, перенісшися на воєнну арену. Коли відчинив очі, на телевізорі вже показували якусь комедію.

ЧАС РОЗПЛАТИ

Партійному босу від босого партійця

Сопартійнику і соідейнику! Час розплати настав! Буду тебе розкуркулювати. Скидай чоботи!

Нічого, нічого! Тобі ще принесуть. З підсобки універмагу. Або з того відділу, що "на трави". Ви всі -- одного поля ягоди. Пропасти одне одному не дасте. А я босий до комунізму не дочалапаю.

Вже до комунізму не треба!

Отак завжди. Тільки настроїшся, тільки звикнеш, тільки наберешся ентузіазму -- вже не треба. Вже курс міняється.

Давай до теми. Ти весь час: "Партійне майно, партійне майно". Де ви того майна набрали? Карл Маркс заповів? Чи Фрідріх Енгельс? А, може, Клара Цеткін? Один відписав свій санаторій у Єсентуках. Другий -- дачу під Києвом. А третя -- спецгосподарство. З елітними свинями. Для елітного "сословія" -- елітний кендюх. А народові -- лапшу. На вуха.

І чому те "майно" тільки для вас? Босів і босиків? Я ж також партієць. Комуніст. Ветеран. Всі закутки мною витирали.

Правильно казав дід Матвій ще в часи воєнні: "Вернулися погончики і вернуться барончики".

"Барончики" не страшні. Ті, колишні. Родовиті. Які мали своє майно і свою честь. Страшні "барончики" сучасні. Такі, як ти. Партійно спечені. Ті, що вилупились з пролетарського яйця. Оті безрідні і безчесні. Покабінетні приблуди і словоблуди.

Зараз би стишили. Зачаїлися. Як каже Вітя Царапкін: "Зараз підпільно обком діє. Жар загрібає руками Рад, а все решта загрібає своїми руками..."

От дивак! Сидить по вуха в багні і репетує: "Не лий грязь на партію!"

Де вже грішної "грязі" візьмеш, ніж та, яку сотворив ти?

Та й моя "грязь" -- цілюща. А ота, в якій сидиш ти, небезпечна смертельно і для партії, і для народу.

Кажеш, що мене настроїли. Письменники.

Ну, звісно, я – не людина. Я – балалайка. І мене можна настроювати. І на мені тільки можна грати.

Мовляв, письменники йшли попереду, "щасливу дійсність оспівували", премії за це отримували. А тепер "зіскочили на обочину". І тицяють у партчиновників: "Вони вели, вони довели".

Я також усе життя йшов попереду. Бо я робітник. Гегемон по-твоєму. Але віжками правив ти і бичем підцьвохував. Виходить, що не ти мене гнав до прірви, а я тебе вів.

Я також "співав". Носив лозунги. Які ти писав: "Партія -- розум, честь і совість нашої епохи!" Спробував би не понести. Або прокоментувати. Як ось Ваня Молдаван. Спочатку шепнув: "Яка совість, така й епоха". А тоді голосно:

— Якби я написав про себе лозунг: "Ваня Молдаван розум, честь і совість нашої епохи!" і носив по місту. Що люди казали б? Дурак! Нескромний!..

І понесли Ваню. В дурдом. Місяць "доводили" йому, що "в уме партии может сомневаться только безумный".

Я також отримував премії. Правда, такі, в конверті. Як жартував Ізя Чачкес: "Конвертованою валютою". По десять-двадцять карбованців. Отримував завдяки своїм мозолям. А наш партобожок завжди підкреслюв, що я їх отримую "завдяки турботі партії".

Звісно, що й письменники так отримували, "завдяки турботі партії" Солженіцин Нобелівську отримав.

У нас кожній людині, яка прожила сімдесят років "під мудрим керівництвом партії" чесно, треба присвоювати звання Героя Радянського Союзу...

Проклинаєш тих, що сьогодні виходять "з лав". Мовляв, учора клялися партії у вірності, а сьогодні...

Коли мій друг Вітя Царапкін розлучався з дружиною, суддя йому дорікнула:

-- Що ж ви, товаришу Царапкін, писали дружині в листах, що будете з нею до смерті...

— Вибачте, перебив Вітя. Вибачте, смерть уже наступила... Вона повіялася...

Так що, керівний сопартійнику, поглянь на себе у дзеркало. І подумай. Чи варто на нього "пенять". Коли у тебе самого личко чиновної повії.

А те, щоб кожен "уходящий" віддавав партії усе, що завдяки їй придбав, правильно. Я завдяки партії надбав чимало: стенокардію, анемію, виразку шлунка, запалення жовчного міхура, два інфаркти і професійну хворобу рядового комуніста-грижу. Килу тобто. Бо сімдесят років волік на своїй спині будівництво комунізму. А тепер двигаю перебудову. І я готов усе це тобі повернути... У тебе є? Нема в тебе грижі. Не навіюй собі. Професійна хвороба керівного комуніста -- геморой.

Я не перекинувся в іншу віру. Я у цій вірі був. Усе життя. Таємно Богу молився. Таємно дітей хрестив. І явно кричав: "Слава КПРС!" Словом, і Богу свічка, і чорту кочерга. Одного вимагала природа, другого партія.

Ні, ні! Ніхто мене не силував. У нас все "добровільно".

Мій батько "добровільно" до колгоспу вступав. Після того, як переламали йому два ребра. А я "добровільно" у партію. Після того, як начальник цеху підійшов тринадцятий раз:

-- Твою мать! Я з тебе не злізу! Поки не напишеш заяву. Партії робітників нада... Рознарядка прийшла. Поняв?

Отже, я був партії "нада". А не вона мені.

Тепер про віру твою. Закоренілого марксиста. "Вірного ленінця".

Послухай, що з цього приводу каже теща Вані Молдавана:

Щось ті партійні вожді зараз стали дуже богомільні. То ламали церкви, паплюжили священиків, гонили віруючих. А тепер партійний чиновник до церковного чина: "Ваше преосвященство! Владико!" Мабуть, правду кажуть, що перед смертю кожну людину до Бога тягне. Гріхопрощення шукає...

Смертю тут, слава Богу, не пахне. Тут пахне черговою авантюрою. Обібрали народ до нитки. Голодний, як церковна миша. То ж нехай молиться Богу. І постить. Все ніби так задумано Господом Богом, а не комуністичною партією. Великий перебудовчий піст.

Десятки років ти, соідейнику, воював з "шарлатанами". А виявилося, що сам шарлатан. Тепер шукає екстрасенсів, ясновидців. Щоб народ присипляли, горобців йому в небі показували. Аби він тільки не бачив "земного щастя". Яке ти сотворив. Аби тільки на тебе не тицяли...

Тепер, сопартійнику, про партію. У якій ми "состоим". Так звану комуністичну партію України.

Нема такої партії!

ЦК є. Обкоми є. Райкоми є. Вивіски є. А партії такої нема. Усе фікція. Самодіяльність. Для самовтіхи. Для самозадоволення. Мовляв, і ми, Фесько, люди.

Поглянь у свій партквиток. Там написано чітко: "Член КПРС"— російською мовою. І член КПРС" українською. Отже, "єдіная і неделімая". А ми її члени. Ніби суверенні. За формою. Та підцентральні за змістом. Словом - раби.

А вождь нашої партії, що писав з приводу раба?

"Раб, що не розуміє свого рабського життя, просто раб...

Раб, у якого слюньки течуть, коли він вихваляє своє рабське життя, є холуй, хам".

Я таким бути не хочу.

Отже, як співається у пісні:

Ґуд бай, ґуд бай, мій Рим... Арівередчі, Рома,

До речі, Римська імперія також трималася на "холуях і хамах"..

Євген Дудар
("Тернопіль вечірній")

Олекса Горбач

В НІМЕЦЬКОМУ ПОЛОНІ В ЧУГУЄВІ Й ХАРКОВІ 1941-го РОКУ

Оці рядки спогадів про пекло німецького полону в листопаді-грудні 1941 р. в (натоді) колишній тюрмі на Холодній Горі в Харкові я приобіцяв ще тому 17 рр. у відповіді київським кагебістам з "Радянської України" (у своїй відповіді "Чого не сказали київські кагебісти з "Р.У."?", ж. "Укр. самостійник", Мюнхен, квітень 1973) на їх статтю "Турист за дорученням" за 13.III.1973 р., передруковану в рептильках КҐБ "Вісті з України" й "Ньюз фром Юкрейн" та у львівській "Вільній Україні" й іншій пресі УССР. Моє перекладацтво "зрадника" кагебісти витлумачили як -- "привілейоване становище. За "чисте" й сите життя серед полонян, сотні яких щодня вмирали голодною смертю, він платив недорогою, з його точки зору, ціною: вірною службою, доносами на радянських воїнів. Після цих доносів людей чекали тортури і куля фашистського ката."

Правда, раніше В. Лук'янова в ж. "Радянське літературознавсто" (ч.2,1971) мене назвала була "спільником Ганса Коха", а його "відповідальним за вбивство 3000 львів'ян, себто в часі, як я ще був у ЧА та в полоні в Харкові.

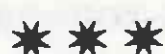
Версію "Радянської України" повторив донбаський кагебіст Євген Волошко (в довідниках "Письменники Рад. України" за 1970 і 1976 рр. про нього сказано: "служив в органах Держ. безпеки України!") в ж. "Донбас", ч.4, 1974 р., назвавши мене ще й "державним проступником".

Останньо ж сов. "трепологˮ (так звуть журналістів у СССР!) А. Макогонов дописався в "Соціялістичній Харківщині", що я був перекладачем" у концентраційному таборі полонених" (у статтях за 30.IX. та 31.XII.1988).

Очевидно, на всі такі інсинуації я давав відповіді в пресі і листах до авторів чи редакцій.

Інформація про мій побут у полоні в Чугуєві й Харкові попала кагебістам із моєї розповіді "референтові від укр. культурних справ" совєтської амбасади в Бонні, який себе назвав Руденком, а був прийшов до мене як діючого директора Слов'янського семінару (франкфуртського університету 1966 р., нібито щоб подарувати Семінарі чи й показувати фільм "Сон" про життя Т. Шевченка (можливо, що в його кишені крутився японський рекордер).

Предісторією свого полону й службу в ЧА (XI.1940-X.1941) я описав у спогаді "Зі Львова в Червону Армію (Спогад із 1940-41 рр.), надрукованому в мюнхенських "Вістях Братства 1 УД УНА", чч. 89-98, 1958-60,-- аж до хвилини мого полонення під Чугуєвом у жовтні 1941 р.

Був морозний листопадовий ранок, як мене з моїм киянином відвели з передової застави до якоїсь крайньої шопи-конюші в Чугуєві. Тут було повно зім'ятої соломи-мервиці, не без "кінських яблук". Дах був критий солом'яними сніпками. Від голоду бурчав шлунок, але нерви й ноги змогли відпочити. Нагадалися слова росіянина дивізійного курсанта, втікача з німецького полону, що з нами відступав був із Малинівки на Саратов: "Німці погано в полоні кормлять, але й неважно пильнують: втекати можна", Його тоді незабаром забрали від нас (як і всіх "ненадійних", хоча б пораненого в руку поліщука з Берестейщини, я здогадувався, що певне в робочий батальйон за Урал, як і той, з якого я був у вересні втік і добрався до Харкова).

Після кількох годин в шопу прийшов вартовий і викликав лиш мене на переслух до якоїсь штабної канцелярії. Це селянська хата: в одній частині її -- не то сінях-кухні -- праворуч зіпхана сім'я господаря -- старший чоловік, жінка й їх двоє малих підлітків. Ліворуч двері до світлиці, за якою ще одна кімната. У цій першій, ніби передпокою, лиш скромні підстінні лавки, стіл, а далі двері, що за ними певне робоча кімната й спальня пана гавптмана. У першій кімнаті лиш простий вояк-перекладач. Виявляється, що це студент слявістики з Відня. Пробує мене по-російськи розпитувати, хто я й що. Бачу, що його російщина це кумедна мішанина церковнослов'янських, чеських, польських і хорватських слів із такою ж морфологією й синтаксою. То ж переходжу на німецьку мову. Зрадів бідолаха: не потребуватиме пріти:

-- "Чоловіче, будь радий, що для тебе вже війна скінчилася. А я ще мушу якось перебідувати..."

Коротко розказую про свої студії, служби.

Увійшов гавптман, і він йому зразу зголошує, що я добре говорю по-німецьки, і чи він ще потрібний. Той його відпустив, а мене став випитувати про частину ЧА, з якої я як прийшов. Розказую свою історію -- від Львова почавши.

Нас перериває знову якийсь вартовий, звітуючи, що зголосився якийсь староста, який мовляв знає, де тут червоні, як відходили, позаховували й позакопували в околиці зброю. Мені кажуть вийти й чекати.

У дверях минаюся з хитруватим дядьком та перекладачем. Присідаю в кухні-сінях господарів хати. Придивляються мені: я був погано підбився нічним маршем у нових черевиках і потрохи кульгав, а десь на лиці трішки приморозив до червона шкіру.

-- "Ви голодні?" -- питають.

-- "Та голодний..."

Подають мені добру цілушку-окраєць хліба.

-- "Вас били"?

-- "Та ні", -- кажу.

Недовірливо дивляться на мою червону пляму на обличчі.

За хвилину староста-інформатор вийшов і мене завели в канцелярію. Тут у міжчасі появився ще один німець, оберльойтнант. І розпити почав той. Повторюю ще раз сказане: що йшов удвійку за компасом. Покликали вартового й наказали принести компас і ту рушницю, що залишилися на передовій заставі.

Ага, думаю: провірка, чи я говорив правду! Розчарувався хіба той вояк на заставі, що був зняв з перегуба компас, Моїх розпитувачів цікавить найбільше, чи знаю, де розташовані летовища. Мушу їх розчарувати без решти: я ж півтора місяця тому, як вирушив із Малинівки, зайшов до Новопскова туди й назад, і ніде їх не бачив. І врешті прийшов від мого розвідника запит:

-- Чи не пішов би я назад на совєтський бік "розглянутися"?

Зморозило мене на саму згадку тих страхів, що їх наївся був від вересня, втікши з Уазу за Уралом. Кажу:

-- "Ні, але я радо вступлю до української армії".

Я ж був певний у своїй іґноранції щодо німецької окупаційної політики на Україні, що таку армію німці хіба десь створили: раз же навіть у совєтському "Звідомлені Інформбюро" доводилося ще за Уралом читати глуху вістку про "звірства на Житомирщині якихось українських казачков-самостійников".

Мої німці-офіцери зглянулися з усмішкою, і розвідник кинув коротке:

-- "Ну, як собі хочете..."

Мене відпровадив вартовий на вулицю до гурта полонених, де вже чекав інший вермахтівець, і тепер їх два пігнали нас, якусь двадцятку без-поясних, запущених із насуненими на вуха пілотками (такий образ мав мене супроводити з місяць!) підміськими вуличками по замерзлому болоті чугуївських кварталів. Проходимо попри ряд партерових дімків. В одному розчинені навстіж двері, а з середини якоїсь вузької кімнатки почерез поріг висипана аж на вулицю в замерзле болото гутира одностайних оправлених книжечок у червоних палітурках із золотистим надруком -- герб СССР і "Устав пехотной службы РККА". Над дверми така ж червона вивіска з золотистим написом, що це райвоєнкомат у Чугуєві. Враження ніби про перше варварство: бо книжка для мене все ж -- книжка, жалко їх. А висипані вони з поличок давненько: ще заки болото замерзло.

По дорозі на паркані плякат із двомовним оголошенням про віддачу всякої зброї, про поліційну годину, погрози розстрілу за невиконання -- по-німецьки і й по-російськи. Та ж це Україна! Чому ж по-російськи? Навіть большевики респектували тут нашу мову! То де ж та очікувана нами українська влада? Пригадалася дивна усмішка офіцера-розвідника на мою готовість іти в українську армію. Невже німці збожеволіли? Як 1918 року?

По битій дорозі масивні бельгійської раси коні тягнуть тажку 15 см гавбицю. Десь недалеко чути випали: здригається земля.

Врешті доходимо до якогось бараку серед дімків і городів. При вхідних дверях ґабльотка з повідомленнями про останні воєнні події, списуваними на машинці, Ледве успів глипнути, як мене вартовий відігнав:

-- "Не вільно читати!"

В бараці при столику записали персональні дані, частину в якій служив: приходиться розповідати, де я кинув свій армійський корпус, що -- як говорилося -- налічував щось 160 000 люда й відтягався з німецьких охопних кліщів на Саратов. Всім наказано зняти п'ятикутні зірки з пілоток чи вушанок і скинути в коробку поруч.

Мене після того відвели до якоїсь школи, де в великій залі, ніби в залізничній ждальні, порозсідалося повно вояків: молоденькі, може 18-19 літ, в усіх темнозелені "рукави", позакладані попід пілотки чи й шоломи на

вуха й попід бороди. Посеред кімнати на високому стативі щось ніби кулемет. Придивляюся цій штуці. Молоденький вермахтівець, що вже вспів розпитати мене, хто я, звідки й що, -- тлумачить, що протипанцирний кулемет: він може ним і танки "кнакен" (розлускувати):

-- "Паф! і танк горить!"

Трохи мені не віриться, бо ж доводилося співати: "Броня крепка и таки наши быстры, и наши люди мужества полны. В строю стоят советские танкисты, своей великой родины сыны" -- по заспаних белебейських шляхах, а самих танків не бачив.

Нас обступають інші. Хтось питає:

--"Чи далеко ще до Волги?"

Ов, гадаю: не з медом вам, коли вже за Волгою розпитуєте.

Бо як дійдуть до Волги, то війна скінчиться.

А на моє "Ще стільки, скільки вам треба було, щоб дійти сюди, до Харкова", -- чую тільки прокльони.

Мене врешті забрали й відвели в якийсь барак на узбіччі; при вході вартовий -- літній вермахтівець. Понижче, яких 200 м далі -- залізничний тор, а в половині відстані криниця-джерело й біля неї під брезентовим піддашшям примітивна кухня-кабибиця.

Передали мене якомусь унтерофіцерові, і той запровадив у першу ліворуч кімнату бараку:

-- "Тут будеш дольмечером (перекладачем).

Кімната-перегорода темнава, вікно наглухо забите дошками. В цьому лиш угорі вузька поперечна шибка з такою з-зовні. На настеленій сіном підлозі півлежало троє люда в совєтських уніформах: два чоловіки й жінка, -- як виявилося, -- це були полонені росіяни, -- військові лікар і лікарка (теж у чоловічій уніформі) та молодший лейтенант-чугуївець, що на день, як казав, ходить працювати перекладачем у німецьку ортскомандантуру, а в місті має стару матір.

Що я для них був "інтрузом", зразу довелося відчути. Обоє лікарів зразу ж ламано по-німецьки й потрохи почерез лейтенанта пригадували унтерофіцерові, мовляв, їх давно обіцяно перевести в шпитальний барак, бо ж тут їм ніяк тепер в разі потреби приймати пацієнтів.

--" Добре, добре!" -- відповів німець, -- "я зараз повернувся".

На мене мої "співкімнатники" демонстративно не звертали найменшої уваги. Незабаром німець справді вернувся й забрав їх усіх трьох, вернувся під вечір лиш лейтенант.

Вартовий при дверях бараку виявився балакучим шварцвальдським швабом, що після розповідженої йому моєї одисеї й походження з "Ґаліціен" став мені показувати навіть знимку своєї сім'ї "фрав міт цвай зюсен бубен" (жінка з двома милими хлопцями).

В коридорі бараку при дверях стояла піввисока бочка на фізіологічні потреби вночі. В 3-4-х дальших кімнатах бараку, теж із вікнами, позабиваними до вузької щілини вгорі дошками, -- стояли поверхові голісінькі нари, обабіч дверей. Жила тут якась 50-тка полонених, власне робоча команда, яку що ранку вигонювано на якісь роботи -- переважно йти збирати на полі змерзлі буряки, копати картоплю чи вимолочувати зі снопів зрослу вже на дощах пшеницю -- для казанів на кухневій кабиці. З їх вишиковуваної трилави цих полонених німець підстаршина вибирав людей

на різні інші ще команди, і моїм обов'язком "перекладача" було посередничити поміж німцем і ними. Мабуть, передше цю ролю виконував лейтенант-чугуївець.

Першого ж ранку німець зняв у мене з голови мою пілотку і насадив на голову якомусь полоненому, а його вушанку -- на мою. Мені було невимовно прикро, та хоч відмовлявся, німець владним тоном відповів, що так має бути, бо "дольмечер" потребує теплішої шапки більше і що наказує тут він, унтерофіцір, а я маю його слухати, як і всі полонені.

Як ствердив, поруч яких 300 м далі розташувався великий квадрат двоповерхових казарм із відповідним подвір'ям-площею, теж повних полоненими. Ці казарми були старі, як і саме містечко Чугуїв, давнє військове поселення, уславлене в історії аракчеївщини "Чугуївським бунтом".

Прикрою справою, яку я мав незабаром перекладати, було те, що полонені з бараку полагоджують свої фізіологічні потреби вночі в казанки замість у бочку і ставлять у коридорі, а з них, обмивши, інші співполонені мусять їсти набирану в кухні їжу. Вартовому наказано ловити вночі "свиней" і вони будуть прикладно покарані. І справді на другий ранок вартовий приловив одного з таких "винуватців" і йому унтерофіцір перед трилавою каре полонених присудив "25 буків"; цей присуд я мусів перекладати. Прикликав якогось здоровила-конюха, той миттю вирізав коротку суковату палицю й тут таки перед трилавою схватив "винуватця" за обшивку шинелі, перегнув почерез коліно, підгорнув йому на плечі поли шинелі і відрахував 25 замашистих ударів; а що нещасливець верещав, то екзекутор на додаток вперіщив інші три буки. Було це видовище, як із образів з-перед сотні років. Хлопцем я сам на собі таке пережив двічі з твердої батькової руки за хлоп'ячі провини, але супроти дорослого як "офіційну" кару -- вперше. Було гидко, як гидкою була й сама "провина".

Від мого чугуївця, що ходив до ортскомандатури й бував у матері (він приносив навіть дрібку варення-конфітур і ним частував і мене), я попросив якихось книжок, а він приніс "Хрестоматію" для 10-ої кляси десятирічки, то кожна була, незважаючи на всю її зогиділу й добре знану мені з останнього року студій у Львові тематичну "леніно-сталінщину" бодай дрібку мізок розворушити.

Унтерофіцір учинив мені велику ласку: я смів увечері піти з казанком до сусіднього бараку, де була канцелярія й німецька кухня, і взяти рештки їх їжі: це була звичайно м'ята картопля з останками курячих кісточок.

А що про будь-яке звільнювання з полону не було й мови, я почав снувати пляни втечі; бо ж із німецькою мовою дам собі раду, навіть якщо зловлять, то хоч від табору до табору, але все ж ближче дому. Довідаюся, що там сталося, хто живий вийшов із тюрми. Бо ж про арешти й вивози знав іще з листів у Башкірію. Розпитую чугуївця, яка тут ситуація: чи багато німців по селах, по дорогах.

-- "Ні, -- каже, -- всього на головних шляхах та ще в Харкові."

Питаю за місцевостями, як би від півдня оминути Харків. Називає напрям на Мерефу-Змiїв; як іти уздовж оцього тору внизу, а там скрутити південніше, то можна Харків оминути. То ж зговорююся зі старостою робочої польової команди, що він увечері залишиться довше біля кухні, а я вийду з бараку й разом почвалаємо в його Полтавщину.

Чекаю того вечора, вже й посутеніло, а мого полтавця й його команди не чути. В шибці вікна ніби мигнула-зазирнула чиясь голова: або це мій староста або хтось інший, а староста "здрефив". То ж чіпляю ранець півпорожній під полу шинелі, беру казанок і вартовому кажу, що йду по вечерю. Сходжу вниз до криниці-джерела, біля кабиці лишаю ранець, начер води, напився дрібку. Чую, що в темряві уздовж бараку хтось пройшов. А мені ще кілька кроків і я буду на залізничному насипі. Але обізвався голодний шлунок і я рішив: а чому б мені вибратися голодному й не взяти з собою вечері. Це мене врятувало. Бо заледве я вспів зайти в німецьку кухню, а кухар мені кинув на дно казанка кохлю якихось решток "айнтопфу" (густої їжі), як нараз убігає в двері з рушницею унтерофіцір:

-- "Ти, псе, хотів тікати?"

-- "Та де ж би? -- вдаю здивованого, -- мені тут так добре!"

-- "Тобі, псе, було добре, але вже не буде! Чого ти ходив униз?"

-- "Я хотів води напитатися" -- відповідаю з невинною міною.

-- "Ти хотів тікати!Але як би ти був один крок зробив далі, я був би тебе застрелив, як пса!"

І пігнав мене перед собою до бараку та наказав вартовому не випускати мене більше. І що я не напросився мого шварцвальдця згодом, ніби щоб води напитися (хоч би заберу ранець із кабиці -- "корпус делікті"!), той таки не випустив.

Тоді десь надійшов і мій напарник від пляну невдалої втечі: вибачався, що команду, мовляв, затримано так довго на полі. Я тільки сказав, що з утечі вже не вийде. Я не був певний, чи то староста мене зрадив, чи радше -- чугуївець. Бо той уже другої ночі більше зі мною не ночував, забрав свої речі, бо його, мовляв, вже звільнили й він з мамою; "Хрестоматію" мені залишив. Це мене привело до переконання, що це таки чугуївець мене зрадив, а обличчя-тінь того вечора в шибці це й був унтерофіцір, який приходив на провірку, і йому чугуївець тоді, як я вийшов ніби на вечерю, певне дав стуком знак. А наступного дня випросився додому, побоюючися помсти від мене, як додумаюся всього.

Не минуло двох днів, як у Харків виряджувано кольону полонених. Звечора мені наказано побудити всіх у бараці. Я це й зробив, заповівши в кожній кімнаті "Вставати!" Очевидно, за темна нікому не спішилося, то ж заспанців кольбами добуджувала прибула команда німців-конвоїрів, мовляв, їм ніхто не сказав. Мої німці -- оберфельдфебель та унтерофіцір -- рішили мене тепер "провчити", бо ніби я тут винен. Одному з обпуганих на морозну дорогу конвоїрів-куцаків кивнув:

-- "Провчи його!"

Той з гвинтівкою в руці пробує мене вдарити в лице. А що Бог не поскупив мені росту, то німець розмахнеться, я відхилю взад голову, а його кулак махне всього попри мою бороду й йому не лишається нічого, як хіба відштовхнути мене. Тоді знову:

-- "Ком гер!" (сюди ходи-но!), я з обережна приступаю -- і знову той самий ефект. Так зо тричі.

Тоді оберфельдфебель посилає мене з моїм шварцьвальдцем до головної казарми (я аж тепер побачив її в усій її "величині"!), де на подвір'ї вишикувано в каре трилаву полонених, щоб запитати, чи нема серед них трактористів, які вміють їздити на тягачах на гусеничній ході, а таких тоді

залишати. Ясно, що серед цеї маси ніхто не голосився: всі надіялися, що як "нефахівці" будуть швидше звільнювані. По дорозі назад питає шварцвальдець, чого на мене оберфельдфебель такий лютий.

"Не знаю, -- кажу, -- він чомусь думає, що я хотів тікати".

Доходимо ми до оберфельдфебеля, зголошуємо, що ніхто не зголосився трактористом, а мій милий шварцвальдець як не відвине, повернувшися до мене, руки, як не затопить мені кулаком у лице...

-- "Ти, псе, хотів тікати? Маєш!"

Це було таке несподіване (а й досі ніяк не зрозуміле!), що я остовпів. Але від другого удару вмить відступився.

З кольоною відіслано й мене -- битим шляхом до Харкова. Веде він злегка подвищеною грядою. Замерзле болото вигладали колеса на "асфальт". По дорозі села, але між шляхом і слобідськими селями -- видолинки-вигони. З хат вибігали жінки, несли хліб чи й ще що там до кольони полонених. Німці конвоїри пострілами відганяють їх від дороги.

В рові згинула і вже давно замерзла коняка: з її худого стегна хтось вирізав глибоко, до кости шмат м'яса. То знову минаємо примерзлий у болоті труп червоноармійця: лице почорніле, руки судорожно зціплені, ноги босі. Хтось лиш черевики зняв. І нікому поховати. Лежить сердега, мабуть, довше, бо ще бризки болота його обсипали були.

По дорозі недавно, ніби оце перед нами, хтось віз чи ніс ячмінь, що сипався на дорогу. Що хвилини хтось у кольоні схиляється, і, де ячменю більше, згортає жменями й кидає в рот чи в кишеню: голод не мама. Крики конвоїрів "Льос! Льос" (Вперед!). А напереді якісь постріли. Враз майже переступаємо почерез труп свіжо застреленого над жменею згорненого ячменю, як приліг його згортати: з рота сочить ярко-червона кров, щелепа ще смикається останніми судорогами. Нікому тут жалітися. Бо життя тут справді дешевше від копійки. Це отже дальший несамовитий образ, що врізується в пам'яті навіки.

До Харкова пригнали нас уже за темна: конвоїри кольбами заштовхують у якусь браму, далі доріжкою уздовж високого муру з тюремними колючим тристрічковим "наддріттям", іще одна брама з вартовим праворуч і подвір'я. Бльоки одні з ґратами, а більшість із залізними "козирками" на вікнах -- тюрма. Бувальці кидають коротке: "Холодна Гора!" Ах, це ж відомий харківський ще давньоцарський комплекс тюремних будинків.

Отут мандрівці кінець: кожен розходься, куди хочеш, воля. Більшість, і я з ними, входимо в бльок ліворуч: у партері все битком набите. Потік пропихається на 1-ий поверх. Десь тут перестрів мене й мій напарник-киянин, тягне туди (прийшов із кольоною з чугуївської казарми!): тут ближче кухні, що в першому бльоці поруч. Оцей бльок це давній тюремний шпиталь, то ж вікна тут хоч і заґратовані, високі, стеля теж високо, але й холодніше, підлога викладена лінолеумом, а по тюремних корпусах -- асфальт. Там тепліше, бо вікна малі і стеля низько, але й вони переповнені вщерть.

Порядок тут уже втерся свій, не знаю, ким уперше запроваджений. Усі сідають тісно попід стінами, їм між розхиленими колінами -- наступний ряд так само. Так аж до середини; тут в осередку сідає четверо плечима до себе, а їм поміж колінами наступний ряд сідців, аж поки обидвох ноги проти ніг.

Хто приходить найпізніше, тому залишається місце між черевиками обидвох "спіраль" сідців. До таких належав я.

Табір чи тюрма розділена на два-три замкнені мурами й корпусами подвір'я, що не надто й різниться від знайомих мені львівських Бриґідок. Вхід до всіх подвір'їв іде почерез "наше" перше: воно від наступного відділене муром із брамою, якої тепер ніхто не замикає ні стереже. І так само друге й третє найбільше, завершене велетенським корпусом із двома-трьома виходами, на два поверхи. На 2-гому подвір'ї вигорілий бльок: там певне була адміністрація тюрми, що перед утечею усе підпалила. На нашому 1-ому подвір'ї перший бльок ліворуч від брами -- кухня з магазином: там сплять кухарі, один перекладач і старости (з червоними опасками на рукавах шинель), що й постійно вартують з дрючками при вході та "урядують" цими дрючками при видачі їжі: кухарі уставляють впоперек подвір'я 5-6 казанків з теплою юшкою із звареної з лускою гречки, зрослої пшениці чи цукрових буряків іноді з чвертькромочками услинок хліба або кусочками звареної конини), а поруч -- цеглинок шпитальних тарілок (для тих, у кого нема власної посудини-казанка), а зігнані в кут із усіх бльоків полонені рядами проходять попри казани й їм у тарілку попадає кохля юшки, яку зараз треба вихлебтати й поставити тарілку у штабель -- для наступних. Якщо припадала гречка, лузиво до нудоти лоскотало горлянку, а випльовувати її, то ж нічого не залишилося в роті. Щасливий, хто мав казанок, бо міг зі своєю кохлею баланди відійти спокійніше. Дехто наставляв під кохлю хоч пілотку. Над усім подвір'ям царив тоді лиш німецько-російський крик "Льос!" чи "Бистро! Бистрее!"

Товпу "насичених" переганяли крізь браму на протилежну площу-горбок, колись мабуть тюремний город, тепер -- напіврумовище з дровами, що їх пиляно для кухні. При брамі німці-вартові влаштували забаву й собі: візьме дрючок і молотить по спинах найближчих із потоку полонених, примовляючи "А пістра, пан!" Навчилися начутого від полонених "Пан, дай хлеба!" І не в думці було б творцям шляхетської нації давньої Речіпосполитої, що такої деклясації зазнає її горда титулятура "пан".

А раз довелося бачити й таке: вартовий хлопчок уздрів у потоці полонених, мабуть, вірменина (частина вірмен має типові риси семітів: товстий горбатий ніс, чорне волосся, вибалушкуваті очі, отже похожа на жидів, як і інша частина наших жидів була похожа на північних німців -- рижі, русяві!). І ото хлопчак крикнув по-німецьки: "Це жид!" (Дас іст айн Юде) і як не забіжить зі заду та не годне кольбою того нещасливця по голові, що, ніраз не прочуваючи лиха, хлебтав теплий сік з буряка. Вірменин упав, його квартирка полетіла в болото, що зробилося з заморозі під сотнями черевик; упав причмелений і не підводиться більше, а німець кричить:

-- "Вставай! Жид прикидається, вдає! вставай, бо застрелю!"

І загнав патрону в цівку. А причмеленому ударом і байдуже, не рухається. І кінець його так там і пристрелив. З болотом змішалася людська кров: і всі так уже звикли до жорстокостей, що чимдужче тікають, обминаючи убитого.

Як же замість юшки давали по кускові хліба чи конини, то треба було його або зразу з'їсти або цупко у жмені тримати, бо серед товпи траплялися "шакали", що зневев'я забігши, видирали такий кусок з руки й зникали в юрбі.

Поки отак перегнано попри казани тих 15-20 тисяч полонених, пройшло три-чотири години.

До мурів табору-тюрми ліворуч найбільшого останнього корпусу підходили, видряпуючися зі-зовні на стіну, рідні -- жінки, матері. І пнялися жіночі голови до надмурних разків колючого дроту, вигукуючи прізвища пошукуваних полонених:

-- "Іван Терещенко! Чи єсть там такий? Прикличте його сюди!"

(Далі буде)

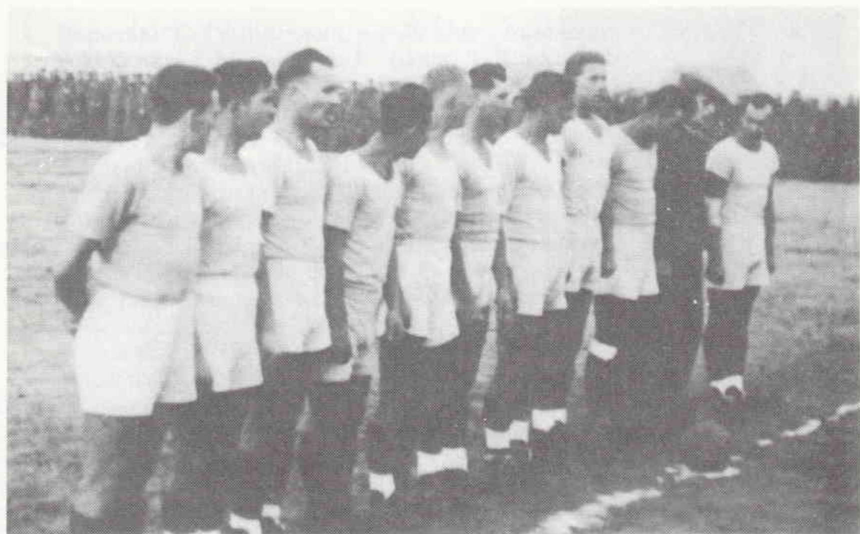
Остап Стецьків

СТОРІНКИ МИНУЛОГО

Пам'ять любителів футболу добре зберігає події далеких років. Може цей не надто повний образ спортового життя в дивізії "Галичина", але нахай цих пару згадок пригадають нам воєнні і післявоєнні часи. Із створенням Дивізії "Галичина" в 1943 р. в її рядах опинилось багато спортовців з різних товариств і команд Галичини. При кінці квітня 1944 р. у вишкільному таборі у Нойгаммері зорганізовано першу українську військову футбольну команду під назвою "Галичина". Один з основоположників і опікун тої команди, сам був симпатик футболу, був командир вишкільного полку майор Шрамм. Він шукав за добрими змагунами навіть по інших частинах дивізії для своєї команди. Матчі в тому часі ми грали проти команд німецьких військових частин. Вислід був для нас успішний. На п'ятеро змагань 4 виграні і одні програні. Після переїзду на Словаччину, наша вишкільна сотня і футбольна команда опинилась недалеко міста Чадци. Перші змагання на Словаччині ми розіграли на сам Свят-Вечір 6-го січня 1945 р., на стадіоні в місті Жіліні проти німецького вермахту, з вислідом 4:1 в нашу користь. Наступні змагання ми розіграли зі словаками місцевої команди з вислідом 3:2. На цьому військова футбольна команда закінчила тимчасову свою діяльність.

В команді виступали: Роман Клос, брати Олесь і Володимир Світлики, (Судова Вишня), Теодор Замірський, ("Сян"-Перемишль), Омелян Банах, Остап Стецьків, ("Україна"-Львів), Володимир Лесюк, ("Пролом"-Станиславів), Дам'ян Поритко, (УССК-Львів), Богдан Шило, ("Скала"-Стрий) та двох німців -- Шварц і Касник. Кольори нашого одягу: "Біло-Чорні".

По провалі Третього Райху в переходовому таборі полонених Фельдкірхен-Австрія можна було бачити запаленців, які на болоті бігали за округлим м'ячем. Коли опинилися вже за дротами в Белярії, Італії, сонце пекло з синього неба і не було охоти до спортової активности. В той час наш табір був позбавлений зв'язків зі світом. І знову ті самі фанатики почали "копати" м'яч на полі винагородників. Це дало початок спортовому житті в таборі. Влаштовано внутрішній таборовий футбольний турнір, де показалось, що табір розпоряджає добрим спортовим матеріялом. Після

Вперше в історії українського футболу військовополонені української дивізії розіграли матч з збірною командою англійської армії в Рімінії, Італія, 27 листопада 1945 року. Українська дружина, від правого: Д. Поритко, С. Гумінілович, О. Стецьків, І. Медведчук, В. Душинський, Р. Бойко, І. Ґоляш, В. Лесюк, В. Красовський, Б. Кутний, Р. Федишин.

короткого турніру обрано комісію в складі: Я. Рубич, О. Стецьків і С. Гумінілович, які мали покликати змагунів до збірної табору до міжтаборових змагань. У вересні 1945 р. наш табір перевезено до Ріміні. Тут в короткому часі руками таборовиків збудовано велику площу з трибуною на 10 до 12 тис. глядачів. Біля площі збудовано спортову домівку. 22-го листопада 1945 р. відбулось офіційне відкриття новозбудованної площі футбольними змаганнями збірної нашого табору проти команди англійської військової частини. У святковому відкритті взяли участь коменданти табору: капітан Ґетелсон, кап. О. Донел і наш комендант табору майор С. Яськевич. Вже майже 4 години перед змаганнями стадіон був заповнений, тільки місця на трибуні були зарезервовані для офіційних осіб. Це був справді небувалий день в історії українського спорту, бо це перший раз військовополонені українці з галицької дивізії змагались проти англійців, і запрезентували український футбол з якнайкращого боку. Така перша міжнародна зустріч в далекій Італії з суперником світової футбольної кляси приніс для полонених піднесення і почуття національних гордощів. Після справді зразкової гри, ми програли 2:3, а 11-тис. глядачів покидали стадіон з почуттям футбольної насолоди. Ще сьогодні свідки тих перших міжнародних змагань в далекій Італії згадують про ту зустріч.

Збірна команди табору змагалась в міжтаборовій лізі "А", до складу якої входили 12 команд. Такі зустрічі стягали на площу понад 8-тис. глядачів, а на змагання проти першуна ліґи табору "Форлі" навіть 11-тис. Футбольна

Під час матчу з німецькою дружиною полонених Мірамаре, 1 травня 1946 року, який наша дружина виграла 5:0. Автор статті Остап Стецьків в акції головкою.

команда була найбільшою атракцією в житті табору, і в розиграх у лізі зайняла 2-місце.

ТАБЛИЦЯ ЛІҐИ "А"

1. ФОРЛІ	10	18 – 2	45 – 8
2. ГАЛИЧИНА	10	16 – 4	44 – 11
3. ТАБІР Ч.5	10	14 – 6	29 – 27
4. ТАБІР Ч.2	10	13 – 7	31 – 29
5. ЧЕРІВІЯ	10	12 – 8	30 – 22
6. ВІЗЕРБА	10	11 – 9	31 – 27
7. ЧЕЗЕНАТІКО	10	10 – 10	26 – 25
8. ГЕН.ШТАБ	10	8 – 12	26 – 42
9. ТАБІР Ч.4	10	6 – 14	16 – 34
10. МІРАМАРЕ	10	6 – 14	16 – 37
11. ТРАНСПОРТОВА КОЛ.	10	5 – 15	11 – 33
12. ПІ-ПАРК	10	2 – 18	9 – 33

В складі першої команди виступали:

Воротарі: С. Гумінілович, д-р Л. Мирошниченко, Б. Збудовський.

Захисники: І. Медведчук, І. Голяш, В. Ковальчук.

Півзахисники: О. Стецьків, Б. Кутний, Р. Бойко.

Напасники: В. Лесюк, Д. Поритко, В. Душинський, Л. Дичковський, Р. Федишин, Р. Маркевич, О. Гірка, В. Бибик, В. Красовський.

Керівник команди: Я. Рубич.

Господар команди: П. Олійник.

Друга збірна команди, яка успішно змагалась за першість у міжтаборовій лізі "Б", зайняла 3-місце на 8 команд.

У другій команді грали:

Воротарі: Л. Бекесевич, Т. Семенюк.

Захисники: Р. Дуда, В. Ковальчук.

Півзахисники: О. Климовський, О. Вомпель, Е. Арнд.

Напасники: Е. Климовський, Е. Душенко, Р. Припхан, В. Бибик, О. Гірка, З. Миськів.

Внутрі табору було ще 18-футбольних команд, що змагались за першість табору в двох групах "А" і "Б". До кляси "А" входили кращі команди табору, як: Гарматній полк, Запасний полк, штаб, Технічний, 5-ий, Санітарна сотня, Реміснича школа, Матуральні курси і юньйори "Курінь молоді". Команда "Курінь молоді" за першість зайняла 2-ге місце, декілька юнаків виявили свої кращі здібності, і ними доповнювали склади першої або другої збірної.

В складі юньорів виступали: Т. Семенюк, В. Дичковський, Е. Арнд, Б. Романів, В. Федоренко, З. Миськів, Б. Согор, Л. Дичковський, В. Божовський.

Опікун команди: Л. Дичковський.

Тренер команди: О. Стецьків.

Змагунам з першої збірної команди не вільно було грати у внутрішніх командах табору.

Футбольні судді в таборі: міжтаборові судді: Я. Рубич і А. Чорній.

Як бачив футбол Селепко Лавочка. Із "Щоденника національного героя Селепка Лавочки" авторства Юрія Тиса-Крохмалюка.

Внутрішні судді: д-р Л. Мирошниченко, О. Вомпель, М. Маркевич, О. Гірка, Р. Припхан, Р. Бойко, Б. Кутний, О. Стецьків, В. Бибик, Л. Дичковський, І. Медведчук.

Після звільнення з табору, десять футболістів зі збірної і таборових команд підкріпили українські команди, а деякі виступали у німецьких і французьких клюбах. Вони брали активну участь в дальшій спортовій діяльности української організованої громади.

Від початку існування табору в Ріміні в ньому розвивалися інші ділянки спорту, як: бокс, шахи, настільний теніс, відбиванка.

БОКС

Завдяки ініціятиві О. Вомпля, бувшого змагуна "Поділля", Тернопіль, створено боксерську команду в таборі. Відбулися внутрішні таборові змагання за першість поодиноких ваг з участю 36 боксерів. Крім внутрішнього турніру, збірна табору розіграла п'ять змагань з іншими таборами німців: 3 виграно, 2 програно. Склад збірної: Головко, Волинець, Древницький, Мацина, Балич, Окпиш, Опришко, Проць, Ключник, Шухевич, Загачевський. Опікун і тренер: О. Вомпель.

ШАХИ

Любителі королівської гри в шахи заповнювали свій кожний вільний час, а його в таборі було багато. Великий внутрішній турнір за першість тривав майже один місяць з участю понад 60 шахістів.

Переможцями того турніру вийшли: 1. Р. Старосольський, 2. д-р Л. Мирошниченко, 3. Р. Припхан. Крім внутрішніх турнірів, відбувалися міжтаборові змагання, де наша збірна розіграла 9 змагань: 4 виграла, 4 програла і 1 зремісувала. Керівник турнірів: Р. Старосольський.

НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС

В розиграх за індивідуальну першість табору взяло участь 48 учасників. Перше місце зайняв Р. Припхан, 2-ге В. Душинський і 3-тє В. Душенко. Збірна табору брала участь в міжтаборових змаганнях. Розіграла 6 змагань: 5 виграла і 1 програла. У збірну входили: Душенко, Припхан, Бойко, Павлович, Збудовський, Гумінілович, Душинський.

ВІДБИВАНКА

Другою щодо кількости спортових команд в таборі були команди відбиванки. Майже кожноденні турніри -- змагання за першість табору, при великому числі учасників і глядачів доповнювали спортове життя в таборі. Перші відбиванкові змагання розпочалися ще в таборі в Белярії. Після переїзду до Ріміні, побудовано дві відбиванкові площі. Перший турнір відбувся 1946 р. з участю 12 команд, у двох групах "А" і "Б" -- по шість кожна. Першуном того турніру вийшов: 1-ше місце -- Хор "Бурлака", 2-ге місце -- 5-ій полк і 3-тє місце -- 3-ій полк.

У другому турнірі взяло участь 17 команд у двох групах "А" і "Б", де переможцями вийшли група "А" -- 3-ий полк, а група "Б" -- Рільнича Школа". Керівник турнірів: Т. Скоробогатий.

В таборі в Ріміні існували теж інші роди спорту як: кошиківка, плавання і легка атлетика. Під час Спортового Свята в жовтні 1945 р. взяло участь 165 змагунів.

Ось загальні підсумки 20-місячної діяльности спортового життя в таборі Ріміні в Італії 1945 - 1947 року:

ФУТБОЛ:	Збірна команда в міжтаборовій Лізі "А"	15 гравців
	18 команд внутрішніх ліг "А" і "Б"	220 гравців
ШАХИ:	11 команд	110 гравців
БОКС:	2 команди	28 гравців
ПЛАВАННЯ:	нема даних	
КОШИКІВКА:	6 команд	45 гравців
ВІДБИВАНКА:	18 команд	110 гравців
ЛЕГКА АТЛЕТИКА:	8-команд	70 гравців
РАЗОМ:	64 команди	598 гравців

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА в НЬЮ ЙОРКУ

Дня 28-го вересня 1990 р. Станиця Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА в Нью-Йорку відбула приписані Статутом Звичайні загальні збори. Вони не відбулися так величаво як давніше, коли Станиця мала репрезентативну домівку в Українськім Народнім Домі. Домівка ця притягала не лише побратимів - членів і симпатиків, але також багато членів української громади. На жаль, 1984 р. Український Народний дім згорів разом із майном Братства та "Броди-Лев". Прийшлося якийсь час користати з гостинности Товариства "Самопоміч" аж до відреставрування Українського Народного Дому в якому Станиця й "Броди-Лев" завдяки старань побр. Р. Данилюка, директора УНДому могла винаймати малу кімнату.

Через відомі обставини в минулих роках, активність побратимів підупала й лиш горстка активістів вдержувала працю в Станиці. Крім цього в Нью-Йорку є централі більшости українських організацій, які користають із праці активних членів Братства. В останніх приблизно 10-ох роках були на Східньому побережжі ЗСА (Стейти Нью-Йорк, Ню Джерзі, Пенсильвенія та Коннектікет) президії Крайових Управ Братства. в яких члени станиць в цьому терені активно були заанґажовані. Помимо цієї різноманітности обов'язків активну працю в Станиці вдержувано так, як на це дозваляв час й енерґія членів Станиці.

Уступаючий голова Станиці, побр. Андрій Закревський міг похвалитися у

свойому звіті такими осягами як спонзорування концерту Хору "Бурлака", відсвяткування 45 ліття Боїв під Бродами, відвідини могил побратимів у Провідну Неділя в Бавнд Бруку та Зеленосвяточними врочистостями на "Могилі-Пам'ятнику" в Ґлен Спей чи не менш успішними товариськими зустрічами разом із американсько-українськими ветеранами в часі Різдвяних та Великодніх свят. Завдяки старань побр. С. Скрибайла та сл. п. М. Бурчака та прихильності Владики Кир Василя Лостена придбано секцію для кол. вояків 1-ої УД УНА на цвинтарі св. Духа в Гемтонбурґ, Н.Й.

Для ширшого громадянства Нью-Йорку влаштовано вечір споминів про Бої під Бродами Ореста Слупчинського з висвітленням прозірок, який пройшов з великим успіхом та признанням громади.

Зараз товариські зв'язки поміж членами Станиці пожвавіли і праця для Братства краще. Запорукою пожвавлення праці може бути нова Управа яку очолив побр. Орест "Ґоґо" Слупчинський, а якої членами стали побратими: Володимир Миськів і Володимир Лодзюк - заступники голови, Іван Мокрівський - секретар, Роман Гаєцький, Андрій Закревський, Кирило Григорович, Роман Кобрин, Роман Данилюк - члени. До контрольної комісії увійшли - побр. Юрій Ференцевич, Маріян Цьолко, Ярослав Балабан, а до Товариського суду побр. Мирон Заліпський, Роман Костирка та Степан Шуган. На знимці бракує побр. М. Цьолка присутні: стоять з ліва побр. Я. Балабан, М. Заліпський Р. Костирка, В. Миськів, Ю. Ференцевич, І. Мокрівський, В. Лодзюк; сидять з ліва А. Закревський, К. Григорович. Р. Данилюк, С. Шуган, Р. Гаєцький; клячить нобообраний голова побр. О. Слупчинський. Світлив О. Слупчинський.

Р.Г.

ДІЯЛЬНІСТЬ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА У ВІННІПЕҐУ В 1990 РОЦІ

Після загальних зборів Станиці, на яких переобрано управу, на наступних ширших сходинах намічено плян праці на біжучий рік. Голова Станиці Олег Загорода закликав усіх до більше активної праці на громадському й релігійному полі. Теперішній час -- це переломовий час на Україні, де народ пробудився та забажав жити своїм вільним життям під знаком тризуба й синьо-жовтого прапора. Ми вітали у Вінніпеґу українських патріотів -- М. Гориня, І. Драча, мера Львова Котика й інших, які інформували нас про теперішній стан на Україні. Ми підтримуємо фінансово й морально демократичий Рух, який несе високо прапор, виявляючи свою любов до України. Ми теж не забуваємо про жертви чорнобильської катастрофи та їм помагаємо.

Зелені Свята ми відсвяткували, поминаючи наших побратимів, які від нас відійшли. Наш маестро Ю. Гнатюк із своїм хором звеличав цю врочисту відправу. Вшанували ми також 50-ліття священства нашого капеляна о. мітрата С. Їжика, брали участь у святкуваннях, але жодної згадки про нас й про нашу участь там не було.

Під час відзначення 46-ої річниці боїв під Бродами на ширших сходинах Яр. Ґаба (Славко) прочитав спомини про його переживання під час

оточення дивізії під Бродами, які є його родинними сторонами.

В інших національних святах і річницях ми брали участь з нашим прапором. З гордістю читали ми репортажі д-ра В. Сірського про турне хору "Бурлака" в Україну й його учать у Панахиді та посвяченні наріжного каменя під будову пам'ятника біля с. Ясенова полеглим в боях під Бродами.

Разом з Товариством "Рідна школа", з яким Б-во тісно пов'язане, 25 листопада відбулося спільне свято. Господарем був наш "отаман" Олег, а свято відкрив Д. Іванчик, голова Т-ва "Рідна" Школа". Промовляли І. Дутка й М. Романюк. Дутка проаналізував історію "Рідної Школи" від заснування аж посьогодні. Романюк з гумором пов'язав свою бесіду із воєнними спогадами під час боїв під кінець війни з-під Фельдбаху. Сказав він, що на наших очах відроджується Україна, і ми, як свідомі бувші вояки, мусимо поспішитись з матеріяльною допомогою для тих, хто її потребує в Україні.

На останніх сходинах року станичний голова поінформував про перебіг Крайового з'їзду Братства в Торонті, який пройшов під закликом допомоги Україні. Коляда 1991 року призначена на допомогу дітям потерпілим від чорнобильської катастрофи.

Славко

УКРАЇНЦІ В АВСТРІЇ

В Австрії перебуває відносно багато біженців. На 1 грудня їх було 346 осіб. До них прибуло 326 нових. На протязі 1990 року до Канади виїхало 318, до США -- 6, до Польщі -- 30, так що в грудні 1990 р. залишилося ще 316 біженців. З них 175 з України, 30 з Румунії, а решта з Польщі.

В 1990 році зібрано на допомогу 230 тис. шілінґів, а видано 243 тис. В тому повернено "Карітас" 90 тис. за помешкання тим біженцям, яких викинено з табору. На висилку пачок до Польщі і СРСР видано 4 тис. ш., а для потребуючих в Австрії -- 27 тис. Недобір покрито з резервового фонду.

Жертовність нашої громади в Австрії дуже зменшилася, бо старші вмирають, а молодші не дуже радо жертвують на харитативні цілі -- так воно, на жаль, є. "Карітас" нам помагає, але платив за помешкання тільки до кінця 1990 року. В 1991 році кожний мусить за себе платити й жити на власний кошт. Якщо б кожний міг працювати, це не була б велика проблема, але не всі можуть отримати працю. Є й сім'ї з малими дітьми й хворі.

Допомога з діяспори теж зменшилася, бо вона, діяспора, тепер найбільше помагає Україні, і це розуміють біженці. Наприклад, ЗУАДК в 1989 році прислав 40 тис. долярів, а в 1990 році -- 15 тис.

Австрія не приймає тепер втікачів з Польщі, Угорщини й Чехо-Словаччини, бо там тепер нема переслідувань. Приймають тільки втікачів з України й Румунії. Є побоювання, що в 1991 році припливе нова велика хвиля "мандрівки народів", як кажуть австрійці.

В Австрії діє Українське Центральне Допомогове Об'єднання.

д-р С. Наклович
голова УЦДОА і представник ЗУАДАК

Михайло Березовський

СИМПОЗІЮМ В РІЧНИЦЮ СТВОРЕННЯ УПА І СМЕРТИ ЇЇ КОМАНДИРА

В неділю 4-го листопада 1990 року в Дітройті, заходами Американсько-українських та Українських Ветеранів, улаштовано Симпозіюм для вшанування 48-ої річниці створення Української Повстанської Армії і її головного командира ген.-хор. Тараса Чупринки-Романа Шухевича.

Комітет симпозіюму творило п'ять комбатантських організацій: Американсько-українські ветерани (Пост 101), Б-в кол. вояків 1-ої Української Дивізії УНА, Об'єднання Колишніх Вояків УПА, Товариство Колишніх Вояків УПА, і Дружини Українських Націоналістів ДУН. Комітет очолив бувший старшина УПА д-р Богдан Крук.

На трибуні виднів портрет ген. Романа Шухевича, роботи мисткині Ласовської-Крук, з прапорами — національним і УПА. Внизу з правого боку стояли прапори комбатантських організацій, вгорі на куртині висіли дві дати 1940 і 1990.

До ділового комітету входили д-р Б. Крук — Т-во кол. вояків УПА, М. Нінковський — старшина 1-ої УД УНА, Степан Віхар — Ам. укр. ветерани (Пост 101), Мирослав Прийма — секретар комітету і член Посту 101, Петро Гнатюк — Т-во кол. вояків УПА.

Доповіді симпозіюму:

Тактика і стратегія УПА в американській военній доктрині» (полк. американської армії Олег Цеплий).

Вклад Української дивізії «Галичина» в розбудові збройних сил УПА. (ред Ігор Чмола, старшина 1-ої УД УНА).

Сот. Роман Шухевич —ДУН (інж. Мирослав Кальба, Дружини українських націоналістів).

Політично-Революційна Стратегія ген.-хор. Тараса Чупринки (проф. Петро Потічний — (Об'єд. кол. вояків УПА).

Ген.-хор. Тарас Чупринка і його вплив на сучасне відродження України (д-р Богдан Крук Тов. кол. вояків УПА).

Відкриваючи симпозіюм, колишній вояк УПА Петро Гнатюк пригадав, що жертви в перспективі боротьби УПА виправдали себе, бо їхня священна ціль була здобути Українську Державу.

Симпозіюмом проводив д-р Богдан Крук, який відмітив, що вшановуємо великого сина України, з його всіми державними атрибутами — політичними, військовими, культурними, економічними — ген.-хор. Тараса Чупринку, головного командира УПА, голову УГВР і ОУН.

Степан Віхар англійською мовою представив підполковника Олега Цеплого. Цеплий здобув диплом інженерії в Університеті технології у штаті Мішиґан. В американській армії авансував з ранґи 2-го лейтенанта на капітана, а згодом підполковника. Він читає лекції про совєтську військову тактику у ґарнізонах американської армії як підполковник в відставці.

УПА була унікальна збройна сила, — говорив Цєплий. УПА не можна порівнювати до визвольного руху Афганістану та інших визвольних чи партизантських рухів. Як відомо, усі ці рухи були забезпечені постійною доставою зброї, медикаментів, харчів та інших військових матеріялів і, найважніше — моральною підтримкою — з-зовні. Українська Повстанська Армі була, немов корабель на морю, здана дефінітивно на власні сили, не отримавши ні одного набою, ні одної аспірини з-зовні. (О. Цєплий говорив англійською мовою).

Редактор Ігор Чмола, нав'язуючи до збройних сил УПА, представив інше збройне звено українського народу, з модерною зброєю і таким самим вишколом, Українську дивізію «Галичина» УНА. І хоч творення Дивізії натрапляло на деяку перешкоду з боку політичних діячів, головно двох ОУН, то за наполегливістю д-ра Кубійовича в 1943 році зголосилось до Дивізії 89 тисяч молоді. В кінцевім результаті, за всіми підтвердженими даними, вклад Дивізії в розбудову УПА виявився цінним, бо не тільки відряджено певне число вояків Дивізії ще з вишкільних пунктів до УПА, але в пізнішому періоді дій Дивізії в північній Галичині на території Замостя, над Бугом і в Тернопільщині значне число вояків Дивізії поповнили ряди УПА.

В час побуту Дивізії на фронті під Бродами-Золочевом відряджено до УПА велике число вояків, підстаршин і старшин Дивізії, як теж і зброю. В той час в околицях Ясенова створено старшинами Дивізії пункт для вишколу вояків УПА. Дальший відхід вояків Дивізії до УПА відбувся вже в Карпатах, коли частини Дивізії прямували на збірний пункт.

Переорганізована Дивізія, вже як Перша Українська Дивізія Української Національної Армії, хоч на чужій території, а УПА в Україні, боролися проти того самого ворога.

Аналізу політичної стратегії Тараса Чупринки, зробив відомий науковець, професор політичних наук в університеті у Гамільтоні (Канада) і двох університетів у Китаю. Колишній наймолодший вояк УПА і вояк американської морської піхоти, був ранений у Кореї. Проф. Потічний насвітлив часи найбільшого збройного підпілля, в яких ситуація заставила Чупринку застосувати нову тактику у відношенні до багатьох питань боротьби. Поширено діяльність Антибільшовицького Бльоку Народів, на конференції якого брало участь 39 представників 16 народів. Прискорено діяльність УГВР, яка в скорому часі нав'язала контакти з зовнішним світом. Змодифіковано ОУН у відношенню до східніх земель України. На Третьому великому зборі ОУН відділено УПА від ОУН. В усіх виданнях, закликах, летючках та ін. замінено слово «москаль» на слово «росіянин» з огляду на те, що багато росіян брало участь у збройній боротьбі в рядах УПА, а також з культурно-етичного погляду. Під кінець своєї аналізи проф. Потічний поділився своїми спостереженнями з України. Будучи на З'їзді україністів, що відбувся у Києві, він спостеріг, що боротьба українського народу перемагає, і що ця боротьба ведеться мирним, а не революційним шляхом.

Інж. Мирослав Кальба в своїй доповіді описав і проаналізував спроби творення української армії від 1939 року.

В останній доповіді д-р Богдан Крук говорив про вплив Тараса Чупринки на сучасне відродження України. Д-р Крук почав своє слово про Софійську і Червону площі в Києві, де часто майоріють синьо-жовті прапори невмиру-

щости українського духа, з під яких з грудей народу лунають кличі привіту — Слава Україні.

В Україні відбувається повстання духа з кличем: сила в нас самих. Свою боєву заправу Тарас Чупринка відбув у Карпатській Січі в боях з угорським військом в бороні Карпатської України.

Вроджений на військового полководця, Тарас Чупринка керував армією невмирущих, в якій брало участь велике число стрільців, підстаршин і старшин Української дивізії «Галичина».

Сьогодні, — продовжував д-р Крук, не тільки леґенда, але й дух УПА панує відкрито в народі.

5-го березня 1950-го року, в Білогорщі біля Львова, центру сьогоднішнього РУХУ, згинув у бою з ворогом невмирущий командир УПА.

Д-р Крук вказав на історичну подібність двох армій: Наполеона і Чупринки. Наполеонці, коли відступали, ніколи не вважали себе переможеними; УПА теж ніколи не капітулювала й не склада перед ворогом зброї, і ніколи не вважала себе переможеною.

Симпозіюм можна уважати консолідацією всіх комбатантських організацій з підтримкою всієї української громади. На залі симпозіюму, в дорозі з конференції, появився на кілька хвилин головний секретар Українського Народного Союзу, Володимир Сохан.

З нових книжок

Мирослав Кальба

АКЦІЯ «БУРЯ»

(Армія Крайова в Галичині)

В останній час в Польщі почало появлятися щораз більше публікацій про діяльність «Армії Крайовей» (АК), через доступ до їхніх архівів. Найновіша праця це 315-сторінкова книжка, автора Єжи Венґерського п.н. «В Львовскей Армії Крайовей».

Книжка скоро зникла з полиць книгарень через невеликий її наклад. Єжи Венгерський, автор книжки, закінчив гімназію і політехніку у Львові. Від серпня 1942 року був командиром АК Району Винники біля Львова, пізніше командував лісовим відділом кавалерії 14-го полку АК, з яким брав участь в Акції «Буря», при співдії з 4-ю танковою армією СРСР. Арештований НКВД, і, як старшина АК, засуджений, відбував свою кару в багатьох тюрмах і концтаборах. До Польщі повернувся щойно в 1955 році. Відтоді почав збирати матеріяли до своєї книжки.

У його книжці описані дії Союзу Збройної Боротьби («Звіонзек Вальк Збройних» — ЗВЗ) і «Армії Крайовей» (АК) у південно-східньому відтинку Львівської округи на тлі всього Терену ч.III, під час німецької окупації від червня 1941 р. до кінця липня 1944 р., значить, до часу Акції «Буря», проведеної АК в Львівській окрузі.

Про акцію «Буря» багато написано у споминах совєтських старшин, почавши від маршала І. Конєва; ген. полк. К. Москаленка і ген. полк. Д. Лелушенка, а скінчивши А. Денісовим — політруком одного із куренів. Книжка ця заслуговує на спеціяльну увагу, бо вона розкриває зазіхання наших сусідів на українські землі.

***

Згідно з плянуваннями з 1939 року, Терен ч.III мав обіймати 4-ри колишні воєвідства: Львівське, Станиславівське, Тернопільське і Волинь. Терен був поділений на округи, ті знову на повіти й на станиці. Коли німці зайняли Львів 1941 року, Головна команда ЗВЗ почала посилати з Варшави і корінної Польщі в Галичину старшин польської армії, багато між ними штабових старшин.

В половині вересня 1941 р. приїхав до Львова на пост головного Командира Терену ген. бриґади Казімєж Савіцкий «Прут».

Терен був уже підготований, і він мав його лиш зорганізувати та на ньому керувати військовою працею під криптонімом «ССС».

Із браку відповідних штабових старшин у Львові, для обсади керівних постів, з Варшавського штабу вислано групу досвідчених і випробуваних старшин, які були відомі під назвою «Екіпа варшавська».

Найбільша проблема була в округах з малою кількістю поляків, напр., на Волині (15.7% римо-кат.) і Станиславів (16.6%). В Станиславові до того поляки втратили багато своїх людей через арешти їхньої інтеліґенції 8 і 9 серпня 1941 р. (арештовано около 300 осіб, в тому понад 120 учителів нар. школи і гімназії, і усіх їх розстріляно).

Завданням Головної команди ЗВЗ була розбудова організаційної сітки, згромадження зброї, зорганізування розвідки, підготовка до диверсійних акцій і зв'язок.

У Львові було вивішено на Янівській цвинтарній брамі напис: «Нур фир Дойтше», для піддержки духа між поляками, та видавано підпільний тижневик — «Бюлетень Зємі Червєнськей», накладом 350 чисел.

В 1941 році почали творитися у Львові і Галичині інші нелеґальні військові формації. Уже в липні прибув до Львова емісар Головного Заряду «Стронніцтва Народовего» (СН) ппор. Стефан Лянґер і покликав у Львові Скружний заряд СН на усі 4 воєвідства під керівництвом Альойзеґо Стампера «Станіславськеґо». На початку 1942 року почалося у Львові творення рамок для «Народовей Орґанізації Войсковей» (НОВ) і «Стронніцтва Людовеґо (СЛ).

РІК 1942

При кінці квітня прибув до Львова як останній із варшавської екіпи молодий 34-літній дипл. май. Тадеуш Войцєх Войцєховський — «Ришард» як шеф штабу Команди Терену III Відділу — як «Ришард» і рівночасно став шефом штабу Команди Львіської округи — як «Завіша». Відразу приступив він до опрацьовування основного «оперативного пляну» для Терену, затвердженого і підписаного ген. «Прутом» в червні 1942 року.

Завданням Терену в тому пляні було створення заслони від сходу повстаннями, які мали б вибухнути, коли прийшло б до німецької поразки чи то на бойових фронтах, чи внутрі. Заслона ця мала б на якийсь час зупинити чи ограничити транспорти німецького війська, які поверталися б зі сходу. Крім того, треба було приготовлятися до захоплення Львова, випереджуючи дії українців, вдержувати зв'язок в напрямках на Перемишль і Раву Руську, зате не ставити перешкод в рухові військ в південному напрямі. Передбачувався теж опір Червоній армії коли б вона переходила границю Польщі з-перед 1939 року.

Нова аналіза в серпні 1942 року виявила, що ці пляни були нереальними. В самій Львівській окрузі німецька залога начислювала 20 батальонів, то ж для опанування самого Львова потрібно було 350 повних чот. В тому часі АК мала ледве 85 неповних чот.

Усі 8 відділів Штабу команди були зорганізовані і обсаджені 1942 р. На початку 1942 р. почалось организування IX відділу «військового», якого спочатку не передбачувалося. Цей відділ дуже скоро зріс і вже в липні 1942 р. штаб відділу у Львівській окрузі мав 300 людей, в тому 60 старшин. Більшість тих людей працювало в розвідці. Крім цього створено ще наступні відділи: адміністративний (внутрішні справи), судово-прокуратурський, здоров'я і опіки, фінансів, промислу і торгівлі, рільництва, харчування, пошти і телеграфу.

В половині 1942 року почато організувати ще й «Військову службу жінок» — Войскова Служба Кобєт («ВСК»), якої референткою стала Ванда Ямйолковська — «Павліна».

Само місто Львів було поділене на 5 дільниць, з яких кожна творила свої власні штаби із усіма відділами. У другій половині 1942 р. прийшло до арештів серед командирів дільниць, впала друкарня, почались масові арешти, які досягнули 150 осіб (за іншими даними 300). В дільниці «Середмістя» арештовано майже ввесь командний склад, бо в руки ґестапо попався список членів. Після цього арештовано командира південної дільниці пор. Іґнатовича «Болеслава». Арештовані під тортурами видавали своїх командирів і товаришів.

До часу арештів на терені Львова вдалось зорганізувати 87 кадрових чот, зложених з 2 до 3 роїв. Разом з командами дільниць і районів в них було 120 старшин, 63 підхорунжих і 620 підстаршин.

Під кінець 1942 р. арештовано командира Львівської округи пплк. Смеречинського — «Демба».

В листопаді арештовано командира Станиславівської округи пплк. Яна Роґовського — «Ястшембца», шефа його штабу, май. Рудольфа Маєвського — «Фелікса», декілька осіб із штабу, двох командирів інспекторатів Станиславова і Ходорова. Багато членів штабу мусіли виїхати з Станиславова й ховатися, так що організаційна праця в Окрузі зовсім занепала.

Не вдалося організування Волині під командою Рольке — «Ас-Пік», тому Волинь підпорядкували безпосередньо Головній команді АК.

В другій половині 1942 року організувались в Галичині й у Львові інші польські військові організації, які через арешти їхніх членів ліквідувалися і важливішої ролі не відограли.

РІК 1943

Коли комплектування штабів і творення клітин АК закінчилося досить трагічно для АК, бо у в'язниці ґестапо на Лонцького у Львові сиділи шеф штабу Терену, двох командирів округ, ряд старшин, то в 1943 році створено успішну сітку розвідки і конррозвідки. До найважчих належала розвідка серед українців. Її завданням було слідкувати за українською підпільною діяльністю. Поляки мали своїх людей по всіх німецьких інституціях, і діставали різні інформації, лиш до українських організацій просунутись їм не вдалося. А саме ця українська ділянка була найважливіша для АК і поляків.

Щесняк і Шота на 162-ій сторінці своєї книжки «Дроґа до ніконд» не приховують того, що «становище польського екзильного уряду в Лондоні до української проблеми було наскрізь неґативне... і західньо-українські землі далі трактовано як невід'ємну частину польської території».

Згідно з такою польською політикою, територію «Західньої України» охоплено структурою делеґатури уряду і ЗВЗ-АК, але ані делеґатура уряду, ані головна команда АК не знайшли серед українців квіслінґів. З другого боку, делеґатура уряду, як і польські політичні партії на ЗУЗ, «не допустили до себе жодного українського представника, не зважаючи на те, що українці становили тут більшість населення».

Звіти з терену часто були на кількадесять сторінок машинопису. Раз в місяць забирав їх зв'язковий з додатковими даними — капраль Юзеф Бурна-

ґель, який носив на рамені опаску німецького працівника з написом «Ім Дінсте дер дойтшен Вермахт», і перевозив їх до Головної команди АК в Варшаві. В другій половині 1943 р. до Варшави не доїхав. Його арештовано і на вул. Лонцького зліквідовано в березні 1944 року. Хоч він нікого не видав, але найдений при ньому лист з адресами знову потягнув за собою ряд арештів.

В парі з розвідкою працювала контррозвідка. Вона збирала проступки, донощиків і аґентів окупаційної влади, фолькдойчів, українських діячів і т.п. При кінці року зорганізовано сітку протиукраїнської розвідки «УРНА».

Ліквідаційні групи контррозвідки 1943 р. виконали цілий ряд присудів військового суду — «Войсковеґо Сонду Спеціяльнеґо» (ВСС). Одним з перших згинув інж. Роман Анджеєвський — «Ришард», який співпрацював з німцями, видавав членів III Відтинка східньої розвідки АК, в якій сам працював. Виконано присуди на аґентці ґестапо Стефанії Воґудській, Лулен Ґрохольській, кур'єрці командира Терену Марії Раставецькій — «Лінк» і інших.

У всіх клітинах розвідки і контррозвідки самої Команди Терену при кінці 1943 року працювало 400 осіб, в тому 39 старшин.

Відділ (зв'язок) не мав щастя, бо в червні арештовано шефа май. Домурата «Славінського». Радіостанція, яку примістили на плебанії в Малехові, біля Львова, — скоро впала, усіх присутніх майже 20 людей арештовано і розстріляно. Почали проріджуватись і нижчі військові клітини (Рава Руська, Самбір і ін.).

Під кінець 1943 року наступили зміни в проводі АК. Після арештовання головного коменданта АК, ген. Стефана Ровецького — «Грота», його пост зайняв ген. Коморовський. Чотири дні пізніше гине начальний вождь, ген. Сікорський. У Львові уступає зі становища коменданта Терену ген. Савіцький — «Ґустаф». Одною з головних причин його резиґнації було його зневірення вислідами, а радше браком вислідів, із розмов з представниками українських націоналістів ще від 1942 року.

В постановах II Конференції ОУН з 1942 року в справі польсько-українських відносин схвалено: «XXVI. Ставлення до поляків: Стоїмо за злагіднення польсько-українських відносин у сучасний момент міжнародної ситуації і війни на плтформі самостійних держав і визнання та пошанування права українського народу на західньо-українських землях. Одночасно продовжуємо боротьбу проти шовіністичних настроїв поляків та апетитів щодо західніх українських земель, проти антиукраїнських інтриґ та спроб поляків опанувати важливі ділянки господарсько-адміністративного апарату західньо-українських земель, коштом відсторонення українців».

Вже 1942 року керівництво польського пролондонського підпілля нав'язало контакти з представниками українських націоналістів з метою припинення взаємної боротьби й нищення німцями, а далі — спільне становище до совєтських вимог.

В таких розмовах брав участь і командир Терену АК ген. Савіцький, з делеґатом ОУН «Дніпро» («Дроґа до ніконд», стор. 322).

ОУН вимагала від поляків визнання та пошанування права українського народу на західньо-українських землях, отже, права на самостійні національні держави всіх народів. Але полякам в підготовці до акції «Буря» ішлося про щось протилежне, а саме: заявити свої претенсії до Галичини і Волині, а спеціяльно до міста Львова, як своїх земель. Їм ішлося про те, щоб відвернути

увагу українців від польських зазіхань та щоб українці не нищили їхніх оперативних гнізд. Але вони іґнорували політичні аспірації українців жити у власній незалежній державі на власній території.

Остання розмова відбулася 8-го березня 1944 року, в якій від поляків участь брали: Петро Дунін-Борковський, кол. львівський воєвода і ще одна людина. Від українців адвокат М. Степаняк і З. Матла.

І знову 1943 рік, як і попередній, сумно закінчився для Штабу команди Терену. В жовтні арештовано нового шефа штабу май. Войцеховського, Роман Галіцький видав шефа II відділу, шефа контррозвідки і його кур'єрку. Почалися всипи, арешти, що спричинили великі втрати в АК. Під кінець року німці почали застосовувати публічні екзекуції.

14 грудня на площі Сольських (тепер Центральній) у Львові німці розстріляли 30 в'язнів-поляків, оголосили прізвища 25 інших закладників. Наступного дня, за вбивство німця з організації Тодт, двох з них повішено а п'ятьох розстріляно. Між тими 25 закладниками було 13 осіб із Команди Терену. Такі арешти і розстріли членів командного складу АК не переставали протягом цілого року.

Під кінець року статистика подавала, що інспекторат Міста-Львова мав 6.800 вояків, в тому 160 старшин, а весь Терен майже 30 тисяч вояків, в тому 640 старшин і 2 тисячі у Військовій службі охорони повстання (ВСОП) та понад 3 тисячі жінок у ВСК.

Польські старшини не були підготовані до партизанської боротьби, а особливо конспірації. Вони теж забували про найголовніше, що вони не є на своїх землях і не мали підтримки населення, без допомоги якого не можливо перепроваджувати того роду операції.

«БУРЯ»

В 1944 р. АК отримувала зброю із літаків. Однак її було замало. Акція «Буря» згідно з пляном мала бути проведена в трьох стадіях:

1) з початком відступу німецьких військ через наш терен, виконати на усій території саботажні акти на транспортних шляхах. У Львові і в радіюсі 10 км. від Львова, не проводити жодних акцій. Деінде проводити її лиш в українських районах.
2) Нав'язувати бої проти останніх німецьких частин. У центрі Львова не проводити зачіпних боїв, зате сильно вдарити у західніх і південних переферіях міста. В центрі міста вступити в бої, якщо були б напади на польське населення німцями або українською дивізією СС. Всі виступи українців в центрі міста негайно зліквідувати, обсаджуючи важливіші об'єкти, оточуючи українські райони й ліквідуючи їх сили. Якщо було б неможливо вдержати все місто, тоді усі свої сили і польське населення зібрати в західній частині міста, де треба боронитися за всяку ціну.
3) Після приходу Червоної армії виявити себе, щоб тим підкреслити польськість цих земель, а особливо Львова, доказати нашу безперервну війну з німцями й бажання тісної співпраці з СРСР для дальшого ведення війни.

Для виконання тих завдань зорганізовано т.зв. «лісові відділи»: Відділ «Схід» — 910 вояків, «Південь» — 150 вояків, «Захід» — 550 вояків, «Сян» — 600 вояків і додатковий Відділ «Північ» — 150 вояків.

В понеділок 17 липня розвідка донесла, що з Золочева в напрямі Львова відступає німецьке військо, а в напрямі Сьвіржа іде постачання. Кап. «Прох», згідно з наказом, постановив вдарити на постачання. Зібрав усі свої сили і при співдії совєтської чоти «Фйодорова» і чоти жидівської «Буня» 18 липня приблизно о год. 4 вранці наскочили на постачання коло 20 возів і 40 вояків охорони і його вони захопили. Інші німецькі частини відходили на північ.

В ночі з 19 на 20 липня головнокомандувач фронту наказав 3-тій Ґвардійській танковій армії вранці 20 липня маневром з півночі і північного заходу наступити на Львів, а 4-тій танковій армії скорим ударом обійти місто від півдня і разом з 3-тою армією зайняти Львів.

В Бережанах 2 сотні АК охоронили три мости перед висадженням в повітря, змушуючи німців до відступу. Сотня пор. Шинальського квартирувала 5 днів в кляшторі й втримувала в місті порядок. Згодом совєтські власті казали їм зложити зброю.

В наступі на Бібрку, відділи АК також брали участь. Наступного дня їм подякували, розброїли і казали зголоситися до військових властей; в Перемишлянах теж передали їх до Воєнкомату.

Яка була в той час ситуація у Львові?

Описує про це «Сокул», командир на передмістю Львова-Вульки: Як прийшов наказ почати акцію, усі ми наложили на рукави біло-червоні опаски, повитягали зброю і почали мобілізацію. Одні з мобілізованих йшли охоче, інші відмовлялися, деяким погрожувано, що їх трактуватимемо, як дезертирів. За ними йшли жінки з кошиками з їдою, деякі з них плакали.

Тим часом у Львів увійшли усі бриґади 10-го Ґвардійського танкового корпусу. Коли совєтські війська входили в місто, з підпілля появлялися відділи АК, щоб помагати в боях.

На мурах міста розліплено відозву Червоної армії в трьох мовах, в якій нічого не згадувалося про Польщу, польськість Львова і боротьбу польського народу.

Ми з легкою зброєю могли вступати в бої з німецькими патрульними відділами.

Даремно чекав я на умовлений знак, який мав повідомити що пор. «Еміль» готовий до наступу на тили відступаючих німців.

У Львові не було багато можливостей для дій АК. Вони розмістились по різних будинках дільниць і час до часу обстрілювали німецькі патрулі. З політехніки пробували атакувати катедру св. Юра, але, зазнавши великих втрат, відступили.

Після заняття Львова, АК на передмістях вступала в сутички з німецькими патрулями. Занотовано, що в ночі з 24 на 25 липня в напрямі Мостиськ вирушила 6-та сотня АК пор. Кубського — «Лєха». В дорозі з Пакости заатакував її відділ УПА. Тоді вона зайняла становища вздовж лінії Львів-Перемишль, обстрілюючи дрібні німецькі відділи, які відступали на Самбір.

Не обійшлось і без згадки про Дивізію «Галичина». Десь о год. 19-ій гураганом пронеслась по місті вістка, що українська Дивізія СС «Галичина»

прорвалася в околиці Львова, на західні передмістя і жахливо мордує поляків. Повстала нечувана шалена паніка.

В другому місці є така згадка: «26 липня рано на шосе на захід від Семенівки появилися німецькі відділи, які залишили Львів і відступають на південний схід. Три вантажні машини, повні вояків з Дивізії СС «Галичина», завернули в Пустомитах на дорогу до Семенівки і задержалися в південній частині села. Вояки почали виганяти людей з хат і їх грабувати. За грабіжниками йшла друга група, яка підпалювала хати. Багато з притриманих людей вони постріляли, решта спаслася, коли до командира СС підїхав німецький старшина на мотоциклі й наказав закінчити акцію. Український відділ від'їхав».

В тому часі Дивізія була в Брідському кітлі, з якого лиш невелика частина прорвалася. І ті, які прорвалися не йшли на Львів, де вже були більшовики, а через Стрий і Самбір на Карпатську Україну. Такими непідтвердженими чутками автор лиш обезцінив свій твір. Але, якби не виглядало, щоб до бочки меду не додати ложки дьогтю, в тому випадку не вказати на українців як німецьких коляборантів і бандитів. На початку був ДУН, а згодом СС Дивізія «Галичина».

Командування АК з першого дня вступу совєтського війська до Львова почало нав'язувати з нею зв'язок. Коменданта Терену піднесено до ступеня генерала бригади, разом з шефом штабу май. Погоським, запрошено 25 липня до штабу 1-го Українського фронту. В штабі прийняв їх представник командувача фронту, ген. полк. Іванов. Розмова була дуже дружня. Ген. Філіпковський просив дати йому зброю й обладнання, а він протягом тижня матиме готову до боєвих дій дивізію. Ген. Іванов запропонував, щоб наступного дня о год. 11-ій в штабі Терену він міг стрінутися зі всіма старшинами АК, призначених до цієї дивізії.

За годину після повернення, у ген. Філіпковського і май. Погоського з'явився офіцер НКВД і запросив їх на розмову. У їхній квартирі прийняв їх ген. Грушко, який дуже добре володів польською мовою. Він дякував АК за співпрацю, а коли ген. Філіпковський зауважив, що Львів — це польське місто», Грушко запитав: «Що важніше, острів чи океан?» — Генерал відповів: «Океан». — «Но бачите, — сказав Грушко, — польський острів в українському океані».

27 липня Львів опинився в руках ЧА. Командування АК знову покликали до штабу фронту. Ген. Іванов прийняв їх тепер холодно і зажадав, щоб усі відділи АК до 6 години зложили зброю. На заввагу ген. Філіпковського, що неможливо це виконати в такому короткому часі, ген. Іванов вибухнув: «Вся моя армія може, як захочу, зложити зброю протягом двох годин». — Згодились на тому, що ген. Філіпковський підпише заклик, який ЧА видрукує і розліпить.

Повернувши до свого штабу, ген. Фліпковський застав запрошення від ген. Грушки прийти до НКВД.

Ген. Грушка прийняв їх ввічливо, підсміхнувся і сказав: «Тут совєтська земля і совєтський народ, не маєте, що тут шукати. Існує Польська армія, під командуванням ген. Жимєрського. Чому не поїхати вам до неї і не поговорити? Дамо вам літак до Житомира».

Після цієї розмови ген. Філіпковський зв'язався зі своїми зверхниками. Скликано засідання «Польської ради», в склад якої входили представники

всіх партій. Наради тривали цілу ніч. Над ранком винесено рішення погодитися на виїзд до Житомира.

В п'ятницю, 28 липня відділи АК у Львові зложили зброю, і були, згідно з наказом ген. Філіпковського, розв'язані. До Житомира поїхали ген. Філіпковський, його адьютант ппор. Улановський — «Дамян», комендант Львівської округи — полк. Червінський, комендант Тернопільської округи — полк. Студзінський. Для них призначено приватну квартиру й вони вранці 31 липня відлетіли до Житомира на зустріч з ген. Жимєрським.

Увечорі ген. Іванов покликав до себе на годину 21-у старшин штабу Округи, всіх командирів дільниць, їх заступників, командирів сотень і чот. Зголосилось їх коло 20 разом з шефом штабу май. Стасєвичем. Усіх їх інтерновано, як і старшин, що відлетіли до Житомира.

1-го серпня появився останній наказ Львівського командування АК, підписаний пполк. Янсоном — «Карменом», в якому наказувалося ліквідацію усіх відділів Терену III АК.

Так Акція «Буря» закінчилася.

«ОСТАННІЙ ПОСТРІЛ»

Ніякий артист не бачить речей такими, як вони є...Якщоб він це зробив, — він перестав би бути артистом.

Оскар Вайльд

Під таким кутом бачення приступив я читати книжку талановитого та ідейного непосидющого Романа Колісника п.н. «Останніл Постріл». Цікаве оформлення книжки виконав Орест Слупчинський, а редакцію мови провів п. Д. Чуб. На початку книжки автор пригадує, що: «це повість про справжні воєнні події». Отже, це розповідь або оповідання про реальні, справжні події, але бачені, пережиті й відчуті його власними змислами. схоплені по-мистецькому його бистрим вояцьким оком та осмислені його умом і перевірені решетом його особистого високого рівня відчуття правил етики і моралі, національної рації та взагалі людяности. Для декого ця книжка може бути талановитим і об'єктивним репортажем воєнних подій, які автор пережив, відчув і був співучасником. Інші могли описати ці події по-своєму. Є також одиниці, які бажатимуть зарахувати «Останній Постріл» до справжнього мистецтва, до справжньої літератури. На мою думку, твір цей є неначе твором-документом мистецького калібру, який у щасливіших часах і обставинах міг би статися добрим сценарієм для фільму. Тут остаточно вистачає авторитетність Об'єднання Українських Письменників «Слово», з рамени якого та книжка появилася. Історик також може використати багато матеріялу з цієї книжки, щоб відчути і зрозуміти духа епохи описаних подій.

Книжку читається з побільшеним і навіть напруженим зацікавленням після кількох розділів. Читач часто відчуває справжній жах, терпіння і страхіття війни. Тут і там можна відчути специфічний вояцький гумор. Тут і там є зворушливі моменти, які можуть витиснути сльозинку в чутливій посторонній людині.

> — Вперед!!! — кричить Комар, вибігаючи перший на галявину. Він заліг в долинці спереду й, спершись на лікоть, помахує на нас рукою, немов заманює до себе на якусь лакоминку. Ковалисько сьогодні, мов не він. Він жене вперед, мов навіжений. Я його наздоганяю. В ухах затарабанило, немов від грубих крапель по блашаному даху; зашуміло, немов полилася злива — кулі фінок, рушниць, кулеметів розгулялися до музики ґранат з мінометів на зеленій толоці полонини. Спалахує жмут блискучих іскор, засліплюючи мої очі.

Читач може часто поринати у цікаві міркування, інколи навіть у справжнє філософування автора про війну, про незавидну долю жовніра, про «мученицький», зате дуже важливий і корисний рекрутський вишкіл, про турботи українського вояка у різних, інколи безвиглядних ситуаціях. Люди-

на, приблизно авторового віку і обставин, глибоко переживає наново описані події та пригадує молодечі стремління, середньошкільні часи, романтику, турботи-трагедії того ж покоління, співвідновлення до німців чи інших ворогів.

Мова твору є безпретенсійна, невишукана, зате барвиста і соковита, як цікавим і барвистими були там різні персонажі. На приклад:

— «Запускаю козацькі вуса на славу козацьким звичаям, які не мали командирів і команди. Слава цій історичній хвилині. Слава нашому отаманові! — підніс свій кубок з кавою Миросько.

— Я це, браце пророкую карколомне підвищення ранґи, — пророкував своїм жеребом «львовяк» Ґеньо, бо тепер матимеш великий атут під носом, а не маленьку пляму, як горобляче гімінце, щойно тепер велика саржа тебе завважить.

Правдоподібно такого львівського жарґону вже більше немає, бо обставини так дуже змінилися.

Слідкуючи за працями Романа Колісника, можна остаточно завважити, що він зробив великий проґрес. Його глибоке зацікавлення мовою, працьовитість і завзяття, широкий діяпазон почуттів і емпатії, непосидючий інтелект і творча наснага допомагають йому впевнено крокувати на ширші води справжньої літератури.

Володимир Соханівський

ПРЕСОВИЙ ФОНД ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА

Від дня 11 грудня 1990 р. до 10 лютого 1991 р. ми одержали ось такі вплати на розбудову нашого журналу:

Др. Михайло Цегельський - Бронкс, Н.Й. замість квітів на могили побратимів по зброї Олеся Смаля (мґр. Олександер Смаль) і Юрка Кушніра (д-р Юрій Кушніра) складає на видавничий фонд Вістей Комбатанта 200.00

Василь Самсон - Монтреаль із збірки в пам'ять померлого св.п. Павла Барана, частинно призначено на пресфонд Б.К. 92.00

Зенон Коновка - Баффало замість квітів на могилу св.п. Степана Мамалаґи 20.00

Іван Цар - Дітройт, в пам'ять св.п. Романа Крохмалюка 20.00

Н.Н.- Онтаріо, наш довголітній передплатник 1,000.00

по дол. 100.00: Роман Герасимович - Балтімор, Роман Стефанюк - Джексон Гайтс, Головна Управа Української Стрілецької Громади Канади, Олекса Задойко - Торонто **разом 400.00**

д-р Роман Кравчук - Соут Орандж **77.00**

о. д-р Ярослав Гайманович - Монтреаль **53.00**

Іван Хохлач - Монтреаль **45.00**

по дол. 50.00: - Станиця Братства к. Вояків УД УНА в Дітройті, Віктор Перґат - Борден, д-р. Роман Бучок - Вінніпеґ і о. Володимир Шараневич - Торонто **разом 200.00**

Остап Зенюк - Вашінґтон **34.50**

Богдан Любачівський - Чікаґо **30.00**

по дол., 27.00 д-р Роман Рак - Кергонксон, д-р Іван Кіндрат - Рочестер, Роман Дуда - Ферндейл, Микола Бурда - Арізона, д-р Олег Ратич - Едісон, Андрій Малецький - Нью-Йорк, Осип Грабик - Філядельфія, д-р Роман Дражновський - Віскенс **разом 216.00**

по дол. 25.00: Роман Проців - Тандер Бей, Іван Гордієнко - Гамільтон, Богдан Головід - Фльорида, Іван Богун - Торонто, Евстахій Остапчук - Торонто, Володимир Гуляк - Торонто, п-ні Анна Бойцун - Торонто, Сильвестер Ремеза - Оттава, Василь Дерех - Торонто, Василь Ціхацький - Міссісаґа, Андрій Качор - Вінніпеґ, Роман Чолкан - Торонто, Ілля Яремчук - Тандер Бей, п-ні Евгенія Савка - Едмонтон, Михайло Березовський - Ортонвілл, Володимир Левицький - Торонто, Іван Ляш - Дітройт, Василь Керилюк - Торонто, Любомир Левицький - Торонто, Любомир Кузик - Чікаґо, Укр. Культ. Т-во "Просвіта" - Вінніпеґ, Степан Ґула - Торонто, Микола Мельник - Торонто, д-р Володимир Пасічняк -

Торонто, Тарас Качмарчук - Торонто, Ярослав Терлецький - Буена Парк, Маркіян Когут - Торонто, Юра Гнатюк - Вінніпеґ **разом 700.00**

по дол. 20.00: Мирон Келеман - Бельгія, Михайло Чіх - Лондон (Кан.), Орест Шеґда - Ст. Кетеринс, Теодор Костюк - Террас Бей, Михайло Марущак - Торонто, Іван Барицький - Торонто, п-ні Галя Хотинецька - Міссісаґа, Степан Костишин - Вінніпеґ, Ярослав Кернякевич - Ванкувер, д-р Олександер Ґардецький - Філядельфія, д-р Микола Ласійчук - Балтімор, Дмитро Хомань - Вінніпеґ, Михайло Білик - Міссісаґа, Богдан Демчук - С. Салем **разом 280.00**

Богдан Мацьв - Монтреаль **19.00**

Андрій Гавірко - Англія **18.00**

по дол. 17.00: Сидір Новаківський - Філядельфія, Карпо Кифор - Нью Йорк, п-ні Зена Зарицька - Плейнвю, д-р Мирон Ґулей - Декатур, Петро Войновський - Кергонксон **разом 85.00**

по дол. 15.00: Володимир Лех - Торонто, Дмитро Неґрич - Торонто, Юрій Сліпенький - Садбури, Іван Саламанчук - Саскатун, Евген Логаза - Торонто, д-р Богдан Дзюбановський - Віндзор, А. Макаруха - Торонто, Мирослав Костишин Торонто, Богдан Білан - Сідней (Б.К.), Михайло Квич - Тандер Бей, Павло Божик - Торонто, Михайло Лисак - Фльорида, Іван Плешкевич - Монтреаль, Степан Дух - Саскатун **разом 210.00**

Петро Семенюк - Мейплвуд **14.00**

по дол. 12.00: Микола Оглюк - Рочестер, Любомир Білик - Рочестер, п-ні Марія Палідвор -Нью Йорк, п-ні Стефа Балагутрак - Норт Роялтон, Андрій Закревський - Нью Йорк **разом 60.00**

по дол. 11.00: о. д-р Андрій Микита - Сан Дієґо, п-ні Ольга Заяць - Ванкувер **разом 22.00**

по дол. 10.00: Федір Бродайлюк - Монтреаль, Теодор Пасічняк - Саскатун, Петро Батіг - Вінніпеґ, Павло Кралька - Вінніпеґ, Антін Василик - Торонто, Теодор Переймибіда - Торонто, Петро Петрук - Гамільтон, Михайло Олійник - Торонто, Роман Явнюк - Торонто, Богдан Сорока - Торонто, Евген Бочан - Торонто, Іван Підкаленко - Ґрінфілд, Богдан Куриляк - Едісон, Ярослав Наконечний - Торонто, Микола Ґайда - Монтреаль, Михайло Рудзік - Торонто, Іриней Ратич - Ляшін, Василь Чупринда - Торонто, Михайло Дендерис - Торонто, Осип Труш - Юніон, д-р Ярослав Качай - Філядельфія, Василь Криса - Клівленд, Константин Брикович - Міссісаґа, Теофіль Кавка - Арізона, Іван Стельмачук - Монтреаль, Михайло Стефанів - Амгерстбурґ,

Степан Венґовський - Ст. Кетеринс, Роман Білик - Рочестер, Степан Зарицький - Торонто, Михайло Білик - Філядельфія, Роман Микита - Кліфтон, Богдан Бараник - Фльорида, Володимир Галушка - Чікаґо, Іван Дудись - Торонто, Володимир Зуляк - Лігайтон, Іван Рихвіцький - Лігайтон, Олександер Немирівський - Монтреаль, Петро Кудла - Торонто, Богдан Кальба - Торонто, Микола Рубашевський - Ґрінзбі, Микола Гетманчук - Торонто, Степан Чучук - Чікаґо, Зенон Городецький - Торонто, Степан Климців - Торонто, Володимир Качан - Оттава, Василь Самсом - Монтреаль, Богдан Матіяшек - Петерсон, Ярослав Дутка - Торонто, Степан Лось - Лондон, (Кан.), Остап Стецьків - Міссісаґа, Роман Гавриляк - Нью Йорк, Василь Мащак - Саскатун, Павло Остапович - Торонто **разом 530.00**

по дол. 7.00: Ярослав Колодій - Філядельфія, д-р Володимир Король - Фльорида, Олександер Кобаса - Віліямстовн, Олександер Скоп - Ля Месса, Олег Кальба - Дітройт, Юрій Мельникович - Кансас Сіті, Роман Копійчук - Фльорида, д-р Ізидор Заплатинський - Фервю Парк, Микола Швед - Радфорд, Ярослав Закаляк - Лінден, Теодор Стебний - Філядельфія, Іван Ільчишин - Філядельфія, Данило Мох - Понд Едди, Михайло Ніновський - Дітройт, Антін Янішевський - Чікаґо, Ігор Козак - Дірборн, Василь Білан - Рочестер, Володимир Мазяр - Ґлен Спей, Володимир Баран - Фльорида, Володимир Сердюк - Ярдвілл, Кирило Григорович - Лаврил, Іван Кайдан - Севен Гіллс, Василь Корж - Балтімор, д-р Мирослав Борисюк - Фльорида, Василь Сердюк - Ярдвілл. Кирило Григорович - Лаврил, Іван Кайдан - Севен Гіллс, Володимир Кульматицький - Ньюарк, Нестор Краєвський - Гілсайд **разом 182.00**

по дол. 6.00: Роман Тицький - Торонто, Максим Петручок - Іден, Володимир Папірчук - Калґари, Володимир Мазяр - Торонто **разом 24.00**

по дол. 5.00: Олександер Дранцевич - Камсак, Володимир Любка - Торонто, Добромир Казанівський - Ніяґара Фаллс, Осип Бандерський - Астон, Орест Лисинецький - Юніон, Михайло Хабалюк - Вінніпеґ, Мирон Мисько - Вінніпеґ, Богдан Чемеринський - Вінніпеґ, Український Культ. Центер - Вінніпеґ, Федір Цимбалюк - Торонто, Микола Дутчак - Лондон, (Кан.), Мирон Головатий - Торонто, І. Ільченко - Ґлочестер, Осип Цяпа - Монтреаль, Петро Кицінський - Гамільтон, Роман Стахів - Вотердавн, Мирон Драґан - Оквілл, В. Кізимчук - Торонто, Теодор Юркевич - Торонто, Олександер

Гур - Вінніпеґ, Володимир Стасишин - Вест Гартфорд, Дмитро Галушка - Стоуфвілл, д-р Василь Сірський - Ватерло, Олександер Клецор - Н. Бравнсвік, Володимир Беднарський - Гамільтон, Петро Стельмах - Міссісаґа, д-р Богдан Роздільський - Саскатун, Осип Папінко - Торонто, Андрій Мацко - Торонто, М. Рудик - Гамільтон, Володимир Миськів - Бронкс, Петро Новосад - Саскатун, Іван Падик - Торонто, Микола Клюфас - Торонто, Олександер Соляр - Келовна, В. Багира - Монтреаль, Пилип Дмитрів - Ванкувер, Михайло Семеґин - Вінніпеґ, Микола Залеський - Торонто, Іван Забитовський - Ветерсфілд, Роман Гаврилів - Вінніпеґ, Віктор Новак - Ватерло, Демко Салючок - Торонто, Василь Гайовський - Вінніпеґ **разом 225.00**

по дол. 2.00: Зенон Дацьків - Дітройт, Мирослав Мартинець - Рочестер, Тарас Пастушенко - Юніон, Василь Савка - Ванкувер, Степан Ткачук - Арізона, Ігор Раковський - Бронкс, Теодор Москаль - Кліфтон, Василь Пастушок -Маркус Гук, Микола Лінинський - Йонґстовн, **разом 18.00**

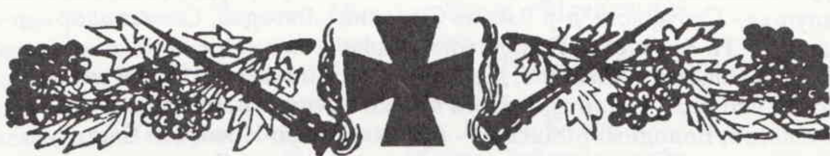
Разом 4,774.50

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам, та Приятелям свв.п. Олександра Смаля, д-ра Юрія Кушніра, Павла Барана, Степана Мамалиґи і Романа Крохмалюка. Подяка всім жертводавцям. Віримо, що і в будучоми памятатимете про потреби Журналу.

Адміністрація В.К

Редакція і Адміністрація Вістей Комбатанта щиро дякує побр. Миколі Висоцькому в Австралії за довголітню, дуже солідну співпрацю на пості представника журналу на терен Австралії. Побр. Миколі бажаємо кріпкого здоров'я та правдивого емеритального відпочинку. За контакт з нами, будемо вдячні.

Побр. Лев Бойчук погодився перебрати обовязки представника, головно Полуднево-Австралійської Провінції та інших Провінцій в міру кооперації наших читачів з ним. Просимо вплачувати належности та передплати на адресу побр. Бойчука. Бажаємо йому успіхів.

Ті, що відійшли...

ПАВЛО БАРАН

*** 13.8.1913 - † 8.12.1990**

8-го грудня 1990 р. відійшов у вічність у Монтреалі, після тяжкої недуги, Павло Баран.

Покійний народився в селі Плауча Велика, повіт Бережани. Залишив у глибокому смутку дружину Катерину, в Україні дві дочки і зятя, 3 внуків та 2 правнуків, 2 братів і сестру, ближчу і дальшу родину в Україні та поза океаном, та багато приятелів.

Життєвий шлях покійного Павла не був легким. Одружився в 1936 р., а в 1939 р. був мобілізований до польської армії. Попадає в німецький полон, й, вернувши додому, недовго втішається родинним щастям, бо вже в 1944 р. вступає в ряди Дивізії. Після рекрутського вишколу був призначений до Штабу Дивізії, де і застав його кінець війни. Після війни різними шляхами - через Італію, Німеччину, Англію прибув до Канади в 1951 р. і осівся в Монтреалі, де був затруднений у фабриці роверів і відразу включився до праці при парохії св. Духа в дільниці сен Чарльс. Після виходу на пенсію дальше віддано працював при парохії, аж поки недуга не прикувала його до ліжка.

Участь у похоронах взяли побратими з 1 УД - УНА і Канадсько-Королівського Леґіону з прапорами, з їхнім капеляном, о. мітратом Ярославом Гаймановичем, та багато приятелів і знакомих.

Замість квітів на могилу покійного Павла зібрано 642 дол. З того призначено 550 дол. на виховання священиків в Україні, і 92 дол. на Прес Фонд "Вістей Комбатанта".

Вічна Йому Пам'ять!

Присутній

МИХАЙЛО ФІЛІКОВСЬКИЙ

*** 16.6.1924 - †26.10.1990**

26.10.1990 помер несподівано у Бад Райхенгаль підстаршина 1 УД бл. п. Михайло Філіковський, нар. 16.6.1924 у Снятині. Підстаршинський вишкіл відбув в Голляндії. Був власником транспортового підприємства. Похоронних обрядів довершив душпастир Мюнхену всеч. о. Мирон Мольчко, який виголосив жалобне слово по-українськи і до чисельних приятелів Покійного по-німецьки. Від Б-тва Дивізійників попрощав побратима Михайла також у двох мовах В. Длябога, а від Центр. Представництва Укр. Еміґрації в Німеччині мґр. З. Built Зброжик. Прибулий з Мюнхену гурт Дивізійників з прапором склав вінок на могилі Покійного.

Після похоронів відбулась тризна. Покійний був щирим патріотом і здисциплінованим членом Б-тва.

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

Крайова Управа Б-тва
в Німеччині

СТЕПАН ПАВЛЮК

*** 14.2.1910 - † 16.1.1991**

Степан Павлюк, визначний провідний діяч української громади в Канаді, відійшов від нас на 81 році свого життя.

Він народився всім'ї Теодора й Василини (Данилюк) Павлюків, поселенців-піонерів, у Шандро, провінції Альберта, в Канаді. Вже в шкільному віці він очолював Український національний студентський клюб в Смокей Лейк у своїй провінції (1927), а згодом був головою Молоді Українського національного об'єднання в Канаді (1934).

В 1937 році переїхав до Торонта й одружився з Ольгою Гермачук.

Тоді почав студії телеграфу у Чікаґо, а згодом закінчив у Торонті в Школі радіотехнології ім. Марконі.

В 1939 році вступив до Королівського канадського літунства й усю війну перебув у Лондоні в Англії, де працював у радарному досліді. Ст. Павлюк був одним членом з першої шістки, яка випродукувала перший модель радару. Війну він закінчив із "відмінною службою у абсолютно секретних проєктах", як подано в його рекордах.

Повернувшись до Торонта, він став основоположником Українського відділу Королівського канадського леґіону. У 1953 р. його відзначено Коронаційною медалею, а в 1962 році нагороджено Шевченківською медалею Комітету українців Канади за його великі заслуги для української громади.

В 1957 році він заснував Українську канаську дослідну фундацію, президентом якої залишився до своєї смерти. Ця фундація видала ряд праць про українців у Канаді. Від

1974 року він був теж головою Комітету українського канадського меморіяльного парку в Торонті. З нагоди відзначення сто-річчя поселення українців у Канаді Ст. Павлюк зібрав понад 14 тисяч газетних і журнальних статтей, що відносяться до українського поселення.

В 1950-60-их роках він був інспектором Онтарійської ліцензійної управи алькогольних напоїв.

Ст. Павлюк залишив у смутку дружину Ольгу, братів Юрія в Едмонтоні й Івана в Калгарах.

Поховано його 19 січня на православному цвинтарі св. Володимира в Оввіллл.

ВАСИЛЬ СЕГІН

* 22.4.1914 - † 28.12.1990

Василь Сегін народився в с. Дідушичі Великі, пов. Стрий, де закінчив школу, а згодом став членом пожежно-руханкової організації "Луг". Він проживав з батьками аж до приходу німців. В 1943 році зголосився до Дивізії, в боях під Бродами, був поранений, а закінчив службу на фронті під Фельдбахом.

Після полону в Італії і Англії прибув до Канади в 1954 р. В 1969 р. одружився з Олею Яніцькою. Жив в Торонті й брав активну участь у Братстві дивізійників, ЛВУ й ОУН до кінця свого життя.

Залишив у смутку дружину Ольгу та сина Давида.

Під час похорону зібрано 250 дол. на ЛВУ - фонд оборони України, 50 дол. на "Вісті комбатанта", 85 дол. на Поміч Україні.

Хай канадська земля буде Йому легкою!

РОМАН ЧАЙКІВСЬКИЙ

* 18.3.1923 - † 31.12.1990

Роман Чайківський народився в с. Супранівка, Повіт Підволочиська, Західня Україна. За першої більшовицької окупації Роман закінчив дев'яту клясу середньої школи в Підволочиськах, а за німецької окупації - учительські курси в Бучачі, і був призначений учителем в Магдалівці в Скалатському повіті.

Весною 1944 р., коли наближався східний фронт, Роман зголосився до Дивізії "Галичина". Рекрутський вишкіл перейшов у Нойгамері біля Бресляву (тепер Вроцлав) у шостій сотні 14-го Запасного і Вишкільного полку. Сотня ця була славною у Дивізії, бо в ній в той час було ряд колишніх тузів - футболістів славної Львівської футбольної дружини "Україна", такі як: Банах, Стецьків, Замірський, брати Скочиляси, які неразз "набили" у футбольних змаганнях збірні дружини німецьких військових частин.

Після закінчення рекрутського вишколу, Романа, який тоді вже знав німецьку мову, вислано до школи зв'язку ("Нахріхтен") біля Праги. Успішно покінчивши її, він повернувся до штабу Дивізії, яка вже тоді була на Словаччині, і його призначено для обслуги 29-го полку, який тоді стояв у Кисуцькім Новім Місті. Романова функція була відшифровувати для полку щоденні засекречені військові накази, і робив це він до кінця Другої світової війни. Шифри ці були змінювані, щомісяця, і Чайківський був одним із спеціялістів тайних шифрів у Дивізії.

Із Дивізією подався Роман Чайківський на Юґославію, і капітуляція Німеччини застала його на Східному

фронті в Австрії, біля замку з Ґляйхенберґу. Разом з більшістю дивізійників, відступив він на захід, здався в англійський полон в Шпіталі над Дравою й британцями був перевезений до Італії, спершу до Беллярії, а відтак до Ріміні.

Після дво-літнього перебування в Ріміні й матуральних курсів всіх дивізійників перевезено на Британські Острови, і там осінню 1948 року звільнено з полону.

Звільнений з полону, Роман Чайківський включається в громадську працю, як голова місцевого відділу Союзу Українців у Великій Британії та в членстві Об'єднання бувших вояків українців у Великій Британії.

До Канади прибув він до Торонта у липні 1951 і вписався на креслярські курси при Сентрал Технікал Скул рівночасно працював в індустрії. Після три-річного навчання, Роман одержав працю як кресляр міського плянування в місті Скарборо. Тоді він брав курси міського плянуваня на відділі архітектури Торонтського університету, і був призначений пляновиком міста Скарборо. На цім пості працював Роман Чайківський аж до переходу на пенсію в 1988 році.

Живучи в Скарборо через тридцять літ, Роман Чайківський був дуже активний парохіянин Української Католицької Церкви свв. Петра і Павла, будучи через довгі роки директором і учителем Рідної Школи, головою Парохіяльної Ради ім. свв. Петра і Павла та директором-співосновником Асоціяції Владики Ізидора Борецького, інк. Працюючи рівночасно в міському плянуванні, допоміг він парохії заощадити значні кошти при будові старечого дому, та найбільшою його заслугою було видання в річницю 1000-ліття Хрещення України-Руси пропам'ятної тарілки, яка стала популярною серед нашої й чужинецької громади, а особливо колекціонерів, та дуже успішне провадження новозбудованої УКЦеркви в Скарборо.

Величавий похорон відбувся в Скарборо. Похоронні відправи служили отець Мітрат Ващук, колишний парох у Скарборо та президент корпорації Українського Громадського Дому для старших ім. свв. Петра і Павла, парох отець Тарас Дусановський, парох УКЦеркви св. Юра в Ошаві отець Роман Набережний і отець Михайло Лучка. Від друзів по зброї та української громади в Скарборо прощав його д-р Остап Сокольський, з яким вони дружили ще і зі Словаччини.

Роман Чайківський залишив у глибокому смутку в Україні 89-літню матір наймолодшу сестру Софію, яку в 1947 році заарештовано і засуджено на 30 літ, з чого відсиділа вісім на Марґолін острові. Батько Михайло і сестра Анастазія померли раніше. В Скарборо залишилась в смутку дружина Рут, дочка з мужем Албіном Скодіч, син Михайло і дочка Анна з мужем Робертом Стадницьким, та внуки Ерик і Данієл Скодіч.

Вічная Йому пам'ять!

Остап Сокольський

***

В ч. 4/90 у вістці про смерть св.п. Дмитра Ґайди справляємо інформацію. Покійний народився в Липиці Долішній р-ну Рогатинського. Спростування надіслав брат Покійного Михайло Ґайда з Англії.

ЗМІСТ "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА" ЗА 1990 РІК

Думки на часі (коментарі, редакційні статті).

Люди й опінії.

Сучасне.

Спомини.

Репортажі.

Фейлетони (есеї, нариси)

Нові видання (Рецензії)

Пишуть інші.

На службі народу.

Листування.

2. Різні інформації та повідомлення.

Ціна $5.00